

Familieplejen

Mogens Nygaard Christoffersen

Familieplejen

- en undersøgelse af danske plejefamilier med 0-17-årige
plejebørn

SOCIAL
FORSKNINGS
INSTITUTTET

København 1988
Rapport 88:11

Socialforskningsinstituttets skrifter kan frit citeres, dog med tydelig angivelse af kilden. Publikationer, der omtaler, anmelder, henviser til, gør uddrag af eller gengiver dele af Socialforskningsinstituttets skrifter, bedes tilsendt instituttet.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET

Borgergade 28, 1300 København K, Danmark

Tlf.: 01 13 98 11

REPROSET, KØBENHAVN
ISSN 0903-6814
ISBN 87-7487-346-6

FORORD

Hermed udsendes den første rapport fra instituttets undersøgelsesprogram vedrørende børn og unge anbragt uden for hjemmet. Rapporten belyser situationen for børn i familiepleje.

Gennem de senere år har man kunnet iagttage, at en stigende andel af børn og unge anbringes uden for hjemmet. Af disse er flere og flere blevet placeret i familiepleje. I perioden fra 1972 til 1983 er der således tale om noget nær en fordobling af denne andel. I dag anbringes omkring 40 pct. af de børn, der anbringes uden for hjemmet, i familiepleje.

Den foreliggende rapport bygger på selvudfyldte spørgeskemaer fra en repræsentativ stikprøve af plejefamilier. Formålet med rapporten er at belyse en række udvalgte aspekter ved familieplejen, herunder spørgsmål om plejeforældrenes baggrund og deres kontakt til barnets forældre.

Den øvrige del af undersøgelsesprogrammet drejer sig om omfanget af genanbringelser, kommunal praksis med hensyn til anbringelse af børn og unge, og om hvordan det senere går de børn og unge, der har været anbragt uden for hjemmet.

Undersøgelser af børn og unge anbragt uden for hjemmet har gennem nogen tid været på instituttets arbejdsplaner, men herudover har Socialministeriet, Amtsrådsforeningen og Kommunernes Landsforening opfordret instituttet til at i-gangsætte sådanne undersøgelser.

Der er til undersøgelsesprogrammet knyttet en følgegruppe, der består af repræsentanter fra Socialministeriet, Socialstyrelsen, Amtsrådsforeningen, Københavns Kommune, Kommunernes Landsforening, De Danske Plejehjemsforeninger, Plejeforældrenes Landsforbund, Børnesagens Fællesråd, Socialpæ-

dagogernes Landsforbund, samt professor Tore Jacob Hegland fra Aalborg Universitets Center. Følgegruppen takkes for råd og bemærkninger.

Undersøgelsen er finansieret af Socialministeriet og Det kommunale Momsfond.

Rapporten er udarbejdet af forskningsassistent mag. scient. soc. Mogens Nygaard Christoffersen under ledelse af forskningsleder dr. phil. Per Schultz Jørgensen. Sekretærarbejdet er udført af assistent Lillian Ingversen.

August 1988

Jacob Vedel-Petersen

Jan Plovsing

INDHOLDSFORTEGNELSE

	side
FORORD	5
INDHOLDSFORTEGNELSE	7
KAPITEL 1. HOVEDRESULTATER OG PERSPEKTIVER	11
1.1. Hovedresultater	12
1.2. Undersøgelsens socialpolitiske perspektiver	17
KAPITEL 2. UNDERSØGELSENS BAGGRUND, FORMÅL OG METODE	22
2.1. Omfanget af familiepleje	23
2.2. Forældremyndighed for børn anbragt i pleje	26
2.3. Undersøgelsens problemstillinger	29
2.4. Undersøgelsens formål og metode	32
KAPITEL 3. OMPLANTNING TIL EN ANDEN SOCIAL VERDEN	34
3.1. Plejebørn anbragt hos slægtninge	35
3.2. Anbragt med henblik på adoption	39
3.3. Antal søskende i den nye familie	42
3.4. Aldersforskellen mellem plejebørn og plejeforældre	43
3.5. Fra byen til landet	44
3.6. Plejeforældrenes eventuelle erhvervsarbejde	48
3.7. Plejeforældrenes uddannelses- og beskæftigelsesmæssige baggrund ...	50
3.8. Plejefamilietyper	53
Sammenfatning	56

	side
KAPITEL 4. BARNETS INDSLUSNING I PLEJEFAMILIEN	58
4.1. Den formelle godkendelse af plejefamilien	59
4.2. Informationer om plejebarnet til plejeforældrene forud for anbringelsen .	60
4.3. Behandlingsplan?	62
4.4. Forældrenes og barnets godkendelse af plejefamilien	64
4.5. Indslusningsprocessen	65
4.6. Ændring af barnets sociale netværk ..	66
4.7. Forholdet til andre børn i familien .	68
4.8. Reaktioner fra plejefamiliens omgangskreds	71
4.9. Anbragt midlertidigt eller permanent?	72
Sammenfatning	75
 KAPITEL 5. PLEJEBARNETS PSYKOSOCIALE PROBLEMER	 78
5.1. Barnets alder ved anbringelsen i familieplejen	78
5.2. Anbringelsernes varighed	80
5.3. Tidligere anbringelser	81
5.4. Hæmmet i udviklingen?	83
5.5. Barnets psykiske situation	86
5.6. Fysisk mishandling, incest og omsorgssvigt	87
Sammenfatning	91
 KAPITEL 6. KONTAKT MED FORÆLDRENE	 92
6.1. Besøgshyppighed mellem plejebørn og forældre	94
6.2. Afstand til forældrene	95
6.3. Andre forhold af betydning for forældrekontakten	97
6.4. Problemer ved forældrekontakten	99
6.5. Loyalitetskonflikt	102
Sammenfatning	107

	side
KAPITEL 7. SOCIAL BISTAND TIL FORÆLDRENE OG PLEJEFAMILLIEN	109
7.1. Behandlingsplan for forældrene	110
7.2. Anbringelser uden forældresamtykke ..	111
7.3. Initiativtagere til anbringelsen	112
7.4. Tilsyn og støtte til plejefamilien ..	113
7.5. Plejefamiliernes samarbejde og kontakt til offentlige instanser	115
Sammenfatning	117
 KAPITEL 8. LØN OG ARBEJDSFORHOLD	 119
8.1. Plejevederlaget	120
8.2. Plejebørnenes belastningsgrad	123
8.3. Er det et arbejde at være plejeforældre?	126
8.4. Bistandsloven giver kommuner mulighed for at dække særlige udgifter	128
8.5. Plejebørnenes lønarbejde	129
8.6. Plejeforældrenes indboforsikring og arbejdsløshedsforsikring	132
8.7. Ferie- og aflastningsmuligheder	133
8.8. Plejeforældrenes faglige videre- uddannelse	134
Sammenfatning	137
 BILAG I OM UNDERSØGELSENS REPRÆSENTATIVITET	 139
I.1. Population og udvælgelsesramme	139
I.2. Stikprøven	140
I.3. Beregning af plejefamiliernes udtrækssandsynlighed	143
I.4. Svarvilligheden	144
I.5. Sammenligning med andre opgørelser ..	146
I.6. Opvejning af de manglende besvarelser	148

	side
BILAG II TABELLER	150
LITTERATURLISTE	154
Socialforskningsinstituttets øvrige udgivelser om børns og unges anbringelse uden for hjemmet	156
Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1. 1987	157

KAPITEL 1

HOVEDRESULTATER OG PERSPEKTIVER

Ifølge bistandsloven har socialudvalget i kommunen pligt til at yde støtte til børn og unge, hvor det er nødvendigt af hensyn til deres velfærd og fremtidige udviklingsmuligheder. Den grundlæggende tankegang er at iværksætte hjælpeforanstaltninger så tidligt, at man undgår senere at skulle anbringe barnet uden for hjemmet.

Gennem de senere år har man kunnet konstatere en stigning i antallet af børn og unge, der anbringes uden for hjemmet. En stigende andel af disse anbringes i familiepleje mod tidligere i institutioner.

Når barnet/den unge er anbragt uden for hjemmet, påhviler det det sociale udvalg at iværksætte foranstaltninger, der kan bringe hjemmet på fode igen, så forældrene selv på forsvarelig vis kan tage vare på barnet. Det er samtidig det sociale udvalgs pligt at sørge for, at forbindelsen mellem barnet og dets hjem holdes vedlige.

Den foreliggende undersøgelse beskæftiger sig med denne problemstilling. Den belyser familieplejen som anbringelsesform, herunder spørgsmål som plejeforældrenes forudsætninger, kontakten med socialforvaltningen og med de biologiske forældre, vanskeligheder hos plejebørnene samt plejeforældrenes aflønning.

Undersøgelsen bygger på spørgeskemabesvarelser fra en repræsentativ stikprøve af plejefamilier med 0-17-årige børn og unge i døgnpleje. Disse udgør kun 70 pct. af dem, der i statistikken er opført som familieplejeanbragte, idet 19 pct. kun er i aflastningsophold, og 11 pct. er over 18 år.

1.1. Hovedresultater

Undersøgelsen viser, at en relativt stor del af plejefamilierne er i besiddelse af særlige uddannelsesmæssige kvalifikationer eller erhvervsmæssige erfaringer fra forskellige former for socialt behandlingsarbejde. Det drejer sig dels om en psykologisk/pædagogisk uddannelsesbaggrund, dels om særlig erhvervserfaring. I ca. 40 pct. af plejefamilierne har den ene eller begge plejeforældre en pædagog- eller psykologuddannelse (fx fritidspædagog, børnehavepædagog, skolelærer, socialpædagog eller psykolog). I halvdelen af plejefamilierne har den ene eller begge plejeforældre erhvervsmæssig erfaring fra dag- eller døgninstitutioner (fx fritidsklub, ungdomsklub, behandlingshjem, skolehjem eller andre dag- og døgninstitutioner). Undersøgelsen viser, at det også er de mest behandlingskrævende børn og unge, der anbringes hos plejefamilier med sådanne særlige kvalifikationer.

Det er ofte også de større børn og unge, der anbringes i plejefamilier med en pædagoguddannelse som baggrund.

Tabel 1.1 giver en samlet oversigt over plejebørnene fordelt på forskellige plejefamilietyper efter motiv til at tage et barn i pleje.

De helt små børn anbringes ofte enten hos bedsteforældrene eller hos plejefamilier, der ønsker at adoptere et barn. Omkring 8 pct. af plejebørnene er anbragt i sådanne adoptionslignende plejeforhold af længere varighed.

Ud over bedsteforældrene, som tager sig af ca. 10 pct. af plejebørnene, drager slægten i øvrigt omsorg for 8 pct. af børnene. Det er oftest forældrenes søskende, der træder til, når barnet ikke kan blive hos forældrene. I mange tilfælde (43 pct.) er moderen eller begge forældre døde, når barnet anbringes hos slægtninge.

Det er især i de sidstnævnte familier, at anbringelsen ofte synes at være for dårligt forberedt. Antagelig hænger dette sammen med den akutte situation (moderens dødsfald),

Tabel 1.1

Plejebørn fordelt efter plejefamilietype samt fordeling af plejefamilier.

Plejeforældrenes sociale relation til plejebarnet	Pct. af plejebørn	Anslået antal plejebørn i hele landet	Pct. af plejefamilier
Bedsteforældre	9	420	11
Andre slægtninge	8	340	9
Adoptionslign. forhold	8	370	8
Almindelige plejeforældre	23	1.010	22
Professionelle behandlere	17	760	17
Pædagog-psykologuddannede	35	1.580	34
I alt	100	4.480	101

Anm: Konstruktionen af disse plejefamilietyper er baseret på en prioritering af det motiv eller den sociale relation, der har været afgørende for plejeforholdet.

Ved adoptionslignende forhold forstås plejefamilier, hvor det er ønsket om at adoptere et barn, der var deres oprindelige begrundelse for at blive plejeforældre.

Ved almindelige plejefamilier er medregnet alle de øvrige plejefamilier, som ikke falder ind under nogen af de andre kategorier.

Ved plejefamilier med professionel erfaring forstås familier, hvor den ene eller begge plejeforældre har arbejdet på en dag- eller døgninstitution som fx rådgivningscenter/klinik for børn og unge, narkoinstitution /narkocenter, børne- og ungdomspsykiatrisk afdeling, behandlingshjem/skolehjem, forsorgshjem, observationsskole/specialskole, specialbørnehave, fritidshjem/fritidsklub, ungdomsklub eller anden døgn- eller daginstitution. Plejefamilien kan også komme ind under denne kategori, hvis den ene eller begge plejeforældre har arbejdet som professionel behandler, som fx socialrådgiver, plejer, læge, psykiater, familieterapeut, tale-høre-pædagog eller speciallærer. Hertil er dog ikke regnet de pædagog-psykologuddannede, som særskilt er opgjort i en særlig type af plejefamilier. Heri indgår plejefamilier, hvor den ene eller begge plejeforældre er pædagoguddannet fra et fritidspædagog-seminarium, børnehavepædagog-seminarium, lærerseminarium, socialpædagog-seminarium, anden pædagoguddannelse eller psykologuddannelse.

hvor slægtningene i kraft af deres familierelationer til barnet har følt sig forpligtede til at indgå i et plejeforhold uden at have et særlig tæt kendskab til barnets familieforhold.

Den dårlige forberedelse af plejeanbringelsen er imidler-

tid også mere generelt forekommende. For omkring en fjerdedel af alle plejebørnene fandt plejeforældrene, at informationerne om barnet og dets biologiske familie var for dårligt undersøgt, eller der blev over for plejeforældrene tilbageholdt vigtige oplysninger om barnet. Men selv i de tilfælde, hvor plejeforældrene selv siger, at de blev grundigt informerede, er de for en stor dels vedkommende alligevel på et senere tidspunkt blevet overraskede over de vanskeligheder, de er blevet stillet overfor.

Blandt andet for at undgå, at barnet kommer i en loyalitetskonflikt, anser man det almindeligvis for at være en vigtig forudsætning for en vellykket indslusning, at moderens positive accept af plejefamilien foreligger, inden anbringelsen finder sted. Dette viste sig at være tilfældet for to tredjedele af plejebørnenes vedkommende. Moderens accept er imidlertid ikke altid opnåelig eller nødvendigvis i barnets tarv.

For at gøre selve anbringelsen af barnet mindre dramatisk, kan man foretage en gradvis indslusning, hvor barnet kommer på besøg hos plejefamilien, og plejeforældrene kommer på besøg i plejebarnets hjem. En sådan indslusning er imidlertid kun sket for halvdelen af plejebørnenes vedkommende.

Undersøgelsen viser, at de anbringende myndigheder kun i yderst begrænset omfang opstiller en behandlingsplan for barnet, der indeholder en målsætning for anbringelsen med angivelse af, om plejeforholdet bliver af længere varighed, og med aftaler om kontakten mellem plejefamilie og den biologiske familie. Ligeledes mangler der oftest faste aftaler vedrørende kontakt med sagsbehandleren.

Undersøgelsen viser også, at det er et fåtal (omkring hver ottende) af mødrene, der er i gang med en behandlingsplan med henblik på barnets hjemgivelse (fx uddannelsesstøtte, narkonedtrapning, alkoholbehandling, psykiatrisk behandling, familieterapi eller anden form for behandling), hvori også plejeforældrene indgår. Og når forholdene i hjemmet ikke viser tegn på ændringer, vanskeliggøres også målsætning-

gen om at skabe en stabil kontakt mellem forældre og barn.

Ligeledes er det kun omkring en tredjedel af plejebørnene, der besøger deres mor en gang hver fjortende dag eller hyppigere. Faderen er oftest helt ude af billedet. Kun omkring en ottendedel kommer fra en familie, hvor faderen og moderen lever sammen. Langt de fleste af børnene (to tredjedele) ser aldrig faderen i de tilfælde, hvor forældrene lever adskilt.

Undersøgelsen viser, at en del af forklaringen på en sjældnere kontakt blandt andet kan søges i for store og besværlige afstande mellem plejefamilien og forældrene. Den vigtigste hindring med hensyn til at vedligeholde kontakten kan man iagttage i de familier, hvor forældrene har et mangeårigt misbrugsproblem (narkomaner, alkoholikere). Uhelbredeligt syge og handicappede (fx åndssvage) forældre ser derimod ud til at have en hyppigere kontakt med deres børn end gennemsnittet som følge af en bevidst indsats fra plejeforældrenes side.

Ifølge plejeforældrene er mange af børnene (50 pct.) ikke udviklet svarende til deres alder. Derudover havde plejebørnene psykiske problemer, da de kom til plejefamilien. Omkring 80 pct. havde søvnproblemer, mareridt og angstanfald, de savnede evne til at vise deres følelser og manglede tillid til sig selv og andre. Selv i dag - dvs. efter i gennemsnit at have været i en plejefamilie i 4 1/2 år - har omkring halvdelen af plejebørnene ét eller flere af de nævnte symptomer. En mindre del af børnene har været udsat for direkte vanrøgt eller mishandling. Især de børn, der har været udsat for incest, lider næsten alle stadig af enten søvnproblemer, mareridt, angstanfald eller manglende selvtillid og manglende tillid til voksne.

Hos langt de fleste (to tredjedele) af børnene kan plejeforældrene iagttage reaktioner efter hjemmebesøgene. Nogle af børnene genoplever de uløste problemer og reagerer på forældresvigt ved usikkerhed og forskellige angstsymptomer.

Plejeforholdet er generelt set belastet af en usikkerhed

med hensyn til, hvornår der skal ske en hjemgivelse eller en eventuel flytning til anden anbringelse. Det er på denne baggrund bemærkelsesværdigt, at plejeforældrene for tre fjerdedele af børnenes vedkommende regner det for sikkert eller sandsynligt, at børnene bliver i plejefamilien gennem hele opvæksten.

Årsagerne hertil er ifølge plejeforældrene for eksempel, at barnets forældre har et mangeårigt misbrugsproblem, at de lider af uhelbredelige sygdomme, at de er sinker/åndssvage, eller at der er andre tunge problemer i hjemmet. Det kan også hænge sammen med, at forældrene er døde.

Kun halvdelen af plejebørnene får regelmæssigt besøg hvert kvartal eller oftere fra tilsynsmyndighederne. De Danske Plejehjemsforeninger adskiller sig dog fra den øvrige administration på dette punkt, idet over 80 pct. af børnene i dette regi får besøg mindst fire gange om året. Disse besøg opleves oftest som en støtte, hvilket står i modsætning til de sjældnere besøg af de kommunale sagsbehandlere, som i højere grad opleves som enten kontrollerende eller af ren administrativ karakter.

Undersøgelsen viser i øvrigt, at plejefamilierne herudover må samarbejde med en række instanser om det enkelte barns problemer. Det drejer sig i gennemsnit om 3-4 personer (skolelærere, psykolog, sagsbehandler, læge, foruden barnets biologiske forældre). Hvis der er flere børn i pleje, bliver det efterhånden mange personer, den enkelte plejefamilie skal være indstillet på at samarbejde med. Det kan nævnes, at omkring en tredjedel af børnene har kontakt med en psykolog eller psykiater for at få behandling.

Med hensyn til plejevederlag viser undersøgelsen, at der for de mest behandlingskrævende plejebørn betales højere vederlag end for gennemsnittet af plejebørn. Plejefamilien har her oftest en professionel baggrund. Omkring 3 pct. af plejebørnene er så hårdt belastede, at de udløser et plejevederlag på over 15.000 kr. om måneden.

I gennemsnit betales 6.100 kr. i månedlig plejeløn. Her-

udover gives 2.200-2.500 kr. til kost og logi. Begge beløb beskattes som A-indkomst. Desuden er der i henhold til bistanndsloven mulighed for at dække særlige udgifter til fx fritidsaktiviteter, kørsel, daginstitution, men i praksis ydes i gennemsnit 230 kr. pr. barn pr. måned til dækning heraf.

Det er bistanndslovens krav, at der iværksættes hjælpeforanstaltninger for at støtte hjemmet, således at opholdet uden for hjemmet ikke varer længere end påkrævet (jf. Socialstyrelsen, 1984a). Men da disse hjælpeforanstaltninger ofte udebliver, regner plejeforældrene for tre fjerdedele af børnenes vedkommende med, at børnene forbliver i plejefamilien gennem hele opvæksten. På interviewtidspunktet havde plejebørnene i gennemsnit boet i plejefamilien i 4 1/2 år. Alligevel må man konkludere, at plejeforholdet ofte er belastet af en usikkerhed med hensyn til, hvornår der skal ske en hjemgivelse.

1.2. Undersøgelsens socialpolitiske perspektiver

Undersøgelsen indkredser og beskriver en anbringelsesform - familieplejen - der gennem de senere år har dækket en stadig større andel af de børn og unge, der anbringes uden for hjemmet.

En konsekvens af den stigende anvendelse af familieplejen som anbringelsesform er antagelig, at den i dag mere end tidligere også omfatter børn, der har betydelige vanskeligheder og problemer bag sig. Det kan være vanskeligheder forbundet med en problematisk opvækst hos forældre, der ikke har været i stand til at klare hverken egen tilværelse eller opdragelse af barnet. Det kan også være vanskeligheder, der er forbundet med, at barnet har været anbragt indtil flere - og måske adskillige - gange i forskellige anbringelsesformer og -steder. Det vil sige, at barnet, der har en anbringelseskarriere bag sig, og måske på det tidspunkt hvor det

anbringes i en familiepleje, fordrer både en særlig indsigt og en særlig behandling fra plejeforældrenes side.

En stigende anvendelse af familieplejen som anbringelsesform, har antagelig betydet stadig flere behandlingskrævende børn anbragt i familiepleje og - som en naturlig forlængelse af denne udvikling: en stigende professionalisering af familieplejen. Heri ligger der dette, at plejeforældrene enten har været ansat på institutioner, der har opgaver af denne art, eller at de har en uddannelse, der kvalificerer til stillinger inden for institutioner med denne type opgaver.

Undersøgelsen tegner et billede af familieplejen som dækkende et stort og bredt felt af anbringelser, hvor der er tale om en betydelig variation både med hensyn til arten af de opgaver, plejeforældrene bliver stillet overfor og kvalifikationerne hos gruppen af plejeforældre.

Et af undersøgelsens perspektiver ligger i klar forlængelse heraf. Det drejer sig om den støtte, plejeforældrene får i forbindelse med varetagelsen af opgaven - og spørgsmålet er, om denne støtte er tilstrækkelig?

Med støtte til plejeforældrene tænkes her på et spektrum af muligheder, og undersøgelsen kaster et vist lys over forhold som information til plejeforældrene, inden barnet modtages, selve indslusningen i plejefamilien, opstillingen af en behandlingsplan for barnet i samarbejde med forældrene og plejeforældrene, og endelig den støtte og hjælp, der gives plejeforældrene undervejs.

I denne sammenhæng hører også, at der er plejeforældre, der ikke udtrykker noget behov for hjælp eller støtte. Det kan fx være plejeforhold etableret hos bedsteforældre. Her vil der ofte være tale om et nært forhold mellem plejeforældre og plejebarn inden anbringelsen - og en indblanding udefra kan opleves som problematisk. Men i langt de fleste andre anbringelser er der tale om et udtalt behov for hjælp og støtte til plejeforældrene. Ofte vil dette behov være mest udtalt i den første fase af en anbringelse, men hvor der er tale om direkte behandlingskrævende opgaver, vil

støtten og hjælpen ofte være påkrævet gennem hele anbringelsesforløbet.

Mange familieplejeanbringelser kan direkte sammenlignes med behandlingsopgaver, som de kendes inden for andre sammenhænge - fx på psykiatrisk hospital, psykologiske rådgivninger eller behandlingshjem. Også her er der behov for hjælp og støtte til det personale, der står i den behandlingsmæssige frontlinje. Man taler i den forbindelse om supervision, og ikke mange forestiller sig, at en vanskelig og krævende behandlingsopgave kan foregå uden støtte og hjælp fra en fortsat supervision.

Heroverfor står et af undersøgelsens resultater, nemlig at omkring halvdelen af plejeforældrene får besøg af en tilsynsførende i mindst hver tredje måned. De øvrige får det sjældnere eller aldrig. Det kan i den forbindelse nævnes, at en undersøgelse af familiepleje (Mørup & Harbo, 1985) finder, at halvdelen af de interviewede plejeforældre ikke vil indgå i nye plejeforhold.

Undersøgelsesresultaterne lægger op til overvejelser vedrørende den støtte, der fra forvaltningernes side ydes plejefamilier. Resultaterne peger i retning af, at der her er tale om et forsømt område, der kunne fortjene et kvalificeret og samlet initiativ. Et sådant måtte inddrage spørgsmålet om indslusning i plejefamilien og dermed gensidig tilpasning til den nye og ofte svære situation, der er tale om for begge parter. Det måtte også inddrage spørgsmålet om behandlingsplan - hvor lang tid sigtes der på, hvad skal der søges opnået, hvilke kontakter skal søges etableret til de biologiske forældre - for at nævne nogle af de aspekter ved en behandlingsplan, som kunne virke støttende og vejledende for både plejeforældre og anbringende myndighed. Et tredje spørgsmål, som burde inddrages, drejer sig om den løbende og opfølgende støtte/vejledning, kort: supervisionen. Alle plejeforældre med et behandlingskrævende barn har behov for en støtte af denne art, også plejeforældre, der har en mere professionel baggrund. Det er ikke sikkert, at supervisionen

behøver at fortsætte med samme regelmæssighed og intensitet, men startfasen og forløbet må afgøre spørgsmål af denne art.

Et andet af undersøgelsens perspektiver drejer sig om det arbejde, der foregår med henblik på barnets hjemgivelse. Spørgsmålet går på, om det arbejde, der foregår med dette sigte, er tilstrækkeligt?

Undersøgelsens resultater peger på, at næsten halvdelen af børnene i familiepleje sjældent (en gang i kvartalet) eller aldrig har kontakt med deres biologiske forældre. Oftest er det moderen, det drejer sig om. Undersøgelsen viser også, at det kun er omkring hver ottende af de biologiske mødre, der er i gang med en behandlingsplan (uddannelsesstøtte, terapi eller lignende) med henblik på barnets hjemgivelse.

Med til dette billede hører, at den hjemlige baggrund for mange af de anbragte børn er sådan, at et arbejde med henblik på hjemgivelse må betragtes som urealistisk på grund af forældrenes situation. Det kan være uhelbredelig sygdom, omfattende handicap eller sociale og personlige vanskeligheder. I forlængelse heraf skal også bemærkes, at der for mange af børnenes vedkommende er tale om dødsfald, enten hos en af forældrene eller dem begge.

Men tilbage står, at et arbejde for hjemgivelse af børnene kun finder sted i begrænset omfang også for de børn, hvor der kunne være tale om at vende hjem til familien inden for et kortere tidsperspektiv.

Undersøgelsen efterlader det indtryk, at der ikke i det offentliges indsats sættes tilstrækkelige ressourcer ind for at sikre, at familien selv kan tage vare på barnet. Det kan der være bestemte grunde til, fx et ønske om at begrænse de sociale udgifter i kommunen. Men det hindrer ikke, at den praksis, der efter undersøgelsen at dømme ser ud til at være på dette område, ikke rimer særlig godt med de intentioner, der er nedfældet i bistandsloven.

Sammenfattende kan man sige, at undersøgelsen tegner et billede af familieplejen som et vigtigt, socialpolitisk område, nemlig det, der handler om indsatsen over for børn og

unge. Det billede, der tegnes, er komplekst, det rummer afgjort styrkesider med hensyn til fx plejeforældres forudsætninger for at tage vanskelige opgaver op - og det rummer svage og forsømte sider. Herunder hører blandt andet den begrænsede støtte, der ydes plejeforældre i forbindelse med varetagelsen af plejeopgaverne ofte over for en gruppe af børn, der har betydelige vanskeligheder.

KAPITEL 2

UNDERSØGELSENS BAGGRUND, FORMÅL OG METODE

Et barns anbringelse uden for hjemmet er en ekstraordinær foranstaltning - både for barn, forældre og de plejeforældre eller den institution, der fremover i en større eller længere periode skal varetage omsorgen for barnet.

Ifølge bistandsloven har socialudvalget i kommunen pligt til at yde særlig støtte til børn og unge, hvor dette er nødvendigt. Den grundlæggende tankegang er at sætte ind med hjælp og støtte så tidligt som muligt med det klare mål at undgå en anbringelse uden for hjemmet. Finder en anbringelse sted, er det intentionen, at barnets psykologiske og sociale forhold skal søges bedret så hurtigt, at opholdet uden for hjemmet ikke varer længere end nødvendigt.

Gennem de senere år har man kunnet konstatere en stigning i såvel antallet som andelen af børn og unge anbragt uden for hjemmet. I slutningen af 1987 er det samlede anbringelsestal på knapt 16.000 børn og unge ifølge en foreløbig opgørelse fra Danmarks Statistik. Det vil sige, at mere end 1 pct. af samtlige børn og unge i Danmark er anbragt uden for hjemmet. Sammenlignet med de øvrige nordiske lande har Danmark relativt flest børn/unge anbragt uden for hjemmet.

Disse forhold lægger naturligt op til spørgsmål vedrørende familiens muligheder for i dagens samfund at løse de opgaver, der traditionelt henlægges til den vedrørende omsorg og opdragelse.

Anbringelsestallet lægger også op til en mistanke om, at den sociale bistand til børn og unge - og herunder ikke

mindst den forebyggende indsats - ikke er tilstrækkelig i forhold til de omfattende problemer, man står overfor i kommunerne.

Endelig må man i forbindelse med mange anbringelser af børn og unge uden for hjemmet stille spørgsmål vedrørende selve anbringelsesformen.

Den foreliggende undersøgelse sigter på en belysning af dette spørgsmål. Dens tema er familieplejen, og hensigten er en belysning af denne anbringelsesform med hensyn til forhold som fx plejeforældrenes uddannelsesmæssige baggrund, samarbejdet med de biologiske forældre, rollen som plejeforældre og samarbejdet med socialforvaltningen og/eller plejehjemsforeningen.

Familieplejeundersøgelsen er én af fire undersøgelser, der indgår i Socialforskningsinstituttets undersøgelsesprogram vedrørende børn og unge anbragt uden for hjemmet. De øvrige undersøgelser drejer sig om genanbringelser af børn og unge, om kommunernes praksis med hensyn til forebyggelse, anbringelse og støtte til børn og familier samt om levekårene for unge, der i en tidligere periode af deres liv har været anbragt uden for hjemmet.

2.1. Omfanget af familiepleje

Op gennem 50'erne og 60'erne blev børn og unge, der blev anbragt uden for eget hjem, først og fremmest anbragt på institutioner og kun i beskedent omfang i familiepleje. Ud af samtlige anbragte børn og unge var det kun 13-14 pct., der dengang blev anbragt i familiepleje.

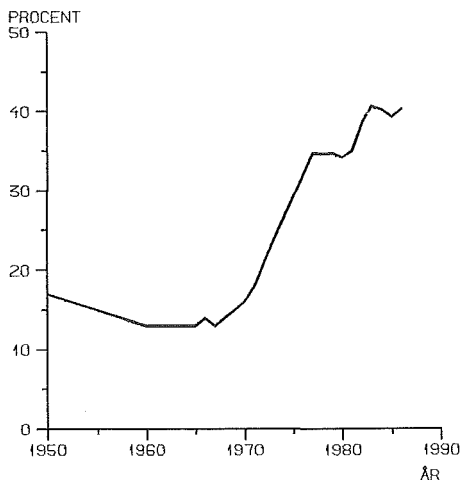
En tidligere undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet (Grønhøj & Pruzan, 1974) beskrev blandt andet de administrative barrierer, der indtil da havde lagt sig hindrende i vejen for en større anvendelse af private familier som plejefamilier.

Med bistandsloven i 1976 skete der imidlertid en ændring

af disse forhold. Det var blandt andet af besparelsmæssige grunde, at man i kommunerne valgte at anbringe en stigende andel af de børn, der blev anbragt uden for hjemmet, i familiepleje. Overføringen af institutionerne til amterne, hvor

Figur 2.1

Andel i familiepleje af de børn, som er anbragt uden for hjemmet.
1950-1986.

Kilde: Grønhøj & Pruzan (1974)
Statistisk Årbog fra diverse årgange samt
Statistiske Efterretninger.

man i besparelssøjemed nedlagde en del institutioner, betød også en udvidelse af familieplejen. I dag er det omkring 40 pct. af samtlige anbragte børn og unge, der er anbragt i familiepleje. Der har med andre ord været tale om en omfattende privatisering af en social opgave (se figur 2.1).

De statistiske opgørelser over anbringelser af børn og unge omfatter også voksne i familiepleje. Ændringer efter bistandslovens ikrafttræden (1976) har i 1985 åbnet for denne mulighed, således at der herefter har været en stigning i

antallet af unge over 18 år anbragt i familiepleje. I en del tilfælde anbringer man således tidligere misbrugere, kriminelle eller alkoholikere i familiepleje.

Omkring en fjerdedel af de voksne, anbragt i familiepleje, er tidligere sigtet for kriminalitet, og lige så mange har haft enten et alkoholmisbrug eller et blandingsmisbrug. Ofte er der tale om en kombination af både kriminalitet og misbrugsproblemer. Generelt set har familieplejen taget sig

Tabel 2.1

Familieplejeanbragte unge på 18 år og derover, der tidligere er sigtet for kriminalitet og misbrugsproblemer.

	Pct.andel
Sigtet for kriminalitet	24
Misbrug (alkohol, narkotika, blandet misbrug)	27
Både kriminalitet og misbrug	18
Procentbasis (antal)	122

af en gruppe voksne, der for tre fjerdedels vedkommende ikke er motorisk, sprogligt, intellektuelt eller socialt udviklet svarende til deres alderstrin ifølge plejeforældrenes vurdering.

Familieplejen bliver i videre udstrækning også brugt til en forebyggende indsats, hvor børn og unge anbringes i korterevarende aflastningsophold, fx i weekender, ferier mv. Ud af samtlige 6.400 børn og unge anbragt i familiepleje er det kun omkring 70 pct., der er under 18 år og anbragt i døgnpleje. Omkring en femtedel af de børn og unge, der ifølge statistikken er anbragt uden for hjemmet i familiepleje, er kun anbragt i aflastningsophold i kortere perioder.

Det er denne undersøgelses formål at beskrive familieplejens funktion for de 0-17-årige i døgnpleje. På landsplan udgør disse omkring 4.480 børn og unge (se tabel 2.2).

Tabel 2.2

Forskellige typer af plejefamilieanbringelser.

	Anslået antal	Pct.
Børn under 18 år:		
i familiedøgnpåske 4.480	4.480	70
i familieplejefastlæstning 1.205	1.205	19
Unge på 18 år og derover:		
i familiepleje 740	740	11
I alt	6.425	100
Procentbasis (antal)		1.114

2.2. Forældremyndighed for børn anbragt i pleje

Det er lovgivningens hensigt, at en anbringelse af et barn eller en ung uden for hjemmet - uanset om anbringelsen er sket frivilligt eller tvangsmæssigt - følges op af foranstaltninger, der sigter mod, at opholdet ikke varer længere end påkrævet.

Plejeanbringelse fungerede tidligere ofte som et længerevarende adoptionslignende forhold. Ideen var, at plejefamilien skulle erstatte barnets egen familie. I overensstemmelse hermed ændredes forældremyndigheden i forbindelse med barnets fjernelse fra hjemmet. Hvis barnet blev anbragt i et såkaldt opdragelseshjem, blev forældremyndigheden fx overdraget til hjemmets forstander.

Med socialreformen i 1933 blev dette imidlertid ændret således, at forældremyndigheden automatisk overgik til børneværnet, når barnet blev anbragt uden for hjemmet.

Herefter kunne børneværnet bemyndige en person/institution til at udøve denne myndighed på børneværnets vegne.

Tendensen i lovgivningsændringerne op igennem de sidste 2-3 menneskealdre har været at give forældrene mere indflydelse for derved at fremme et samarbejde imellem forældrene og de offentlige myndigheder.

Ved lov om offentlig forsorg i 1958 var det således et ledende princip, at børneforsorgen skulle betragtes som et tilbud om bistand. Man frygtede, at mange undlod at henvende sig eller henvendte sig for sent, fordi en anbringelse tidligere betød, at forældrene måtte afgive forældreretten. Man formulerede loven således, at forældrene bevarede forældremyndigheden, men den udøvedes af børneværnet.

Seks år senere ændredes formuleringen igen således, at forældrene bevarer forældremyndigheden, mens børneværnet udøver omsorgen for barnet (Pruzan & Vedel-Petersen, 1970).

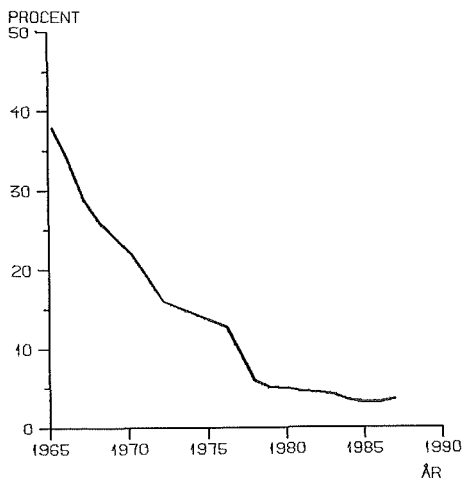
Med bistanndsloven i 1976 blev bestemmelsen om forældremyndigheden helt fjernet. Hensigten var, at børnenes anbringelse uden for hjemmet skulle baseres på et samarbejde, og tvang skulle så vidt muligt undgås. Forældrene beholdt i alle tilfælde forældremyndigheden. Forældrenes retsstilling blev ydermere søgt sikret gennem ankemuligheder og i 1982 gennem tilbud om gratis advokatbistand til forældrene i tilfælde af tvangsfjernelse. Antallet af disse er i øvrigt faldet betydeligt. Fra at have udgjort omkring en tredjedel af alle anbringelserne i 60'erne er det i dag kun omkring 500-600 børn, der er anbragt uden forældrenes samtykke. Set i forhold til samtlige anbragte, dvs. omkring 15.000 børn og unge, udgør de tvangsanbragte kun omkring 3-4 pct. (se figur 2.2).

I realiteten kan man dog stille spørgsmålstejn ved, om de formelle rettigheder til forældrene i sig selv afspejler de reelle magtforhold, idet netop disse familier ofte vil være svage og uden psykiske ressourcer til at kunne udnytte lovgivningens beføjelser (fx på grund af misbrug eller psykiske lidelser). Ydebo (1988) viser således i en undersøgelse, at en væsentlig del (30 pct.) af forældrene aldrig møder op ved børnefjernelsessagerne, og de undlader at benytte sig af tilbuddet om gratis advokatbistand.

I denne sammenhæng må man bemærke, at den svageste gruppe, nemlig børnene, paradoksalt nok kun har få formelle rettigheder. En af de få ændringer, der er sket i de forløbne

Figur 2.2

Andelen af tvangsanbragte børn og unge i forhold til samtlige anbragte 1965-87.

Kilde: Grønhøj & Pruzan (1974) samt Statistisk Årbog fra diverse årgange.

år, har været en nedsættelse af myndighedsalderen fra 21 til 18 år. En anden ændring drejer sig om børns inddragelse i afgørelse af forældremyndighed eller samværsret. Børn på 12 år og derover har i skilsmisssituationer ret til at blive hørt om, hvor de helst vil bo. Børnene har i visse situationer en tilsvarende ret til at blive hørt i forbindelse med forskellige anbringelsesmuligheder (bistandslovens par. 65, stk.6). Men deres rettigheder er begrænset over for forældremyndighedsindehaveren (jf. Wegener, 1983).

I bistandsloven pålægges det sociale udvalg som overordnet hensyn at skabe mulighed for barnets tilbagevenden til hjemmet, med mindre hensyn til barnets velfærd i det konkrete tilfælde taler imod (par. 67, stk. 1). Som en konsekvens heraf skal det sociale udvalg blandt andet sørge for, at forbindelsen mellem barnet og dets hjem holdes ved lige i anbringelsesperioden.

Den formelt set stærke retsbeskyttelse, som forældrene nyder i spørgsmålet om børnenes velfærd, hænger primært sammen med to forhold. For det første at man som nævnt satser på at opbygge en samarbejdsrelation mellem socialforvaltningen og forældrene. Denne kunne også bidrage til at mindske den eventuelle loyalitetskonflikt, børnene kunne opleve. For det andet støtter man sig til den opfattelse, at børn og forældre ofte har opbygget en stærk, gensidig tilknytning uanset senere problemer. Forskere som englænderne Bowlby (1969) og Rutter (1981) fremhæver fx, at på trods af afvigende familieadfærd kan tilknytningen mellem børn og forældre alligevel være stærk.

I modsætning til de hensigter, der ligger bag den danske lovgivning, har man fra anden side fremført det synspunkt, at man udelukkende skal se på barnets tarv. Goldstein mfl. (1981) gør sig til talsmand for, at forældremyndigheden i forbindelse med plejeanbringelse bør overdrages permanent til plejeforældrene, hvis dette vil være mindre skadeligt for barnet end en eventuel tilbagevenden til forældrene.

Undersøgelsen vil blandt andet belyse, hvorvidt man i Danmark er i stand til at leve op til hensigterne i bistandsloven. Forsøger man at reetablere familierne, således at børnene kan vende tilbage? Opretholdes en stabil kontakt mellem børn og forældre? Og hvorledes er plejeforældrene rustede til at klare disse opgaver, hvor det blandt andet ofte kræves af dem, at de skal tage vare på et barn, der har været igennem en forudgående vanskelig periode?

2.3. Undersøgelsens problemstillinger

Når man vælger at anbringe et barn i en plejefamilie, vil det oftest indebære problemer. Det hænger blandt andet sammen med, at et oprindeligt forældreskab ikke uden videre kan skiftes ud med erstatningsforældre (Bowlby, 1969; Lindén, 1984).

Det er da heller ikke lovgivningens hensigt. Den grundlæggende tankegang er at iværksætte hjælpeforanstaltninger så tidligt som muligt, for at forældrene selv kan blive i stand til at tage vare på børnene.

Den første forudsætning herfor må være, at der rent faktisk bliver sat hjælpeforanstaltninger i værk i familien, når barnet er anbragt i plejefamilien. En anden forudsætning for hjemgivelsesfilosofien er, at kontakten mellem hjemmet og barnet bliver tæt og hyppig for at styrke de oprindelige familiebånd. Undersøgelsen skal belyse disse forhold. Hvilke problemer støder man på for at leve op til en sådan målsætning?

Selv om forældrenes situation ikke lader sig ændre, fx på grund af uhelbredelig sygdom, dybtgående handicap eller lignende, kan en fortsat kontakt mellem barn og forældre være af betydning for barnets identitetsudvikling.

Modstandere af dette synspunkt har hævdet, at kontakten mellem barn og forældre kan betyde, at barnet genoplever de traumatiske oplevelser (vanrøgt, mishandling, omsorgssvigt osv.) som oprindeligt førte til barnets anbringelse. Undersøgelsen vil blandt andet belyse, i hvor stor udstrækning forældrekontakten giver anledning til problemer af denne art.

Indbygget i familieplejen ligger også en risiko for udvikling af en loyalitetskonflikt, hvor barnet oven i de øvrige problemer føler sig klemmt mellem sine egne forældre og de nye plejeforældre (jf. Boolsen, Mehlbye & Sparre, 1986). I visse tilfælde kan en sådan situation måske få de biologiske forældre til at kræve barnet hjemgivet eller anbragt på en institution, fordi de føler sig truet af plejefamiliens tætte, følelsesmæssige relationer til barnet.

Af betydning for denne problemstilling er spørgsmålet om, hvorvidt forældrene er gået helhjärtet ind for anbringelsen hos den pågældende plejefamilie. En foreløbig rapport om familieplejen i Viborg Amtskommune (Mørup & Harbo, 1985) tyder på, at barnet/den unge ofte anbringes, uden at de biologiske

forældre forinden har godkendt plejefamilien. Hvor ofte sker det rent faktisk, at barnet anbringes uden dette rygstød fra forældrene?

I den danske lovgivning har den unge på 15-17 år ingen juridisk ret til at modsætte sig en anbringelse eller hjemgivelse. Hvis forældrene accepterer en anbringelse, betragtes det som en frivillig anbringelse, selv om den unge protesterer. Dette rejser spørgsmålet om, hvorvidt den unge overhovedet bliver spurgt?

Undersøgelsen fra Viborg og andre erfaringer tyder på, at plejefamilierne ofte føler sig svigtet. Får de den nødvendige information om barnet og den biologiske familie før indflytningen? Er de i stand til at forstå rækkevidden af de oplysninger, de får om barnets baggrundsforhold, eller føler de sig "bondefanget", hvor de har sagt ja til at tage et barn i pleje uden egentlig at kunne overskue konsekvenserne?

En stigende andel af børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, anbringes i dag i familiepleje. Man må derfor forvente, at flere af de særlig hårdt belastede børn anbringes i familiepleje. Men på hvilken måde er plejeforældrene forberedt til at kunne klare disse krav? Hvor mange har en pædagogisk uddannelse eller andre tilsvarende forudsætninger? Får de støtte til at klare opgaverne?

Fra flere sider pointeres det (se fx Lindén, 1984), at ét af kardinalpunkterne i familieplejen er plejeforældrenes motiver for at tage et barn i pleje. Hvilke følelsesmæssige bånd er der bag plejeforholdets indgåelse: Er det familien eller slægten, der tager sig af barnet? Er det et ønske om at adoptere et barn? Eller er det et professionelt valg? Det er blandt andet undersøgelsens formål at belyse, om disse motiver spiller nogen rolle for plejeforholdet.

Tidligere undersøgelser peger på, at plejeforældrene mangler støtte fra de anbringende myndigheder. Der føres i en vis udstrækning tilsyn, men opleves tilsynet som en kontrol eller som en støtte? Hvilke muligheder har plejeforæl-

drene for at tale med andre plejefamilier eller for at få en videre, faglig uddannelse med henblik på at kunne forstå og håndtere de opståede problemer?

I den forbindelse har man ofte været inde på forholdet mellem plejeforældrenes uddannelsesmæssige baggrund, deres aflønning og børnenes mere eller mindre behandlingskrævende situation. Er det sådan, at man simpelthen er nødt til at betale mere for de nødvendige kvalifikationer til at tage sig af de alvorligt skadede børn? Og hvorledes er den faktiske aflønning af plejefamilierne?

2.4. Undersøgelsens formål og metode

På baggrund af de senere års udvikling inden for familieplejeområdet skal undersøgelsen belyse situationen for plejefamilier i Danmark i midten af 80'erne. Det vil sige give en belysning af plejeforældrenes uddannelsesmæssige baggrund, deres kontakter med socialforvaltning og med de biologiske forældre samt af spørgsmålet om vederlag til plejeforældre. Undersøgelsen skal endvidere belyse forhold vedrørende barnets situation, blandt andet spørgsmålet om barnets vanskeligheder og problemer.

Undersøgelsen bygger på spørgeskemabesvarelser fra en repræsentativ stikprøve af plejeforældre. Stikprøvens størrelse var godt 900 plejefamilier (se bilag I om undersøgelsens repræsentativitet). Med en svarprocent på 72 pct. er der tale om en besvarelse fra i alt 664 plejefamilier med sammenlagt 1.114 plejebørn.

Spørgeskemaet omfatter spørgsmål vedrørende uddannelsesforhold, kontakterne med forældrene til barnet, socialforvaltningen, plejehjemsforeningen, opgaverne i forbindelse med barnet, herunder dets problemer. Endvidere er der spørgsmål med hensyn til økonomi og plejeforældrenes organisationsforhold.

Undersøgelsen baseres alene på plejeforældrenes oplysning-

ger, idet hverken plejebørnene eller de biologiske forældre er inddraget direkte. Det betyder så også, at det billede, den foreliggende undersøgelse tegner af familieplejen, ikke er søgt kontrolleret fra anden side, men alene er et udtryk for den verden, som familieplejen udgør set fra plejeforældrenes side. Det skal dog tilføjes, at supplerende og til dels kontrollerende oplysninger indhentes fra anden side som led i det samlede undersøgelsesprogram, hvilket vil fremgå af efterfølgende rapporter.

En anden begrænsning i familieplejeundersøgelsen er forbundet med, at den ikke søger at vurdere de resultater, der opnås i familiepleje. Der er ikke tale om en effektundersøgelse. Heller ikke søger undersøgelsen mere detaljeret at vurdere samspillet mellem barn og plejeforældre, herunder den behandling børn med vanskeligheder bliver omfattet af.

Undersøgelsen er i sit sigte beskrivende med henblik på vurdering af plejeforældrenes situation og deres muligheder for at overtage omsorgen for et barn eller en ung.

KAPITEL 3

OMPLANTNING TIL EN ANDEN SOCIAL VERDEN

Når et barn anbringes uden for sit eget hjem, er der almindeligvis tale om en omplantning til en anden social verden.

Et vigtigt spørgsmål for et barn i den forbindelse er, om det anbringes hos nogen, han/hun kender i forvejen og er fortrolig med, fx bedsteforældre, eller om det anbringes hos fremmede. Andre spørgsmål går på, om der er andre børn i familien. Får jeg nu eget værelse? Vil mine plejeforældre være gamle? Vil de have et arbejde? Skal jeg flytte til et helt nyt område i en anden del af landet?

Afhængigt af barnets alder og tidligere erfaringer kunne man tænke sig, at spørgsmål af denne art melder sig hos et plejebarn. Og selvfølgelig det allervigtigste: vil de nye plejeforældre holde af mig, på trods af alt, og hvad vil der ske med mine egne forældre?

Plejeforældrene kan på deres side have meget forskelligartede motiver til at tage et barn i pleje. Det betyder forskellige sociale bånd mellem plejebarn og plejeforældre, der igen har betydning for den sikkerhed eller usikkerhed, barnet oplever i den nye situation og oplever i forhold til egne forældre.

I nogle tilfælde er det familien eller slægten, der har taget barnet i pleje. For andre plejeforældre har det været ønsket om at adoptere et barn, der har været motiverende for plejeforholdet.

Endelig er der plejefamilier, der har valgt dette som en naturlig forlængelse af deres professionelle arbejde med

børn og unge. I stedet for at arbejde i en institution kan arbejdet udføres i eget hjem - måske endda med bedre resultater.

3.1. Plejebørn anbragt hos slægtninge

Efter bistandsloven kan børn, hvis forældre bliver skilt, anbringes hos den af forældrene, der ikke har forældremyndigheden. Dette sker normalt i henhold til reglerne om privat familiepleje (par. 65 i bistandsloven) og uden vederlag til plejeforældrene. Det samme er tilfældet, hvis et barn anbringes med henblik på adoption inden for rammen af adoptionsloven. Børn, der anbringes hos den af forældrene, der ikke har forældremyndigheden, kan også ske efter par.66, dvs. valgt af det sociale udvalg. Der kan ikke ydes plejevederlag, men fx om nødvendigt ydes kontanthjælp.

Plejebørn, der er anbragt uden plejevederlag efter disse bestemmelser, indgår ikke i undersøgelsen. Det betyder altså, at fx en plejeanbringelse hos nært beslægtede med henblik på adoption ikke vil indgå i denne undersøgelse, der kun omfatter såkaldt formidlet døgnophold (jf. bistandslovens par. 66).

Undersøgelsesresultaterne vidner om, at slægten som socialt netværk i vid udstrækning stadigvæk fungerer, også når der opstår så store problemer i familien, at børnene ikke kan blive boende hos forældrene (se tabel 3.1). Hver sjette (18 pct.) af de 0-17-årige plejebørn er således anbragt hos familie eller slægtninge. Halvdelen af disse (omkring 10 pct.) er anbragt hos bedsteforældrene, mens omkring en tredjedel (6 pct.) er anbragt hos søskende til forældrene. Resten er anbragt hos andre slægtninge.

Der kan være både fordele og ulemper forbundet med en anbringelse hos slægten, som i visse tilfælde kan have et kompliceret og konfliktfyldt forhold til familien. Men det kan også betyde, at barnet netop anbringes i en sammenhæng,

Tabel 3.1

Plejebørn fordelt efter eventuel slægtsrelation til plejeforældrene.

	Pct.
Ikke i familie	82
Bedsteforældre	10
Onkler eller tanter	6
Anden familie	2
I alt	100
Procentbasis (antal)	762

som han/hun i forvejen er fortrolig med.

Man må formode, at en del flere børn, end statistikken viser, er anbragt hos familie og slægtninge. Det hænger sammen med, at børn i perioder, hvor der er kriser i familien, kan anbringes hos familie eller slægt, uden at disse anbringelser kommer til det sociale udvalgs kendskab. Det gør antagelig kun de længerevarende anbringelser, hvor familien har set sig nødsaget til at søge det sociale udvalg om økonomisk støtte. Der kan nemlig gives plejevederlag som til plejefamilien også ved anbringelse hos bedsteforældre og andre slægtninge. Længerevarende anbringelser hos nært beslægtede sker dog stadig i en vis udstrækning efter par. 65, dvs. uden plejevederlag. Disse anbringelser indgår som nævnt ikke i undersøgelsen.

I visse tilfælde søger de sociale myndigheder selv efter en plejefamilie blandt familie og slægtninge til barnet. Man ønsker måske en familie, der på forhånd føler sig ansvarlig over for barnet/børnene. Den nye familie bor måske også inden for en overkommelig afstand.

I tidligere tider har det givetvis også i stor udstrækning været den øvrige familie og slægtninge, der er trådt til, når barnet ikke kunne blive hos forældrene. I dag vil man dog fra socialforvaltningens side kræve, at de formelle regler om godkendelse og tilsyn bliver overholdt - selv om det sker i en noget lempeligere form - også når barnet er

anbragt hos bedsteforældre, onkler, tanter eller anden familie. Samtidig har en ændret administrativ praksis muliggjort, at familie og slægtninge, der påtager sig rollen som plejeforældre, kan få et plejevederlag.

Det private, sociale netværk, som hele tiden har været i funktion, er på denne måde blevet synliggjort i statistikken over børn anbragt uden for hjemmet. En - om end mindre - del af stigningen i antallet af børn anbragt uden for hjemmet kan blandt andet skyldes disse administrative ændringer, idet kun anbringelser med vederlag (efter par. 66) bliver registreret i statistikken over antallet af børn og unge anbragt uden for hjemmet.

For en del plejebørns vedkommende er det sociale netværk imidlertid brudt sammen. Børn og unge anbragt i familiepleje kommer ofte fra en familiesituation, der på mange måder adskiller sig væsentligt fra andre børn og unge i befolkningen (se tabel 3.2). Kun omkring en ottendedel kommer fra en familie, hvor faderen og moderen lever sammen. Langt de fleste af børnene i plejefamilierne kommer fra splittede familier, hvor den overvejende del har en enlig forælder (43 pct.), mens en fjerdedel kommer fra en sammenbragt familie. Til sammenligning kan nævnes, at tre fjerdedele af alle børn i alderen 0-17 år bor sammen med begge deres biologiske forældre (se tabel 3.3).

Tabel 3.2

Plejebørnenes familieforhold.

	Pct.
Forældre gift/samlevende	12
Stedfamilie	28
Enlig	43
Begge forældre døde	6
Uoplyst	11
I alt	100
Procentbasis (antal)	762

Det almindeligste er, at plejebørnene anbringes i en kernefamilie med et længerevarende parforhold bag sig. I gennemsnit har plejeforældrene levet sammen i 15 år, når plejebarnet flytter ind.

Men man skal dog ikke være blind for, at en skilsmisse også kan ramme plejefamilierne. Undersøgelsen viser dog, at kun 6 pct. af plejebørnene bor hos en enlig plejeforælder.

For plejefamilierne kan en skilsmisse få nogle særlige konsekvenser for alle de berørte. Ofte ophører plejeforholdet, og barnet/børnene må anbringes i andre plejefamilier, fordi ingen af plejeforældrene alene kan klare opgaven.

Plejebørnenes helt specielle familiesituation understreges af, at en forholdsvis stor del af de børn, der i dag er

Tabel 3.3

Plejebørn fordelt efter plejeforældrenes civilstand sammenlignet med de 0-17-årige i befolkningen.

De 0-17-årige	Enlige	Gift	Papir- løst samlev.	I alt	Pct. basis
	pct.				antal
I plejefamilier	6	85	9	100	762
Befolkningen som helhed*) ..	11	76	13	100	2.421

* Kilde: De landsdækkende opgørelser for de 0-17-årige i hele befolkningen er baseret på interview af repræsentative stikprøver i 1987, de såkaldte omnibusundersøgelser.

anbragt i familiepleje, har mistet den ene eller begge forældre (se tabel 3.4). Knap en femtedel (dvs. 19 pct.) af de 0-17-årige, der er anbragt i døgnpleje hos en familie, har mistet én eller begge forældre ved dødsfald.

Især synes det at være moderens død, der betyder, at barnet anbringes hos familie og slægtninge. Af de børn i familiepleje, som har mistet moderen eller begge forældre, er mere end en tredjedel (37 pct.) anbragt hos bedsteforældre eller andre slægtninge.

Tabel 3.4

Plejebørn hos slægtninge, hvor den ene eller begge forældre er døde.

	Moderen død	Faderen død	Begge forældre døde	Den ene el. begge forældre døde i alt
	----- pct. andel -----			
Bedsteforældre	7	4	7	18
Andre slægtninge	24	8	19	51
Alle plejebørn (uanset om de bor hos slægtninge eller ej)				
	6	7	6	19

(Se i øvrigt bilagstabel 1, s. 150)

Det er bemærkelsesværdigt, at det netop er andre slægtninge, der træder til, når forældrene er døde. En meget stor del (43 pct.) af de børn, der er anbragt hos forældrenes søskende eller andre slægtninge, har mistet deres mor.

3.2. Anbragt med henblik på adoption

Børn kan også anbringes i familiepleje som led i en egentlig adoptionsprocedure.

Hvis et par ønsker at adoptere et dansk eller udenlandsk barn, kræves en godkendelse på grundlag af en undersøgelse af familiens forhold. Det er amtet, der administrerer adoptionerne og foretager godkendelsen af de kommende adoptivforældre. Når barnet kommer ind i familien, giver kommunen i første omgang en midlertidig plejetilladelse, inden den formelle adoption bliver godkendt af amtet. I denne undersøgelse indgår ikke de plejeforhold, der er etableret som led i en egentlig adoptionsprocedure.

Ved længerevarende plejeanbringelser, der i nogle tilfælde resulterer i adoption, kræves en grundigere undersøgelse, således at man sikrer sig, at der kun gives plejetilladelse, hvis plejeforældrene senere ville kunne godkendes som adop-

tivforældre. Derved undgår man, at plejeforholdet må afbrydes, fordi adoptionsmyndighederne ikke kan godkende plejeforældrene som adoptanter (jf. Socialstyrelsens vejledning 1984a).

Hele proceduren, man skal igennem for at adoptere et dansk barn, er meget omstændelig og langvarig, og da der desuden kun er forholdsvis få danske børn, der kan adopteres, giver mange op. Nogle giver endda op, inden de overhovedet får startet ansøgningsprocessen, andre giver op undervejs og søger i stedet at få et barn i pleje, selv om de egentlig oprindeligt ønskede at få deres "eget" barn.

Undersøgelsen viser, at ca. 8 pct. af plejebørnene er anbragt hos en plejefamilie, der i sin tid valgte at blive plejeforældre, fordi de ønskede at adoptere et barn.

Tabel 3.5

Antal børn og unge der var anbragt uden for eget hjem, herunder familiepleje, og som blev adopteret i årene 1978-1986.

	Samlet for alle børn anbragt uden for eget hjem	Heraf børn anbragt i familiepleje
1978	36	20
1979	36	21
1980	32	18
1981	35	17
1982	81*)	53*)
1983	54	24
1984	30	14
1985	34	18
1986	24	12
I alt	362	197
Gnsn. pr. år	40	22

* Stigningen i antallet af afsluttede sager dette år skyldes en op-hobning fra tidligere år som fejlagtigt ikke var blevet registreret. En ny procedure gjorde det muligt at korrigere fejlene i de følgende opgørelser.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Diverse årgange.

Relationen mellem plejeforældre og plejebarn må antages at blive af en anden karakter, når plejeforældrene indgår i plejeforholdet ud fra et ønske om at adoptere barnet. Det samme gælder plejeforældrenes forhold til forældrene.

Ønsket om at adoptere plejebarnet kan imidlertid også opstå i andre plejefamilier på et senere tidspunkt, fx som følge af et ønske om at stabilisere barnets situation, hvor der ikke er udsigt til, at forældrenes situation bedres.

I gennemsnit for perioden 1978-1986 har der årligt været 22 plejebørn, der er blevet adopteret af plejefamilier (jf. tabel 3.5.). Det lyder måske ikke af så meget. Men det viser sig, at i de plejefamilier, der indgik i undersøgelsen, var der relativt mange adopterede børn blandt plejefamiliens egne børn (se tabel 3.6). Omkring 9 pct. af plejefamiliernes egne hjemmeboende børn under 21 år var adopterede. Dette er ca. 5 gange flere adoptivbørn, end man skulle forvente, idet det kun er omkring 1,7 pct. af samtlige børn i denne aldersgruppe, der er adoptivbørn, hvis vi ser bort fra familieadoptioner, hvor den ene ægtefælle adopterer den anden ægtefælles barn (beregningen er foretaget på grundlag af Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser, årgangene 1973-1985).

Tabel 3.6

Plejebørn i plejefamilier, hvor plejeforældrene oprindeligt ønskede at adoptere et barn, fordelt på plejefamilier, der allerede har adopteret mindst ét barn.

	Plejefamilier med egne adop- terede børn	Plejefamilier uden egne adop- terede børn	I alt	Pct. ba- sis
		pct.		antal
Plejeforældrene havde et ønske om at adoptere et barn	22	78	100	68
Øvrige plejefamilier	6	94	100	69
I alt	7	93	100	762

Det skal i den forbindelse bemærkes, at med den ændrede formelle sociale relation mellem plejeforældre og plejebarn ved overgangen til adoption ændres også de økonomiske forhold. Adoptivforældrene overtager den fulde forsøgerforpligtelse for barnet, hvorved den økonomiske støtte bortfalder.

For en relativt stor del af de plejefamilier, der i sin tid valgte at blive plejeforældre, fordi de ønskede at adoptere et barn, er ønsket også realiseret. I omkring en femtedel af de familier, der oprindeligt havde et adoptionsønske, har plejefamilien adopteret et barn (se tabel 3.6).

Blandt de øvrige plejefamilier er det kun få, der har adopteret et barn, men dog alligevel mange gange flere end man skulle have forventet ud fra landsgennemsnittet.

3.3. Antal søskende i den nye familie

Gennem de sidste årtier er børnetallet faldet i børnefamilierne, således at familier med flere end to børn bliver sjældnere og sjældnere.

For plejebørn er situationen i plejefamilien helt anderledes. For langt de fleste er der to, tre eller flere andre børn i plejefamilien.

Omkring en tredjedel af plejebørnene vil have 3 eller flere søskende i den nye familie. Sammenlignet med andre børn i samme alder er det kun 4 pct., der har 3 eller flere søskende (se tabel 3.7.).

For godt og vel halvdelen af plejebørnene vil der ikke være andre plejebørn i familien. Kun ganske få af plejebørnene lever i en plejefamilie med det maksimale antal på 4 plejebørn. Medregner man plejebørn i aflastningsophold, kan der i enkelte tilfælde være flere end 4 plejebørn i familien.

Plejebarnet skal ved ankomsten til plejefamilien ikke blot forholde sig til et nyt sæt forældre, men også til nogle nye "søskende". Dette indebærer selvfølgelig både udfor-

Tabel 3.7

De 0-17-årige fordelt efter antal børn i plejefamilier og i børnefamilier i befolkningen som helhed.

	Samlet antal børn i familien						I alt	Gnsn.
	1	2	3	4	5	6+		
	pct.							
Familiens egne børn og plejebørn, i alt	22	20	25	19	8	6	100	2.8
Plejebørn	57	28	10	4	0	0	99	1.5
De 0-17-årige i hele befolkningen*)	27	52	17	3	1	0	100	2.0

* Kilde: Omnibusundersøgelserne, 1987.

dringer og problemer samt særlige muligheder for at få lege-kammerater. På denne måde spiller plejefamiliens eventuelle egne børn og andre plejebørn en særlig rolle for plejebarnets oplevelse af de nye familieforhold.

3.4. Aldersforskellen mellem plejebørn og plejeforældre

Almindeligvis vil man kræve, at plejeforældre skal opfylde de samme aldersbetingelser, som gælder for adoptionsforældre. Det vil sige, at der ikke må være mere end 40 års forskel mellem plejebarnets og plejeforældrenes alder.

Problemet er kendt fra tidligere praksis, hvor man anvendte lidt ældre plejeforældre, hvis børn var flyttet hjemmefra. Derved kom der et forholdsvis stort aldersspænd mellem plejebørn og plejeforældre. Hvor udbredt det faktisk har været, ved man imidlertid ikke, da det ikke tidligere har været undersøgt.

For de 0-17-årige plejebørn var den gennemsnitlige aldersforskel mellem dem og plejeforældrene 32,7 år. Men ser man bort fra de 10 pct. af plejebørnene, som er anbragt hos deres bedsteforældre, er den gennemsnitlige aldersforskel

kun 31,1 år. Dette er imidlertid ikke meget anderledes end den "normale" aldersforskel mellem børn og forældre, idet den gennemsnitlige aldersforskel mellem børn og forældre i 1987 var 29,5 år (beregning foretaget på grundlag af omnibusundersøgelserne).

3.5. Fra byen til landet

Gennem en årrække har man brugt at sende storbybørn på ferie på landet. Landbofamilier stiller sig til rådighed for et feriebarnd, og i nogle tilfælde er mere permanente plejeforhold blevet etableret i forlængelse heraf.

Faktisk gælder det stadigvæk i dag, at en stor del af de børn, der kommer fra København eller Frederiksberg, anbringes hos plejefamilier på Sjælland uden for hovedstaden. Samtidig kan man se, at kun meget få børn flyttes til en plejefamilie i København fra andre kommuner. Nettostrømmen går derfor fra storbyen til landet (se tabel 3.8).

Tabel 3.8

Børn og unge i familiepleje i og uden for København/Frederiksberg kommuner.

Anbringende kommune:	Plejefamiliens bopælskommune			Procent- basis
	København/ Frederiks- berg	Andre kommu- ner	I alt	
	-----	pct. -----		antal
København/ Frederiksberg	16	84	100	374
Andre kommuner	1	99	100	2.245
I alt	3	97	100	2.619

Anm: Der var 3 børn, hvor anbringelsesstedet var uoplyst. Tabellen er baseret på grundlag af en stikprøve af en tredjedel af samtlige børn og unge anbragt i familiepleje, uanset om familieplejeopholdet er et aflastningsophold eller døgnophold.

Undersøgelsen viser, at det kun er ganske få, det vil sige under 10 pct., der sendes til plejeforældre, der bor i andre landsdele. De bornholmske plejebørn bliver stort set alle anbragt på øen. Det samme gælder for Fyn, hvor ca. 93 pct. af plejebørnene anbringes i plejefamilier på Fyn, og tilsvarende gør sig gældende for Nordjyllands Amt, hvor ca. 93 pct. anbringes inden for amtets egne grænser.

Forholdene for anbringelserne fra amterne på Sjælland og Lolland/Falster er en smule anderledes, idet 10 pct. af disse børn anbringes på Fyn eller i Jylland. Hvorimod det kun er i særlige tilfælde, at jyske børn anbringes i andre landsdele.

Selv om nettostrømmen af plejebørn går i retningen fra byområder til landdistrikter, betyder dette dog ikke, at københavnerbørnene sendes til Jylland i relativt stort tal. Som man kan se af tabel 3.9, er det kun 12 pct. af de børn, der kommer fra København, der anbringes på Fyn og i Jylland.

Tabel 3.9

Børn i familiepleje i forskellige landsdele fordelt efter de anbringende kommuners landsdel. 1987.

Anbringende kommunes landsdel	Plejefamiliens bopæl				I alt	Pct. basis
	Sjæl-*) land/ Lolland- Falster	Born- holm	Fyn	Jyl- land		
			pct.			antal
Kbhvn/Frederiksberg	88	0	5	7	100	374
Sjælland/Falster ..	91	0	4	6	101	1.044
Bornholm	0	96	0	4	100	27
Fyn	3	0	93	4	100	202
Jylland	1	0	2	98	101	972
I alt	49	1	10	40	100	2.619

* København/Frederiksberg er medtaget under Sjælland.

Anm: Der var 3 børn, hvor anbringelsesstedets landsdel var uoplyst. Tabellen er baseret på en stikprøve af en tredjedel af samtlige børn og unge anbragt i familiepleje, enten i døgnpleje eller aflastningsophold.

En forholdsvis stor del af plejebørnene bor i dag på landet (se tabel 3.10). I forhold til de 0-17-årige i befolkningen som helhed er der en meget tydelig overvægt af plejebørn i landdistrikterne og meget få i hovedstadsområdet og i de større bymæssige bebyggelser. Omkring halvdelen af plejebørnene bor hos plejeforældre i et landdistrikt, mens det kun er omkring 17 pct. af de 0-17-årige i befolkningen som helhed, der bor på landet.

Tabel 3.10

Plejebørnenes boligforhold sammenlignet med de øvrige 0-17-årige.

	Hoved- stads- områ- det	By med mere end 10.000 indb.	By med 2-10.000 indb.	By med mindre end 2.000 indb.	Land- di- strikt	I alt
Plejebørn	13	18	11	10	49	101
De 0-17-årige i hele befolkningen*)	21	27	18	18	17	101

* Kilde: Omnibusundersøgelserne, 1987.

I de mindre urbaniserede områder er boligmulighederne også anderledes. Ejerboligerne er mere udbredte, og pladsforholdene i boligerne er gennemgående bedre.

Dette afspejler sig følgelig også i de boligtyper, som børnene bor i. Kun meget få bor i etageejendomme. Langt de fleste bor i parcelhus, ligesom deres jævnaldrende, og en forholdsvis stor del bor på landbrugsejendomme. Dermed er i midlertid ikke sagt, at der rent faktisk drives landbrug, men blot at omgivelserne og miljøet er ændret betydeligt i forhold til plejebørnenes tidligere opvæksterfaringer.

Der er imidlertid en forholdsvis stor del selvstændige landbrugere blandt plejefamilierne (tabel 3.11). På landsplan er det kun et par procent af familier med børn under 18 år, blandt plejefamilier er det 14 pct., der er landbrugere.

Tabel 3.11

Andel af plejeforældrene der er selvstændige.

	Pct.andel
Landbrug, fiskeri eller gartneri	14
Byerhverv	10
I alt	24
Procentbasis antal	505

I det hele taget er der relativt mange af plejeforældrene, der er selvstændige.

Da plejebørnene i de fleste tilfælde ikke kommer fra en familie, der driver en selvstændig virksomhed, er dette i sig selv også en ny og anderledes livsform.

Omkring 90 pct. af plejebørnene bor i ejerbolig, hvorimod det kun er tre fjerdedele af deres jævnaldrende i befolkningen som helhed, der bor i ejerbolig. Dette er antagelig blot en følge af, at en meget stor del af de anvendte plejefamilier bor på landet, hvor boligmarkedet næsten udelukkende består af ejerboliger. En supplerende forklaring er antagelig, at plejefamilierne gennemgående har prioriteret boligforholdene særligt højt, hvilket også har givet dem nogle fysiske rammer, der har gjort det muligt for dem at få et barn i pleje.

Tabel 3.12

Plejebørnenes boligforhold sammenlignet med de øvrige 0-17-årige.

Boligtyper	Etage- hus	Parcel- hus	Række- hus	Land- brug	Andet	I alt	Pct. basis
	pct.				antal		
Plejebørn	6	56	6	31	1	100	762
De 0-17-årige i hele befolkningen*)	20	62	11	8	0	101	2.776

* Kilde: Omnibusundersøgelserne, 1987.

Tabel 3.13

Plejebørnenes pladsforhold sammenlignet med pladsforholdene for de 0-17-årige i befolkningen som helhed.

Beboelsestæthed	Antal pers. større end antal rum	Antal pers. lig med antal rum	Antal rum +1 svarer til antal pers.	Antal rum over- stiger antal pers.+1	I alt	Pct. basis
	-----	-----	pct. -----	-----		antal
Plejebørn	0	1	4	95	100	762
De 0-17-årige i hele befolkningen*)	18	31	26	25	100	2.776

* Kilde: Omnibusundersøgelserne, 1987.

Pladsforholdene for plejebørnene er også betydeligt bedre end for deres jævnaldrende. Således har 95 pct. af plejebørnene en bolig, der overstiger standarden: 1 rum pr. person plus et ekstra rum i boligen. Omkring halvdelen af deres jævnaldrende har end ikke opfyldt denne minimumstandard i deres families bolig. En forklaring på, at pladsforholdene er blevet tilgodeset hos plejefamilierne, skyldes antagelig, at det ofte har været et krav fra de anbringende myndigheder, at pladsforholdene skulle være i orden, og at børnene i det mindste havde deres eget værelse.

3.6. Plejeforældrenes eventuelle erhvervsarbejde

Det ligger i sagens natur, at det er stærkt begrænset, hvor meget erhvervsarbejde plejeforældre kan have ved siden af pasning af ét eller flere plejebørn, der kræver en vågen og nærværende kontakt. På denne måde adskiller plejefamilier sig fra almindelige børnefamilier, der ofte har meget erhvervsarbejde.

Det er imidlertid kun omkring 4 pct. af plejebørnene, der er i en plejefamilie, hvor plejearbejdet er et fuldtidsjob,

der kræver begge plejeforældres tilstedeværelse døgnet rundt. For omkring en fjerdedel af børnene er det ifølge plejeforældrene kun nødvendigt med den enes tilstedeværelse, og for omkring tre fjerdedele af børnene er der mulighed for, at begge kan påtage sig et arbejde ved siden af (tabel 3.14).

Tabel 3.14

Plejebørn i plejefamilier, der enten kræver begges tilstedeværelse eller kun den enes.

	Pct.
Begge er fuldtidsplejeforældre	4
Kun den ene er fuldtidsplejeforælder	22
Begge har eller kunne have andet arbejde ved siden af*)	74
I alt procentbasis (antal)	100

* De plejeforældre, der ikke har arbejde, vurderer, at der er mulighed for at påtage sig et arbejde ved siden af plejearbejdet.

For de erhvervsaktive plejeforældre ligger de ugentlige arbejdstider omkring 3 timer lavere end gennemsnittet i forældregenerationerne med børn i denne aldersgruppe (tabel 3.15).

Plejeforældrenes erhvervsmæssige stilling adskiller sig markant fra plejebørnenes egne forældre. Kun en forholdsvis lille del (17 pct.) af plejebørnenes mødre er i arbejde (tabel 3.16).

Til sammenligning kan nævnes, at for de 0-17-årige i hele befolkningen gælder, at 75 pct. af mødrene er i arbejde. Kun 11 pct. er arbejdsløse.

Undersøgelsen kan vanskeligt sige noget om fædrenes erhvervsmæssige stilling, fordi plejeforældrene kun kender ca. halvdelen af fædrene. For de fædre, hvor den erhvervsmæssige stilling er kendt, er kun halvdelen i erhverv, fortrinsvis

Tabel 3.15

Omfanget af den erhvervsmæssige arbejdstid for de erhvervsaktive plejeforældre og for erhvervsmæssigt aktive forældre i hele befolkningen.

	1-29 timer	30-35 timer	36-39 timer	40- timer	I alt	Gnsn. timer
	pct. -----					
Plejefædre	9	6	52	33	100	41
Plejemødre	45	21	22	12	100	31
Fædre i hele befolkn.*)	1	1	52	45	99	44
Mødre i hele befolkn.*)	32	18	36	13	99	33

* Kilde: Omnibusundersøgelserne, 1987.

Tabel 3.16

De 0-17-årige plejebørn og de 0-17-årige i hele landet fordelt efter moderens erhvervsmæssige stilling.

Moderens erhvervsmæssige stilling:	Plejebørn	De 0-17-årige i hele landet
	pct. -----	
Moderen død	12	.
Moderen i erhverv	17	75
Pensionist	18	2
Bistandshjælpsmodtager/arbejdsløs ..	37	11
Husmoder	3	9
Under uddannelse	2	2
Uoplyst/kender ikke moderen	12	1
I alt	101	100

som ufaglærte arbejdere. De resterende er enten pensionerede eller bistandshjælpsmodtagere.

3.7. Plejeforældrenes uddannelses- og beskæftigelsesmæssige baggrund

Når en så stor del af samtlige anbragte børn og unge i dag anbringes i familiepleje, må man formode, at man i dag også

anbringer børn med store vanskeligheder i familiepleje (dette vil blive belyst nærmere i kapitel 8 samt afsnit 8.2).

Det er på denne baggrund interessant at undersøge, om de enkelte plejeforældre er særligt rustede, fx via en uddannelse eller ved erhvervsmæssige erfaringer til at kunne klare børn med store vanskeligheder.

Tabel 3.17

Andel af plejefamilierne, hvor den ene eller begge plejeforældre har en pædagog- eller psykologuddannelse.

Uddannelse	Mindst én af pleje- forældrene	Pleje- moder	Pleje- fader
	-----	pct. andel	-----
Fritidspædagog	4	3	2
Børnehavepædagog	10	9	3
Skolelærer	12	8	10
Socialpædagog	8	7	5
Psykolog	2	1	1
Anden pædagoguddannelse	9	7	5
En af disse uddannelser	39	33	25

Plejeforældrene blev spurgt, om de havde en pædagogisk uddannelse som fritidspædagog, børnehavepædagog, skolelærer, socialpædagog, psykolog eller anden pædagoguddannelse.

Selv om en pædagoguddannelse i sig selv ikke er nogen garanti for, at man fungerer godt som plejeforældre, er det alligevel interessant at se, at i en forholdsvis stor del (39 pct.) af plejefamilierne har enten den ene eller begge plejeforældre en pædagoguddannelse som baggrund (tabel 3.17).

Mange af plejeforældrene har også erfaringer fra arbejde med børn og unge i døgn- eller daginstitutioner. I halvdelen af plejefamilierne har den ene - oftest plejefaderen - arbejdet på en dag- eller døgninstitution som fx behandlingshjem, fritidshjem, fritidsklub eller anden dag/døgninstitution (tabel 3.18).

Tabel 3.18

Andel af plejefamilier hvor den ene eller begge plejeforældre enten tidligere eller stadig arbejder på en dag- eller døgninstitution.

	Mindst én af plejeforæl- drene	Pleje- moder	Pleje- fader
	----- pct.andel -----		
Rådgivningscenter/klinik for børn og unge	2	1	1
Narkoinstitution/narkocenter	3	3	2
Børne- og ungdoms- psykiatrisk afdeling	4	1	4
Behandlingshjem, skolehjem	13	9	8
Forsorgshjem	7	1	6
Observationsskole/specialskele ..	8	5	5
Specialbørnehave	4	1	4
Fritidshjem/fritidsklub	17	10	13
Ungdomsklub	14	12	7
Anden daginstitution	28	6	26
Anden døgninstitution	20	9	17
Mindst én eller flere af disse dag- eller døgninstitutioner	55	27	48

I en række andre professioner har man kendskab til og kontakt med vanskeligt stillede børn og unge. Der er påfaldende mange af plejeforældrene, der i dag arbejder - eller tidligere har arbejdet - som professionel behandler. Det drejer sig om beskæftigelse som fx socialrådgiver, psykolog, plejer, læge, psykiater, familieterapeut, afspændingspædagog eller speciallærer.

Omkring en tredjedel af disse plejeforældre var i sin tid direkte blevet opfordret til at tage et barn i pleje. Halvdelen heraf kendte endda deres første plejebarn på forhånd og vidste, at det stod foran en anbringelse.

Tabel 3.19

Andel af plejeforældre med nuværende eller tidligere stilling som professionel behandler.

Profession	En af plejeforældrene	Plejemor- moder	Plejefader
	-----	pct.andel	-----
Socialrådgiver	3	1	1
Psykolog	2	1	2
Plejer	9	4	7
Læge	1	1	0
Psykiater	0	0	0
Familieterapeut	4	2	3
Afspændingspædagog	1	0	1
Tale/høre-pædagog	1	0	0
Speciallærer	11	8	7
Mindst én eller flere af disse professioner	25	14	18

En stor del af plejeforældrene (43 pct.) har tidligere arbejdet med børn og unge enten på en døgninstitution, i udvalgsarbejde eller i foreningssammenhæng.

Sådanne erfaringer har uden tvivl haft betydning både for plejeforældrenes vurdering af det enkelte barn og for deres vurdering af egne evner og kapacitet til at kunne klare at have et plejebarn i familien. De har på forhånd haft en viden om, hvad der kræves af plejeforældre i spidsbelastningssituationer, og selvfølgelig også samtidig vidst, hvilke glæder det kan give at være plejeforældre.

3.8. Plejefamilietyper

Tidligere erfaringer (jf. Lindén, 1983) synes at pege på, at plejeforældrenes motiver til at tage et barn i pleje er et af kardinalpunkterne i familieplejen.

Tabel 3.20

Plejebørn og plejefamilier fordelt efter plejefamilietyper og deres professionelle og uddannelsesmæssige baggrund.

	Antal pleje- børn	Pct. andel af samt- lige plejebørn	Pct. andel af samt- lige ple- jefamilier
Plejeforældre, der er bedsteforældre til plejebarnet, i alt	51	9	11
Heraf:			
Plejeforældre med professionel erfaring	14	3	3
Plejeforældre med pædagoguddannelse ...	4	1	1
Plejeforældre, der er i slægt med pleje- barnet, i alt	50	8	9
Heraf:			
Plejeforældre med professionel erfaring	18	3	3
Plejeforældre med pædagoguddannelse ...	9	1	2
Plejeforældre, der oprindeligt ønskede at adoptere et barn, i alt	68	9	8
Heraf:			
Plejeforældre der er bedsteforældre ...	1	0	0
Plejeforældre der i øvrigt er i slægt med plejebarnet	5	1	1
Plejeforældre med professionel erfaring	45	5	4
Plejeforældre med pædagoguddannelse ...	19	2	2

Anm: Ved plejefamilier med professionel erfaring forstås familier, hvor den ene eller begge plejeforældre har arbejdet på en dag- eller døgninstitution som fx rådgivningscenter/klinik for børn og unge, narkoinstitution/narkocenter, børne- og ungdomspsykiatrisk afdeling, behandlingshjem/skolehjem, forsorgshjem, observationsskole/specialscole, specialbørnehave, fritidshjem/fritidsklub, ungdomsklub eller anden døgn- eller daginstitution. Plejefamilien kan også komme ind under denne kategori, hvis den ene eller begge plejeforældre har arbejdet som professionel behandler, som fx socialrådgiver, plejer, læge, psykiater, familieteraapeut, tale-høre-pædagog eller speciallærer.

Hertil er dog ikke regnet de pædagog/psykologuddannede, som særskilt er opgjort i en særlig type af plejefamilier. Heri indgår plejefamilier, hvor den ene eller begge plejeforældre er pædagoguddannet fra et fritidspædagog-seminarium, børnehavepædagog-seminarium, lærerseminarium, socialpædagog-seminarium, anden pædagoguddannelse eller psykologuddannelse.

I denne undersøgelse er anvendt tre motiver i prioriteret rækkefølge:

1. Slægtskabsrelation, hvor plejeforældrene er bedste-forældre eller på anden måde i slægt med plejebarnet.
2. Adoptionsønske, hvor plejefamiliernes oprindelige begrundelse for at tage et barn i pleje var ønsket om at adoptere et barn.
3. Professionel motivering, hvor plejeforældrene i kraft af erhvervsmæssig erfaring eller pædagogisk/psykologisk uddannelse herigennem er motiveret til at tage et barn i pleje.

I praksis kan det vise sig, at nogle plejeforældre kan have flere af disse motiver. I disse tilfælde er foretaget en prioritering, således at slægtskabsrelationen eller adoptionsønsket er fundet væsentligere end en eventuel professionel motivering.

Undersøgelsen viser, at omkring en tredjedel af de plejefamilier, der har deres barnebarn i pleje, har en professionel baggrund, evt. en pædagoguddannelse. Noget tilsvarende gør sig gældende for de øvrige plejefamilier, der på anden måde er i slægt med plejebarnet (se tabel 3.20).

Blandt de plejeforældre, der som oprindelig begrundelse for at blive plejeforældre havde et ønske om at adoptere et barn, har en stor del af disse en professionel erfaring eller pædagoguddannelse. Undersøgelsens resultater viser, og det vil senere resultater dokumentere, at hvad enten det er slægtskabsmotiv, adoptionsønske eller den professionelle/pædagogiske motivering, adskiller disse plejefamilieforhold sig fra hinanden på en række væsentlige områder.

Ved den nævnte prioritering blandt plejeforældrenes motiver til at tage et barn i pleje fremkommer følgende 6 plejefamilietyper (se tabel 3.21):

Tabel 3.21

Plejebørn fordelt efter plejefamilie med angivelse af det gennemsnitlige antal plejebørn i plejefamilierne samt fordeling af plejefamilier.

Plejeforældrenes sociale relation til plejebarnet	Pct. af plejebørn	Anslået antal plejebørn i hele landet	Gnsn. antal plejebørn i plejefamilien	Pct. af plejebørn	Pct. af plejefamilier
Bedsteforældre	9	420	1.0	51	11
Andre slægtninge	8	340	1.2	50	9
Adoptionslign. forhold	8	370	1.7	68	8
Almindelige plejeforældre .	23	1.010	1.6	175	22
Professionelle behandlere .	17	760	1.6	133	17
Pædagoguddannede	35	1.580	1.6	285	34
I alt	100	4.480	1.5	762	101

Anm: Konstruktionen af disse plejefamilietyper er baseret på en prioritering af det motiv eller den sociale relation, der har været afgørende for plejeforholdet.

Ved adoptionslignende forhold forstås plejefamilier, hvor det er ønsket om at adoptere et barn, der var deres oprindelige begrundelse for at blive plejeforældre.

Ved almindelige plejefamilier er medregnet alle de øvrige plejefamilier, som ikke falder ind under nogen af de andre kategorier.

Vedrørende professionelle behandlere og pædagoguddannede se anmærkning til tabel 3.20.

Sammenfatning

Børn, der er anbragt i familiepleje, kommer ofte fra atypiske familieforhold. Forældrene er som oftest arbejdsløse eller for langt den overvejende del uden tilknytning til arbejdsmarkedet. Forældrene er skilt, og barnet bor ofte hos moderen inden anbringelse i familiepleje.

På denne baggrund betyder anbringelse i plejefamilien i mange tilfælde en anden social verden. Børnene flyttes for en stor del fra byen til landet. Derved får de også glæde af de bedre pladsforhold, som man her kan byde på.

Langt de fleste af børnene anbringes hos en fremmed plejefamilie, som de ikke er fortrolige med på forhånd. Det er

dog bemærkelsesværdigt så mange, der anbringes hos bedsteforældre eller andre slægtninge, fx moderens søskende. Således er omkring hvert sjette plejebarn anbragt hos bedsteforældre eller andre slægtninge. I tilfælde af moderens død, er der en relativt stor del af børnene, der anbringes hos hendes søskende. Undersøgelsen viser, at omkring hver femte af plejebørnene har mistet den ene eller begge forældre.

Almindeligvis anbringes plejebarnet i en familie, der i forvejen selv har børn. Derved adskiller plejefamilien sig fra de danske gennemsnitsfamilier. Det er derimod ikke tilfældet med hensyn til aldersforskellen mellem plejebarnet og plejeforældrene, den er nogenlunde som for andre børn og unge her i landet.

En forholdsvis stor del af plejefamilierne udgør et professionelt behandlingstilbud i kraft af deres uddannelse, som fx psykolog, pædagog eller i kraft af anden professionel erhvervserfaring fra arbejde med børn og unge. Over halvdeelen af plejebørnene er anbragt i plejefamilier, hvor den ene eller begge forældre har en sådan uddannelsesmæssig eller erhvervsmæssig baggrund.

KAPITEL 4

BARNETS INDSLUSNING I PLEJEFAMILIEN

Forud for et barns anbringelse skal der i henhold til bi-standsloven ske en undersøgelse af plejefamilien, og plejeforældrene skal igennem en godkendelsesprocedure. Først derefter kan det sociale udvalg give sin tilladelse til anbringelsen. Men hvorledes opleves denne undersøgelse af plejeforældrene? Opfatter de den som for overfladisk - eller tværtimod som grundig nok - til at bedømme deres evner som plejeforældre? Føler plejeforældrene, at de bliver tilstrækkeligt informeret om forholdene for det barn, de skal have i pleje, og bliver der i den forbindelse udarbejdet en behandlingsplan med angivelse af, hvad man ønsker at opnå med anbringelsen?

Det er, som tidligere nævnt, centralt for den danske lovgivning, at et barns anbringelse opfattes som et tilbud, baseret på samarbejde mellem anbringende myndigheder og barnets forældre. Men hvor ofte giver forældrene deres positive accept? Og i hvor stor udstrækning bliver børnene spurgt, om de kan acceptere plejefamilien? Betyder anbringelsen, at de skal skifte skole og fritidsinteresser?

Ud over forældrenes og plejebørnenes reaktioner er det også af stor betydning for plejefamilien, hvordan deres egne børn reagerer på det nye familiemedlem, der i nogle tilfælde kan være stærkt behandlingskrævende. Og hvordan reagerer plejefamiliens øvrige familie og venner? Møder plejefamilien fuld accept, eller har plejebarnet betydet, at de ikke har kunnet holde forbindelsen med hele deres tidligere omgangskreds?

Samtidig med disse spørgsmål, der melder sig allerede ved barnets indslusning i plejefamilien, må plejefamilien også ofte acceptere, at barnet principielt er anbragt på ubestemt tid. Allerede fra starten må de gøre sig nogle overvejelser med hensyn til, om anbringelsen kan forventes at blive midlertidig eller længerevarende. Hvilken besked får de fra de anbringende myndigheder, og hvad regner de selv med?

4.1. Den formelle godkendelse af plejefamilien

Sociallovgivningen kræver, at der forinden anbringelse af et barn i pleje sker en vurdering og godkendelse af plejefamilien. For en tredjedel af de anbragte børns vedkommende skete dette dog først efter, at barnet var flyttet ind i plejefamilien.

Specielt for de børn, der var anbragt hos slægtninge, er der tale om ikke at overholde den formelle procedure. Når det er bedsteforældre, der er plejeforældre, var barnet i 84 pct. af tilfældene flyttet ind, før der forelå en god-

Tabel 4.1

Plejeforældrenes oplevelse af godkendelsesundersøgelsen.

Plejeforældrene oplevede undersøgelsen som:	Pct. andel
Ubehagelig	3
Nærgående	19
Omstændelig	6
Overfladisk og underlødige	9
Uden værdi som grundlag for en bedømmelse af vore evner som plejeforældre	37
Procentandel af plejefamilier hvor én eller flere af ovennævnte betegnelser er anvendt om godkendelsesproceduren	50
Procentbasis (antal)	667

667

kendelse fra kommunen. Når barnet var anbragt hos andre slægtninge, var barnet i 76 pct. af tilfældene flyttet ind, inden der forelå en godkendelse.

Plejeforældrenes oplevelse af den kommunale undersøgelse af deres evner som plejeforældre kan være meget forskelligartede.

Omkring en tredjedel var skeptiske med hensyn til, om undersøgelsen kunne danne grundlag for en bedømmelse af deres evner som plejeforældre.

Omkring 50 pct. af plejefamilierne oplevede undersøgelsen som enten nærgående, omstændelig, ubehagelig eller modsat: overfladisk og underlødige eller uden værdi som grundlag for en bedømmelse af deres evner som plejeforældre (tabel 4.1).

4.2. Informationer om plejebarnet til plejeforældrene forud for anbringelsen

Man møder i litteraturen på den ene side det synspunkt, at plejeforældre skal have et godt kendskab til barnets tidligere opvækstbetingelser for at kunne forstå barnets reaktioner, og på den anden side den opfattelse, at der er grænser for, hvor megen indsigt i barnets verden, der kan videregives fra en sagsbehandler til plejeforældrene. En del af oplysningerne er de måske ikke forberedt på at kunne forstå, før de selv har oplevet samværet med barnet.

Det er dog kun omkring 14 pct. af plejeforældrene, der hælder til det synspunkt, at "barnet skulle have lov til at starte på en frisk, uden at vi vidste noget i forvejen om barnets adfærdsvanskeligheder".

På det direkte spørgsmål vedrørende det enkelte barn svarer plejeforældrene for to tredjedele af plejebørnenes vedkommende, at forholdene var tilstrækkeligt undersøgt, og at de ikke manglede yderligere oplysninger (tabel 4.2).

Tilbage står imidlertid, at der for 9 pct. af plejebørnenes vedkommende ifølge plejeforældrene er blevet tilbageholdt vigtige oplysninger om barnets problemer. For andre

Tabel 4.2

Manglede der vigtige oplysninger inden anbringelsen?

De 0-17-årige plejebørn i døgnpleje	Pct.
Ja, barnets baggrund var dårligt undersøgt	9
Ja, der blev tilbageholdt vigtige oplysninger om barnets problemer	9
Ja, men vi vidste ikke, hvad vi skulle spørge om	7
Ja, andet	4
Nej, forholdene var tilstrækkeligt undersøgt	65
Ved ikke/uoplyst	6
I alt	100
Procentbasis (antal)	762

18 pct. af børnene har barnets forhold enten været for dårligt undersøgt, eller plejeforældrene har på anden måde ikke fået de nødvendige oplysninger, måske fordi de ikke har vidst, hvad de skulle spørge om.

Selv om langt den overvejende del af plejeforældrene føler, at de er blevet grundigt informeret, er der alligevel mange, der er blevet overrasket, når de står over for plejebarnets problemer (se tabel 4.3).

I andre undersøgelser (jf. Mørup & Harbo, 1985) er man inde på, at plejeforældrene kan blive presset til at tage et barn i pleje - for så senere at opdage, at det var vanskeligere, end de havde forestillet sig.

I nogle tilfælde kan det fx være svært at sige nej til at tage et barn i pleje, hvis plejeforældrene allerede har barnet i aflastningsophold i weekender og ferier.

For de plejeforældre, som på denne måde tidligere har haft barnet på aflastningsophold, siger 11 pct., at de har følt sig pressede til at tage barnet i fast døgnpleje.

Det er i øvrigt ikke helt usædvanligt, at plejeforældrene giver udtryk for, at de har haft en oplevelse af, at de populært sagt - følte sig "bondefanget", da det gik op for

Tabel 4.3

"Var I tilstrækkeligt informerede, inden I tog stilling til at blive plejefamilie?"

Plejefamilier	Pct.
Nej, vi var for dårligt informerede	24
Ja, vi blev grundigt informerede, men blev alligevel overraskede	28
Ja, vi blev grundigt informerede uden de store overraskelser	41
Uoplyst	7
I alt	100
Procentbasis (antal)	476

dem, hvor vanskeligt det var at have et barn i pleje.

Blandt de plejeforældre, der oplever, at det i deres tilfælde er vanskeligt at have et barn i pleje, føler omkring 16 pct., at de er blevet "bondefanget". Det er paradoksalt nok i særlig grad de plejeforældre, der uden at være bedste-forældre er i slægt med plejebarnet, der på denne måde er blevet overrasket. Omkring en fjerdedel af plejeforældrene i denne gruppe svarer bekræftende på spørgsmålet om, at de føler sig "bondefanget".

Det var i øvrigt også de plejefamilier, der var i slægt med plejebarnet, der følte sig dårligst informerede, mens de familier, som oprindeligt havde haft et ønske om at adoptere et barn, følte sig grundigt informerede. Disse plejeforældre hælder i øvrigt også i højere grad end andre til det synspunkt, at barnet bør have lov til at starte på en frisk, uden at plejeforældrene på forhånd skal vide noget om barnets adfærdsvanskeligheder.

4.3. Behandlingsplan?

I de fleste tilfælde vil det give en sikkerhed for både plejeforældre og plejebørn, hvis der i samarbejde med den an-

bringende myndighed og eventuelt de biologiske forældre formuleres en behandlingsplan for anbringelsen. En sådan plan kan indeholde en målsætning med angivelse af, hvad man ønsker at opnå med anbringelsen. Planen kan også indeholde en tidshorisont for anbringelsens varighed, noget om kontakten mellem plejeforældre og de biologiske forældre samt rammerne for kontakthyppighed med sagsbehandleren.

Endelig kan en sådan behandlingsaftale indeholde en dato, hvor man på forhånd har aftalt, hvornår aftalen skal tages op til revision næste gang.

Undersøgelsen viser, at der kun for omkring 7 pct. af plejebørnene er formuleret en skriftlig behandlingsplan.

For omkring 18 pct. er der opstillet en mundtlig behandlingsplan. Tilbage står ca. to tredjedele af plejebørnene, hvor der ikke forekommer nogen egentlig plan for ophold og behandling. Det er i hvert fald ikke med plejeforældrenes viden, hvis der skulle være en behandlingsplan for disse børn.

Selv blandt de familier, hvor der er aftalt en behandlingsplan, enten mundtlig eller skriftlig, er det kun for omkring halvdelen, at der er formuleret en målsætning. For tre fjerdedele af disse døgnanbragte børn er der ikke formuleret noget om anbringelsens varighed, mens der kun for omkring 40 pct.'s vedkommende er aftalt en kontakt mellem plejeforældre og biologiske forældre. Kontakten til sagsbehandler mv. ligger kun i faste rammer for omkring halvdelens vedkommende. Og det er kun for en tredjedel, at der er aftalt noget om en revision af behandlingsplanen.

Selv i de ganske få tilfælde, hvor der er en behandlingsplan, kan behandlingsplanen altså ofte mangle en række væsentlige punkter om målsætning, varighed, kontakt mellem plejeforældre, biologiske forældre og sagsbehandlere samt revisionstidspunkt.

Man må altså konkludere, at ideen med en skriftlig formuleret behandlingsplan, omfattende formaliseret målsætning og klare retningslinjer, stort set ikke anvendes i dansk fami-

liepleje. Det betyder en usikker situation for alle parter. På den anden side kan man ikke udelukke, at der kan være tilfælde, hvor det kan være vanskeligt at opstille en anvendelig behandlingsplan efter de nævnte retningslinjer.

4.4. Forældrenes og barnets godkendelse af plejefamilien

At anbringelse foregår frivilligt i lovens forstand, er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at forældrene (moderen) positivt går ind for anbringelsen og finder, at det er en god løsning for alle parter (tabel 4.4).

Tabel 4.4

Plejeforældrenes oplysninger om, hvorvidt forældrene og barnets accept af plejefamilien forelå, inden anbringelsen fandt sted. Procentfordeling af plejebørn.

	Forældre	Pleje- barn
	-----	pct. -----
Accepterede positivt	60	60
Godkendte os nødtvungent	7	3
Blev ikke spurgt	12	29
Protesterede mod anbringelse	2	0
Uoplyst	19	8
I alt	100	100
Procentbasis (antal)	762	762

Et vigtigt spørgsmål for plejefamilierne i anbringelsessituationen er imidlertid, om forældrene og børnene alligevel positivt ønsker anbringelse hos netop de pågældende plejeforældre.

Langt de fleste - omkring 60 pct. - har givet en positiv accept af plejefamilien, inden anbringelse fandt sted, mens omkring 2 pct. direkte havde protesteret mod anbringelsen. Mest positive var de forældre, der havde fået deres børn anbragt hos bedsteforældrene. Dette hænger formentlig sammen med, at de selv i mange tilfælde har valgt denne løsning,

inden de sociale myndigheder er kommet ind i billedet.

På den anden side er der omkring en syvendedel af de anbragte børn, hvor forældrene enten ikke er blevet spurgt eller kun har godkendt plejefamilien nødtvungent. For de resterende 20 pct.'s vedkommende har plejefamilien ikke oplyst eller ikke vidst, om barnets forældre havde godkendt anbringelsen på forhånd.

Mest bemærkelsesværdigt er det dog, at på trods af, at børnene er blevet anbragt i plejefamilien i varierende aldersklasser, er to tredjedele af børnene blevet spurgt om, hvorvidt de kunne acceptere plejefamilien.

Blandt de plejebørn, der var blevet spurgt, havde en meget stor andel accepteret plejefamilien på forhånd.

Når man tager i betragtning, hvor vigtig forældrenes samarbejde og accept af plejefamilieanbringelsen er - blandt andet for at hindre barnet i at komme i en belastende loyalitetskonflikt - må man notere sig, at det stadigvæk kun er omkring to tredjedele af plejebørnene, hvor forældrenes positive accept af anbringelsen foreligger, inden anbringelse sættes i værk.

4.5. Indslusningsprocessen

Man kan på forskellige måder søge at gøre det nemmere for barnet at flytte ind i en ny familie hos fremmede mennesker. Barnet kan fx starte med at komme på besøg i plejefamilien, og de vordende plejeforældre kan besøge barnet.

Undersøgelsen viser, at for plejebørnene under 18 år har en fjerdedel haft en indslusningsperiode inden anbringelsen i plejefamilien, og lidt over halvdelen af plejebørnene har været på ét eller flere korte besøg hos plejeforældrene inden anbringelsen (tabel 4.5).

I administrationen af børnenes anbringelser har man åbenbart gjort lidt mere ud af indslusningen for de mindste børns vedkommende. Det gælder blandt andet med hensyn til,

om plejeforældrene har været på besøg hos plejebarnet inden anbringelsen.

Tabel 4.5

Andel af plejebørn i forskellige aldersklasser, der har haft en indslusningsperiode, hvor de har været på besøg hos plejeforældre eller har besøgt plejebarnet.

Barnets alder	Ingen indslusning	Indslusningsperiode	Besøg hos plejefamilie	Plejeforældrebesøg hos plejebarnet	Besøg i alt	Pct. basis
			pct.andel			ant.
0- 6 år	31	35	48	39	63	138
7-11 år	35	32	43	30	53	220
12-17 år	39	20	47	20	52	404
I alt	37	26	46	26	54	762

Barnets situation i hjemmet kan være så belastende, at en akut anbringelse er påkrævet. Forældrenes sygdom, hospitalsindlæggelse eller lignende kan også gøre det umuligt at foretage en glidende indslusning.

Der kan selvfølgelig også være andre grunde til, at det praktisk har været umuligt at gennemføre en indslusningsperiode. Men da det faktisk er relativt sjældent, at der sker en akut anbringelse, er det bemærkelsesværdigt, at godt en tredjedel af børnene er flyttet direkte ind i plejefamilien uden nogen form for indslusning.

4.6. Ændring af barnets sociale netværk

En anbringelse i familiepleje vil ofte betyde et skift i barnets hele omgangskreds af både kammerater og voksne. Barnet skifter ofte fra et bymiljø til et landdistrikt, og selv om det kun er omkring 10 pct. af børnene, der skifter mellem

landsdelene i forhold til forældrenes bopæl, kan anbringelsen ofte betyde et brud i barnets sociale netværk.

Den overvejende del af børnene har således måttet skifte skole i forbindelse med deres anbringelse i familiepleje (se tabel 4.6). Mange af børnene har dog kunnet bibeholde daginstitution, fritidshjem, fritidsklub og organiserede fritidsinteresser, for så vidt børnene var aktive. Og en større andel af de børn, der aktivt deltog i fx fodbold, spejder, ridning eller lignende, har kunnet fastholde en aktiv deltagelse i disse aktiviteter. Dette indebærer antageligt ofte, at plejeforældrene kører børnene til de forskellige fritidsaktiviteter (jf. kapitel 8, afsnit 8.4, om kørselsudgifter).

Tabel 4.6

Barnets skift af institution, skole eller fritidsaktiviteter som følge af plejefamilieanbringelsen.

Barnets alder:	Barnet måtte skifte					
	Daginstitution/ fritidshjem/-klub		Skole		Organiserede fritidsinteresser*)	
	pct. andel	(ant.)	pct. andel	(ant.)	pct. andel	(ant.)
0- 6 år	40-44	(62)	-		-	
7-11 år	58-66	(113)	55-61	(133)	29-39	(80)
12-17 år	33-43	(156)	61-64	(315)	36-42	(203)
I alt	42-50	(331)	55-60	(448)	31-38	(283)

* Ved organiserede fritidsinteresser kan fx forstås fodbold, spejder, ridning.

Anm: Kun 0-17-årige i døgnpleje, som anvendte pågældende institutioner mv., er medtaget. Selve spørgemetoden ved hjælp af et selvudfyldt postspørgeskema giver i dette tilfælde en del uoplyste besvarelser. Der er derfor knyttet en del usikkerhed til besvarelsen af dette spørgsmål, fordi de uoplyste enten kan betyde, at barnet har kunnet fortsætte i den vedkommende aktivitet, eller at barnet heller ikke før anbringelsen har anvendt den pågældende institution. Heraf følger de minimum- og maksimumangivelser, der er angivet i tabellen. Tallene i parentes angiver procentbasis.

For teenagerne er det gennemgående to tredjedele, der må skifte skole i forbindelse med indflytningen hos plejefamilien, mens det for halvdelen af de yngre børns vedkommende er lykkedes at undgå et skoleskift i forbindelse med anbringselsen.

4.7. Forholdet til andre børn i familien

Det kan være vanskeligt at forudsige, hvordan ens egne børn vil reagere, når man står foran beslutningen om at tage et barn i pleje. Plejebarnet kan være psykisk skadet, og det kan lægge op til en barsk omstillingsproces for alle i familien. Som plejeforældre kan man byde sig selv meget, men der vil være grænser for, hvad man i den forbindelse kan trække sine egne børn igennem.

Problemstillingen kendes for de fleste plejefamilier, idet omkring to tredjedele af plejefamilierne har børn selv. I gennemsnit har de plejefamilier, der har egne hjemmeboende børn, 2 børn ud over plejebarnet eller plejebørnene.

Det er blevet nævnt af flere plejeforældre, at de følte, at de forsømte deres egne børn. Til tider kan de opleve, at de har berøvet deres egne børn noget værdifuldt, fordi de har påtaget sig at være plejefamilie. Forældrene kan stille store krav til deres egne børn om at vise forståelse og overbærenhed. Deres egne børn må ofte vente på at få opmærksomhed.

På den anden side er der også plejeforældre, der fremhæver de særlige kvaliteter, der kan være forbundet med at være plejefamilie. De har fx kunnet give deres egne børn nogle muligheder og udfordringer, som måske på længere sigt har givet dem en større glæde og modenhed.

Undersøgelsen viser (tabel 4.7), at selv om en stor del af plejeforældrene (40 pct.) somme tider føler, at de må forsømme deres egne børn, mener plejeforældrene også, at deres egne børn får nogle særlige udfordringer (69 pct.) og en større modenhed (76 pct.).

Det, at plejeforældrene gennemgående er så meget hjemme, betyder også, at de har bedre mulighed for at have tid til deres egne børn. De større krav, de må stille til deres egne børn, betyder antagelig udvikling af en større tolerance og modenhed.

Tabel 4.7

Forsømmes plejefamiliens egne børn, eller får de flere udfordringer og større modenhed?

Negative forhold	Pct. andel	Pct. basis
	JA-svar	antal
"Føler I somme tider, at I forsømmer jeres egne børn på grund af plejebarnet/børnene?	40	350
"Føler I somme tider, at I berøver jeres egne børn noget værdifuldt, fordi I har påtaget jer at være plejefamilie?	15	349
"Må jeres egne børn vente på at få opmærksomhed? ...	66	346
"Appellerer I til jeres egne børn om at vise forståelse og overbærenhed over for plejebarnet?	74	347
Positive forhold	Pct. andel	Pct. basis
	JA-svar	antal
"Har jeres egne børn fået en større glæde ved at få plejebørn i familien?	48	311
"Har I kunnet give jeres egne børn nogle bedre udfordringer ved at blive en plejefamilie?	69	349
"Har jeres egne børn fået en større modenhed ved at få plejebørn i familien?	76	311

Anm: Plejeforældre, som er bedsteforældre til plejebarnet, er ikke medtaget. Kun plejefamilier med egne hjemmeboende børn er medtaget.

Man kan imidlertid ikke se bort fra, at der kan ske en vis sortering og udskiftning af plejefamilier, idet de plejefamilier, hvor konflikterne bliver af et sådant omfang, at deres egne børn kommer til at tage skade, antagelig vil op-

høre med at være plejefamilie. Det er nok de plejefamilier, der har kunnet løse problemerne med hensyn til deres egne børn, der har kunnet fortsætte i det lange løb.

De forskellige plejefamilietyper har nogenlunde de samme fordelinger af vurderinger med hensyn til, hvordan plejeforholdet påvirker deres egne børn. Med en enkelt undtagelse, nemlig de plejefamilier hvor den ene eller begge plejeforældre har en pædagogisk uddannelse. De nævner de positive sider lige så hyppigt som de andre plejefamilier, men nævner oftere også de negative aspekter (tabel 4.8).

Disse forskelle kan måske hænge sammen med, at netop pædagoger er mere opmærksomme på disse forhold og måske har lettere ved at formulere eventuelle krisetegn. Men undersøgelsen viser desuden, at tidligt skadede børn og børn med mere krævende psykiske skader netop oftere er anbragt i familier, der har en pædagogisk uddannelsesbaggrund (se kapitel 5).

Tabel 4.8

Plejefamiliers negative oplevelser af, hvordan plejeforholdet påvirker deres egne børn. Plejeforældre med og uden pædagogisk uddannelse.

	Pædagog- uddannelse	Andre	Signifikant forskell
	pct. andel -- JA-svar --		P<
"Føler I somme tider, at I forsømmer jeres egne børn på grund af plejebarnet?"	47	35	0.005
"Føler I somme tider, at I fratager jeres egne børn noget værdifuldt, fordi I har påtaget jer at være plejefamilie?"	20	12	0.05
"Må jeres egne børn vente på opmærksomhed?"	79	59	0.005
Ét eller flere af disse forhold	79	62	0.001
Procentbasis (antal)	135	215	0.001

Anm: Kun plejefamilier med egne børn. Forskellen mellem pædagoguddannede og andre er signifikant med Fishers exact test, som angiver sandsynligheden for, at den fundne forskel er en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden ved det pågældende antal observationer.

4.8. Reaktionen fra plejefamiliens omgangskreds

Når man tager beslutning om at få et barn i pleje, kan man vanskeligt forudse, hvordan ens egen omgangskreds og nærmeste familie vil reagere. Det barn, man får i pleje, kan være skadet og have brug for megen tid og opmærksomhed.

Plejeforældrene blev på denne baggrund spurgt, om de havde kunnet holde forbindelse med hele deres tidligere omgangskreds. Blev de fx nødt til at undgå medlemmer af deres egen familie, fordi disse ikke brød sig om plejebarnet, eller mødte de alle steder fuld accept?

Langt de fleste plejefamilier (89 pct.) har mødt fuld forståelse i deres familie. Kun omkring 6 pct. nævner, at de må undgå medlemmer af deres familie, fordi de pågældende ikke bryder sig om deres plejebarn (tabel 4.9).

Tabel 4.9

Familiens og omgangskredsens reaktion da plejeforholdet begyndte.

	Pct. andel
Negative reaktioner	
	JA-svar
Vi har <u>ikke</u> kunnet holde forbindelse med hele vor omgangskreds, efter at vi fik et plejebarn	29
Vi må undgå dele af vor familie, fordi de ikke bryder sig om vort plejebarn	6
Positive reaktioner	Pct. andel
	JA-svar
Vor familie har fuldt ud accepteret vort plejebarn	89
Vor omgangskreds har fuldt ud accepteret vort plejebarn	84
Vore naboer har accepteret vort plejebarn	88
Ingen negative reaktioner, alle har fuldt ud accepteret vort plejebarn	58
Procentbasis (antal)	505

Anderledes ser det ud med hensyn til venner og bekendte uden for familien. Omkring 29 pct. af plejefamilierne har ikke kunnet holde forbindelsen med hele deres tidligere omgangskreds, efter at de har fået et barn i pleje.

Ser man på det samlede billede, er det kun godt og vel halvdelen af plejefamilierne, der har haft fuld accept fra familie, omgangskreds og naboer. Denne gruppe har kunnet fastholde kontakten, som før de fik et barn i pleje.

Endelig kan det nævnes, at omkring tre fjerdedele af plejefamilierne med børn i døgnpleje selv har foretaget sig noget for at informere naboerne om deres plejebørn. Det er sket, når der var en naturlig lejlighed til det. Kun de allerfærreste (3-4 pct.) har systematisk henvendt sig personligt til de omkringboende for at informere om plejebarnet. Det kan være nødvendigt i særlige tilfælde, hvis barnet har særlige handicap og har svært ved at klare sig selv.

4.9. Anbragt midlertidigt eller permanent?

Hovedprincippet i lovgivningen og administrationen af familieplejeanbringelserne er, at man skal arbejde på en hjemgivelse af barnet. Barnet er principielt anbragt på ubestemt tid hos plejefamilien, og plejefamilien har ingen rettigheder til at modsætte sig en hjemgivelse.

I nogle tilfælde kan forældrenes situation være af en sådan karakter, at man i praksis må udelukke en hjemgivelse, men selv da kan de sociale myndigheder ikke give formelle garantier for, at barnet kan blive boende hos plejeforældrene.

Undersøgelsen viser, at for omkring 20 pct. af plejebørnene blev det ikke fra starten afgjort helt klart, om anbringelsen ville blive af midlertidig eller mere permanent karakter. Omkring halvdelen af børnene er blevet anbragt med besked om, at anbringelsen er af permanent karakter (tabel 4.10).

Men selv med den information, at anbringelsen kan blive af mere permanent karakter, er der et langt skridt til, at plejeforældrene kan regne med at have barnet gennem hele opvæksten.

Tabel 4.10

De 0-17-årige plejebørn fordelt efter den information, som plejeforældrene har fået om anbringelsens varighed.

Plejeforældrenes opfattelse	Pct.
Kortvarig anbringelse	6
Midlertidig anbringelse	23
Permanent anbringelse	48
Ingen klar besked	20
Uoplyst	3
I alt	100
Procentbasis (antal)	762

Anm: Det skal bemærkes, at bistandslovens vejledning ikke anvender udtrykket permanente anbringelser, men anbringelser af længere varighed.

Det er på denne baggrund bemærkelsesværdigt, at plejeforældrene for omkring tre fjerdedele af børnenes vedkommende har indstillet sig på, at barnet skal blive i familien i resten af barnets opvækst. Især bedsteforældre og slægtninge regner for over 90 pct. af børnenes vedkommende med, at de kan beholde barnet gennem hele opvæksten (tabel 4.11).

For omkring 70 pct. af disse børn skyldes det, at barnets forældre har et mangeårigt misbrugsproblem, at de lider af uhelbredelige sygdomme, at de er sinker/åndssvage, at der er andre tunge problemer i hjemmet. Det kan også hænge sammen med, at forældrene er døde (tabel 4.12).

Forståeligt nok er det mere usikkert med de mindre børn, om forholdene kan ændres på en sådan måde, at de kan hjemgives. Blandt de 0-6-årige er det 64 pct., blandt de 7-11-årige er det 73 pct., mens det for de unge på 12-17 år er 83 pct., hvor plejeforældrene regner med, at plejebørnene kan blive boende, til de bliver voksne.

Det var på denne baggrund, at plejeforældrene blev spurgt direkte om, hvordan de vurderede forældrenes situation og muligheden for barnets hjemgivelse.

Ifølge plejeforældrenes vurdering gælder det for noget over en tredjedel af plejebørnene, at forældrenes situation

Tabel 4.11

De 0-17-årige plejebørn fordelt efter om plejeforældrene regner med at beholde dem gennem hele opvæksten.

	Pct.
Ja, helt sikkert	39
Ja, sandsynligvis	39
Nej, det er usikkert	17
Nej, det er udelukket	4
Ved ikke/uoplyst	1
I alt	100
Procentbasis (antal)	762

Tabel 4.12

De 0-17-årige plejebørn fordelt efter årsagen til, at plejeforældrene regner med at beholde dem gennem hele opvæksten.

	Pct.
Begge forældre er døde	6
Forældrene lider af uhelbredelige sygdomme	5
Forældrene er sinker eller åndssvage	5
Forældrene har et mangeårigt misbrugsproblem	15
Kombination af disse problemer	15
Andre tunge problemer i hjemmet	21
Andet	29
Ved ikke/uoplyst	3
I alt	99
Procentbasis (antal)	607

Anm: Kun børn i døgnpleje hvor plejeforældrene regner med, at de bliver i plejefamilien.

gør det umuligt i al fremtid, at børnene skulle kunne vende tilbage. Hertil kommer 20 pct. af børnene, hvor forældrene - ifølge plejeforældrene - ikke ønsker børnene hjem (tabel 4.13).

For en tredjedel af børnene kan en hjemgivelse komme på tale eller i hvert fald ikke udelukkes. Kun for et par procents vedkommende er en snarlig hjemgivelse ved at komme i stand på grund af en bedring i forældrenes situation.

Tabel 4.13

Plejeforældrenes vurdering af mulighederne for at barnet kan vende tilbage til sine biologiske forældre.

	Pct.
Forældrene er døde	5
Forældrenes situation gør, at det er umuligt i al fremtid	31
Forældrene ønsker ikke barnet hjem	22
Det kan ikke udelukkes, at forældrenes situation kan bedres, så en hjemtagelse kan komme på tale	24
Selv om forældrenes situation fortsat er dårlig, kan en hjemgivelse komme på tale med kort varsel	5
Forældrenes situation er i bedring, så en hjemgivelse måske snart kommer i stand	2
Ved ikke/uoplyst	11
I alt	100
Procentbasis (antal)	762

Sammenfatning

En vellykket indslusning af barnet i plejefamilien afhænger for det første af en grundig information af plejeforældrene.

For omkring en fjerdedel af plejebørnene kunne informationen ifølge plejeforældrene have været mere omhyggelig. Blandt andet var barnets forhold for dårligt undersøgt. Der blev tilbageholdt vigtige oplysninger. Endelig var der også

plejeforældre, der ikke havde fået de nødvendige oplysninger, fordi de ikke vidste, hvad de skulle spørge om.

Gennemgående oplevede plejeforældrene, at de var blevet grundigt informerede. Alligevel blev en stor del af plejeforældrene overraskede over de vanskeligheder, de blev stillet overfor. Antagelig fordi plejeforældrene ikke altid er forberedt på at kunne forstå rækkevidden af oplysningerne, inden de selv har set barnet. Nogle af plejeforældrene udtrykte ligefrem, at de følte, at de var blevet "bondefanget".

Undersøgelsen viser, at man stort set ikke anvender en behandlingsplan med en målsætning for anbringelsen, en angivelse af varigheden, en aftale om kontakten med biologiske forældre og sagsbehandleren. En sådan behandlingsplan ville antagelig mindske usikkerheden hos alle parter, men det er givetvis også vanskeligt at opstille og anvende en sådan behandlingsplan på et realistisk grundlag.

Der kan være mange gode grunde til at undlade at stille krav om forældreaccept. Fx kan det i nogle tilfælde være urimeligt at stille den biologiske familie overfor at skulle vurdere en anden familie og dermed sætte sin egen uformåenhed i relief.

Omkring 70 pct. af plejebørnene var blevet spurgt, om de accepterede plejefamilien, og langt de fleste af disse (83 pct.) gav deres positive accept. Men kun to tredjedele af forældrene har givet en direkte positiv accept af plejefamilien.

Endelig kan man gøre selve anbringelsen af barnet i plejefamilien mindre dramatisk ved at foretage en såkaldt gradvis indslusning. Det er imidlertid kun omkring halvdelen af børnene, der enten har haft besøg af plejeforældrene, eller selv har besøgt plejeforældrene inden anbringelse.

For over halvdelen af børnene/de unge har anbringelsen betydet, at de skulle skifte skole. For lidt under halvdelen af de børn, der brugte fritidshjem/klub, var der tale om, at de også måtte skifte daginstitution. Det var kun omkring en

tredjedel af de børn, der deltog i organiserede fritidsinteresser, der ikke kunne fortsætte hermed efter anbringelsen i plejefamilien. Dette betyder antagelig, at en del plejeforældre bruger tid og ressourcer til at køre børnene, for at de kan fastholde deres fritidsinteresser.

Med hensyn til spørgsmålet om søskende, er der ofte flere børn i plejefamilierne end i en almindelig gennemsnitsfamilie. Da plejebørnene ofte er krævende og i nogle tilfælde adfærdsvanskelige, stilles der store krav til plejefamiliens egne børn. Der bliver i den forbindelse appelleret til større forståelse og overbærenhed. Plejefamilierne har imidlertid også, ifølge plejeforældrenes egne vurderinger, kunnet give deres egne børn nogle udfordringer, der måske alt i alt har betydet, at de har fået en større modenhed.

Især i de familier, der har de mere behandlingskrævende børn, synes plejeforældrene dog også, at de somme tider forsummer deres egne børn.

En af de uforudsigelige faktorer for en plejefamilie er, hvordan familie og omgangskreds reagerer på plejebarnet. Selv om det kun er et fåtal, der direkte oplever, at dele af familien undgår dem, så er det alligevel kun omkring 60 pct., der helt slipper for problemer i den anledning.

Plejeforhold er altid mere eller mindre præget af usikkerhed med hensyn til, hvornår der skal ske en hjemgivelse, eller en flytning til anden anbringelse. Alligevel regner plejeforældrene for tre fjerdedele af børnenes vedkommende med, at børnene bliver i plejefamilien gennem hele opvæksten.

KAPITEL 5

PLEJEBARNETS PSYKOSOCIALE PROBLEMER

Som udgangspunkt må man forvente, at børn, der flyttes fra deres egen familie og anbringes i familiepleje, har psykosociale problemer. Det hænger sammen med de begivenheder, der førte til anbringelse, men er også i en vis udstrækning en følge af selve flytningen til en anden familie.

En del af børnene har været udsat for fysisk mishandling, seksuelle overgreb eller har i det hele taget været udsat for omsorgssvigt. Hos børnene kan man - afhængigt af aldersniveau og udvikling - se en række alarmsymptomer, der vidner om disse psykosociale problemer, og det er i første omgang disse symptomer, plejeforældrene konfronteres med.

Det kan for de større børn dreje sig om problemer i skolen, misbrugsproblemer, kriminalitet eller mere uhåndgribelige, angstprægede reaktioner. Men uanset alder kan mange af børnene direkte være sat tilbage i udvikling, psykisk, motorisk og socialt. Det er dog vanskeligt ud fra det foreliggende undersøgelsesmateriale at angive, hvilke forhold i den tidligere udvikling der har forårsaget de problemer, som plejebørnene i dag må kæmpe med.

5.1. Barnets alder ved anbringelsen i familieplejen

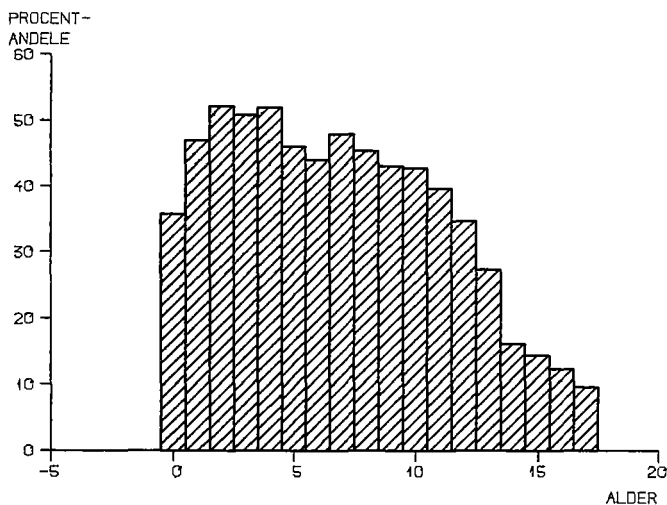
En række forskellige forhold har indflydelse på, hvor godt børnene falder til i plejefamilien. Man må antage, at ét af disse forhold er barnets alder ved indflytningen i familien.

I forlængelse heraf er det indlysende, at plejefamiliens prægning af barnet må blive større for de børn, der tidligt kommer i familiepleje, end for dem der først anbringes som teenagere. Hertil kommer, at skadevirkningerne fra det tidligere miljø må antages at have større muligheder for at blive modvirket hos de tidligt anbragte børn.

Brugen af familiepleje retter sig fortrinsvis mod de yngre aldersklasser. Omkring halvdelen af de førskolebørn, der anbringes uden for hjemmet, kommer i familiepleje. Den anden halvdel kommer i en døgninstitution. De alternative anbringelsesformer: Kostskoler, skibsprojekter, ungdomshybler osv. anvendes først og fremmest af teenagere.

Figur 5.1

Andelen af børn, der ved første anbringelse uden for hjemmet anbringes i familiepleje, i forhold til samtlige førstegangsanbragte inden for aldersgrupper.

Kilde: Andersen, under forberedelse.

De døgnanbragte børn under 18 år, som var i familiepleje i efteråret 1987, var for en fjerdedels vedkommende blevet anbragt i familiepleje i alderen 0-2 år. Omkring en femtedel var blevet anbragt, da de var 3-5 år, mens over halvdelen var anbragt i alderen 6-17 år.

Tabel 5.1

Plejebørn i forskellige plejefamilier fordelt efter alder ved anbringelsen i familiepleje.

Familietype	Barnets alder			I alt	Gnsn. alder	Pct. basis
	0-2 år	3-5 år	6-17 år			
	-----	pct.	-----		(år)	antal
Bedsteforældre	45	20	35	100	4.5	48
Andre slægtninge	20	19	61	100	7.6	50
Adoptionslign. forhold	50	19	31	100	5.1	65
Alm. plejeforældre ...	25	16	60	101	7.5	169
Prof. behandlere	28	15	57	100	7.5	126
Pædagoguddannede	16	16	68	100	8.8	277
Alle plejebørn	26	16	58	100	7.5	735

Anm: I 27 tilfælde er barnets alder ved indflytningen ikke oplyst.

Der er en tydelig tendens til at anbringe de helt små børn i aldersgruppen 0-2 år og de 3-5-årige enten hos bedsteforældre eller hos plejeforældre i et adoptionslignende forhold, dvs. plejeforældre, der egentlig havde et ønske om at adoptere et barn. Andre slægtninge og de øvrige plejefamilier tager sig oftere af de større børn, der er kommet op i skolealderen.

5.2. Anbringelsernes varighed

Ud af de børn, der i efteråret 1987 var anbragt i døgnpleje, havde ca. halvdelen været i familien i 0-2 år, ca. en fjerdedel havde været i familien i 3-5 år, mens resten havde været der i længere tid. I gennemsnit havde de døgnanbragte plejebørn boet i plejefamilien i 4,4 år (tabel 5.2).

Dette tal kan dog ikke umiddelbart tages som udtryk for, hvor længe et plejebarn i gennemsnit bor hos en plejefamilie. På den ene side vil alle de udspurgte plejefamilier have deres plejebørn boende endnu længere, da de jo ikke stod for at skulle hjemgive deres plejebørn netop på interviewtidspunktet. På den anden side vil plejebørn, der kun kortvarigt har opholdt sig i en plejefamilie, have tilsvarende mindre sandsynlighed for at blive udtrukket i en stikprøve, der omfatter børn i plejefamilier udtrukket på et givet tidspunkt.

Tabel 5.2

Plejebørn i forskellige plejefamilier fordelt efter varigheden af anbringelsen i familiepleje på interviewtidspunktet.

Familietype	Antal år i plejefamilien			I alt	Gnsn.	Pct. basis
	0-2 år	3-5 år	6-17 år			
	-----	pct.	-----		(år)	antal
Bedsteforældre	19	21	60	100	7.9	49
Andre slægtninge	36	36	28	100	4.7	50
Adoptionslign. forhold	38	21	41	100	5.6	66
Alm. plejeforældre ...	48	23	29	100	4.6	170
Prof. behandlere	49	32	20	101	3.8	126
Pædagoguddannede	63	22	15	100	3.2	279
Alle plejebørn	49	25	26	100	4.4	740

Anm: I 22 tilfælde er indflytningstidspunktet ikke oplyst.

De mest langvarige anbringelser er hos bedsteforældrene og i plejefamilier med et adoptionslignende forhold. De plejefamilier, der har den største gennemstrømning af børn, er de mere professionelle og familier, hvor plejeforældrene har en pædagogisk uddannelse. Det er også de familier, der i højere grad tager teenagebørn i pleje.

5.3 Tidligere anbringelser

Undersøgelsen viser, at de plejebørn, der anbringes hos de-

res bedsteforældre, sjældent har været anbragt andre steder tidligere. Det drejer sig kun om 10 pct. af børnene i denne gruppe (tabel 5.3). Plejefamilier med et adoptionslignende forhold til plejebarnet er i den modsatte situation. Plejebørnene er her lige så unge, som dem, der anbringes hos bedsteforældrene, men de har allerede været anbragt flere steder. Omkring 45 pct. har været anbragt to eller flere forskellige steder, inden de anbringes i denne type plejefamilie.

Tabel 5.3

Plejebørn i forskellige plejefamilier fordelt efter antal tidligere anbringelser.

Familietype	0 gange	1 gang	2 gange	3-15 gange	I alt	Gnsn.	Pct. basis
	-----		pct.	-----			antal
Bedsteforældre	91	4	2	2	99	0.3	46
Andre slægtninge	55	28	10	6	99	0.8	46
Adoptionslign. forhold	23	32	22	23	100	1.9	61
Alm. plejeforældre ...	43	30	15	13	101	1.1	152
Prof. behandlere	47	25	14	15	101	1.2	118
Pædagoguddannede	31	32	19	19	101	1.5	259
I alt	43	27	15	15	100	1.2	682

Anm: Antallet af uoplyste besvarelser, hvor plejeforældrene ikke vidste, hvor mange anbringelser der tidligere havde været, udgjorde 80.

For de børn, der allerede tidligt har haft mange anbringelser, ser det ud, som om de sociale myndigheder søger at stoppe anbringelseskarrieren ved at finde en mere permanent anbringelse, enten hos plejeforældre, der kunne ønske at adoptere et barn, eller hos en plejefamilie med særlige forudsætninger (pædagoguddannede).

Børn, der bliver anbragt hos deres bedsteforældre, kommer i næsten alle tilfælde direkte fra familien. Anderledes forholder det sig med de øvrige slægtninge. Omkring en tredjedel af børnene har først været anbragt på institution eller andre steder, inden plejeanbringelsen hos slægtninge har kunnet komme i stand.

Tabel 5.4

Plejebørn i forskellige plejefamilier fordelt efter tidligere opholdssted inden anbringelse i familieplejen.

Plejefamilietype	Hjemmefra	Insti- tution	Andet	I alt	Pct. basis
		pct.			antal
Bedsteforældre	92	8	0	100	51
Andre slægtninge	68	16	16	100	50
Adoptionslign. forhold ...	25	52	24	101	67
Almindelige plejeforældre	49	37	14	100	174
Prof. behandlere	46	39	15	100	133
Pædagoguddannede	37	49	14	100	284
Alle plejebørn	48	38	14	100	759

Anm: Der var 3 uoplyste besvarelser.

I kontrast til de øvrige plejefamilier står plejefamilierne med et adoptionslignende forhold og pædagoguddannede plejefamilier. Kun en mindre del af børnene i disse kommer direkte fra familien. Omkring halvdelen har først været på én eller flere institutioner.

5.4. Hjemmet i udviklingen?

En relativt stor del af de børn, der er anbragt i familiepleje, har fysiske eller psykiske handicap. Disse kan være arveligt betingede, men kan også skyldes påvirkninger i hjemmet i den tidlige barndom. Den egentlige grund til, at barnet anbringes uden for hjemmet, kan ikke afdækkes i denne undersøgelse; undersøgelsen viser alene noget om omfanget af manglende alderssvarende udvikling blandt denne gruppe børn, sådan som plejeforældrene vurderer dette.

Det viser sig, at omkring halvdelen af de 0-17-årige børn ifølge plejeforældrene ikke er alderssvarende i motorisk eller intellektuel udvikling. Og en tredjedel er ikke udviklet intellektuelt og socialt som deres jævnaldrende.

Det er imidlertid især de plejeforældre, der har en professionel baggrund, eventuelt med en pædagoguddannelse i

ryggen, der har de intellektuelt tilbagestående børn og de børn og unge, der ikke er udviklet socialt alderssvarende.

I de tilfælde, hvor børnene er anbragt hos deres bedste-forældre, vurderer disse, at børnene næsten alle er inde i en aldersmæssigt normal udvikling. I modsætning hertil står, at to tredjedele af de børn, der er anbragt hos plejeforældre med pædagogbaggrund, har én eller flere mangler i deres udvikling.

Tabel 5.5

Plejebørn med manglende alderssvarende udvikling, fysisk handicap eller psykotiske plejebørn fordelt efter deres plejefamilietype.

	Manglende alderssvarende udvikling					Handi-cappet		In-gen af dele-ne	Pct. ba-sis
	Moto-risk	Sprog-ligt	Intel-lek-tuelt	Soci-alt	Mindst ét af disse forhold	Fy-sisk han-di-cap	Psy-kisk		
	----- pct.andel -----					-----		ant.	
Bedste-forældre ..	0	0	0	0	0	2	0	98	51
Andre slægtninge	10	7	17	20	31	6	0	63	50
Adoptions-lignende forhold ...	22	22	18	33	46	2	6	53	68
Almindelige plejefam. .	21	15	30	36	49	6	5	50	175
Profess. behandlere	25	28	41	41	55	10	6	41	133
Pædagog-uddannede .	22	26	41	56	67	5	2	32	285
Alle pleje-børn	19	20	31	39	50	6	3	48	762

Der anvendes i undersøgelsen flere forskellige indfaldsvinkler til at vurdere plejebørnenes problemer for blandt andet derved at få et fingerpeg om de opgaver, der hviler på plejeforældrene.

I undersøgelsen er plejeforældrene blevet spurgt, om barnet eller den unge har faglige eller sociale problemer i skolen, eller om barnet jævnligt har haft misbrugsproblemer (fx spiritus-, medicin-, narko-, hash- eller et blandingsmisbrug). Endelig er plejeforældrene blevet spurgt, om barnet/den unge er sigtet for kriminalitet.

Ud fra disse spørgsmål viser det sig, at det især er plejefamilier med en pædagoguddannelse eller plejefamilier med et adoptionslignende forhold, der har de mest belastede unge (se tabel 5.6).

Tabel 5.6

Skoleproblemer, misbrugsproblemer og kriminalitet hos plejebørn i alderen 7-17 år efter plejefamilietype.

Familietype	Faglige eller sociale skoleproblemer *)	Spiritus narko- eller blandedingsmisbrug	Sigtet for kriminalitet **)	Ét eller flere af disse forhold	Pct. basis
					ant.
		pct.andel			
Bedsteforældre	9	0	0	9	49
Andre slægtninge	24	2	0	24	45
Adoptionslign. forhold ..	60	0	1	61	53
Alm. plejeforældre	50	5	4	55	149
Prof. behandlere	47	5	5	48	111
Pædagoguddannede	57	5	6	61	243
Alle plejebørn i alderen 7-17 år	46	4	4	49	650

* Kun unge, der går i skole, er medtaget.

** Kun unge på 15 år og derover er medtaget.

Den gruppe af børn, der anbringes hos slægtninge og især hos bedsteforældrene, er oftest den mindst belastede. Det

kan måske spille en rolle, at bedsteforældrene i en vis udstrækning ikke ønsker at oplyse, at der er problemer. Det kan også skyldes, at børnene hyppigt anbringes tidligt hos bedsteforældrene, og at der ofte er tale om en meget stabil anbringelse.

Man har været inde på, at visse sorgreaktioner hos plejebørn, der skilles fra deres forældre, mindskes ved anbringelse inden for barnets nære sociale netværk, fx bedsteforældre. Anbringelse i en fremmed plejefamilie kan dog i mange tilfælde af andre grunde - fx sammenhængende med barnets vanskeligheder - alligevel være den bedste løsning for barnet, hvis bedsteforældrene fx ikke har kræfter og evner til at tage sig af barnet.

5.5. Barnets psykiske situation

Det er en vanskelig opgave at vurdere plejebørnenes psykiske situation alene på grundlag af et selvudfyldt spørgeskema. Men undersøgelsen peger i retning af, at plejebørnene trives dårligt i starten, men får det klart bedre efter nogen tid.

Nogle af de symptomer, man beretter om, er søvnproblemer, mareridt, angstanfald og manglende tillid til voksne og til sig selv. Enkelte af børnene havde svært ved at vise følelser, le eller græde. Nogle nægtede at tale, andre havde ufrivillig afføring eller var sengevædere.

Omkring 80 pct. af alle de 0-17-årige, der i dag er i døgnpleje, havde ét eller flere af disse symptomer ved anbringelsen i familieplejen. Denne andel er (ifølge plejeforældrene) senere reduceret, således at det var omkring halvdelen, der på interviewtidspunktet stadig havde ét eller flere af symptomerne. Alle de nævnte symptomer forekom i markant mindre udstrækning, bortset fra at relativt mange af børnene stadig manglede selvtillid og tillid til voksne.

Tabel 5.7

"Hvordan er barnets psykiske situation nu sammenlignet med, da I fik barnet i pleje?".

	I dag	Da barnet kom i pleje
	----- pct.andel -----	
	JA-svar	JA-svar
Lider barnet af søvnproblemer?	5	26
Har barnet ofte mareridt?	6	32
Lider barnet ofte af angstanfald?	7	26
Mangler barnet tillid til voksne?	15	42
Kan barnet ikke vise følelser?	8	36
Kan barnet ikke græde?	6	26
Kan barnet ikke le/smile?	3	16
Mangler barnet selvtillid?	35	54
Tisser barnet i sengen?	8*)	26**)
Nægter barnet at tale?	3*)	12**)
Ukontrolleret afføring?	2*)	6**)
Ét eller flere af disse forhold	50	79
Procentbasis (antal)	762	762

* Kun børn i alderen 7-17 år er medtaget. Procentbasis: 624.

** Kun børn i alderen 7-17 år på anbringelsestidspunktet er medtaget.
Procentbasis: 418.

5.6. Fysisk mishandling, incest og omsorgssvigt

Plejeforældrene blev i undersøgelsen spurgt, om plejebørnene tidligere havde været udsat for fysisk mishandling, omsorgssvigt eller incest (tabel 5.8). Der kan selvfølgelig herske en del usikkerhed om, hvad man skal forstå ved disse begreber. Hvornår er det afstraffelse, og hvornår er det fysisk mishandling? Ligeledes kan der være grænsetilfælde ved incest. Det er endnu mere uklart, hvad man skal forstå ved et begreb som "omsorgssvigt". Endelig må man være opmærksom på, at selv om plejeforældrene antagelig har sat sig grundigt ind i plejebarnets tidligere erfaringer for at kunne forstå dets reaktioner, kan der være meget, som de alligevel ikke har fået kendskab til.

På den anden side kan man - ud fra forståelige loyalitetsforhold inden for familie og slægt - også få en mistanke

Tabel 5.8

"Har barnet/den unge været udsat for fysisk mishandling, incest eller omsorgssvigt?"

Plejebørnenes alder på inter- viewtidspunktet	Fysisk mis- handling	Incest	Omsorgs- svigt	Ingen af delene	Pct. ba- sis
	-----	pct.andel	-----		antal
0- 6 år	8	4	62	33	112
7-11 år	15	3	68	27	163
12-17 år	14	3	59	38	340
Plejebørn	13	3	62	34	615

Anm: Der var 147 uoplyste med hensyn til dette spørgsmål.

om, at bedsteforældre og slægtninge, der er blevet plejeforældre, helt undlader at oplyse om eventuelle overgreb imod barnet. Omkring to tredjedele af de børn, der er anbragt hos deres bedsteforældre, har ifølge bedsteforældrene ikke været udsat for nogen af de nævnte overgreb, mens det gælder for de andre plejebørn, at to tredjedele af disse ifølge deres plejeforældre har været udsat for fysisk mishandling, incest eller omsorgssvigt.

Specielt hvad angår incest må man regne med, at plejeforældrene på den ene side er særligt opmærksomme på sådanne forhold i barnets opvækst, ligesom de sociale myndigheder er opmærksomme på, hvilke forholdsregler denne form for overgreb må kræve i forbindelse med forældrekontakt mv. Men der findes på den anden side eksempler på, at børn har måttet bære på bevidstheden om disse seksuelle overgreb uden at kunne fortælle nogen om det skete.

Når undersøgelsen viser, at omkring 3 pct. af plejebørnene ifølge plejeforældrenes kendskab har været udsat for incest, er det antagelig i underkanten af, hvor mange det i alt drejer sig om.

Det ser umiddelbart ud til, at det især er de psykisk handicappede børn, og de børn, der ikke er intellektuelt, sprogligt, fysisk eller socialt alderssvarende i deres udvikling, der været udsat for incest.

Tabel 5.9

Forekomsten af incest over for børn med manglende alderssvarende udvikling.

Barnets alderssvarende udvikling	Rapporteret incest:	Ikke rapporteret:	Fishers Exact Test
	pct. andel	pct. ant.	P< ant.
Motorisk ikke alderssvarende udviklet?	6 (150)	2 (599)	0.05
Sprogligt ikke alderssvarende udviklet?	6 (155)	2 (584)	0.05
Intellektuelt ikke alderssvarende udviklet?	6 (240)	2 (509)	0.005
Socialt ikke alderssvarende udviklet?	6 (300)	1 (449)	0.0001
Ét eller flere af disse forhold?	5 (395)	1 (367)	0.005

Anm: Plejebørn med manglende alderssvarende udvikling har signifikant højere forekomst af incestovergreb end de øvrige plejebørn. P angiver sandsynligheden for, at den fundne forskel er en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden. Tallene i parentes angiver procentbasis.

Til sammenligning kan nævnes, at de fysisk handicappede plejebørn ikke har været udsat for incest i større udstrækning end øvrige plejebørn. Det ser ud til, at det især er de intelligenshæmmede børn, der udsættes for denne type af seksuelle, magtmæssige overgreb fra forældre og stedforældre. Men det kan sikkert også for nogle af børnenes vedkommende skyldes, at overgrebet har betydet, at de er blevet sat tilbage i udvikling.

Blandt de børn, der stadig havde søvnproblemer, mareridt, angstanfald og manglende tillid til voksne og sig selv, var der påfaldende mange, som også havde været udsat for incest. De traumer, disse børn har været udsat for, er åbenbart af mere varig karakter. Blandt de børn, der tidligere har været udsat for incest, lider 95 pct. i dag stadig af ét eller flere af de ovennævnte symptomer. Til sammenligning kan nævnes, at symptomerne forekom blandt 40 pct. af de plejebørn, der ifølge plejeforældrene ikke havde været udsat for incest.

Tabel 5.10

Barnets psykiske situation, da det blev anbragt i plejefamilien og i dag for plejebørn, der henholdsvis har og ikke har været udsat for incest.

<i>Angstsymptomer da barnet blev anbragt</i>	Rappor- teret incest:	Ikke rappor- teret:	Fishers Exact test
	pct.andel		P<
Lider barnet af søvnproblemer?	32	26	0.50
Har barnet ofte mareridt?	71	30	0.001
Lider barnet ofte af angstanfald?	51	25	0.005
Mangler barnet tillid til voksne?	74	41	0.005
Mangler barnet selvtillid?	82	53	0.001
Led af ét eller flere af ovennævnte problemer	98	72	0.005
Procentbasis (antal)	27	735	
<i>Angstsymptomer i dag</i>	Rappor- teret incest:	Ikke rappor- teret:	Fishers Exact test
	pct.andel		P<
Lider barnet af søvnproblemer?	27	4	0.000
Har barnet ofte mareridt?	32	5	0.000
Lider barnet ofte af angstanfald?	31	6	0.000
Mangler barnet tillid til voksne?	35	15	0.005
Mangler barnet selvtillid?	73	34	0.000
Lider af ét eller flere af ovennævnte problemer	95	40	0.000
Procentbasis (antal)	27	735	

Anm: Plejebørn, der har været udsat for incest, har signifikant højere forekomst af angstsymptomer. P angiver sandsynligheden for, at den fundne statistiske forskel er en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden.

Det er selvfølgelig ikke givet, at de psykiske problemer alene stammer fra seksuelle overgreb. De kan også være en reaktion på andre krænkelser af barnets integritet ud over incestforholdet.

Sammenfatning

Familiepleje anvendes relativt ofte til de yngre aldersklasser. Andre anbringelsesformer, såsom kostskoler, skibssprojekter, ungdomshybler osv. anvendes alternativt hyppigere til teenagerne.

Halvdelen af børnene i familiepleje blev anbragt før deres 7. år. Helt små børn under 2 år anbringes relativt ofte hos bedsteforældre eller i adoptionslignende forhold.

Plejebørnene har på interviewtidspunktet gennemsnitligt boet omkring 4 1/2 år i plejefamilien. Alligevel har over halvdelen af plejebørnene været anbragt andre steder, inden de kom til plejefamilien.

Mange af børnene har en manglende alderssvarende udvikling, især de børn, der har en længere anbringelseskarriere bag sig, og som først sent kommer i en plejefamilie. De børn, der tidligt anbringes hos deres bedsteforældre, har ifølge bedsteforældrene en normal udvikling, motorisk, sprogligt, intellektuelt og socialt.

Mange af plejebørnene havde ét eller flere psykiske problemer, da de kom til plejefamilien. Omkring 80 pct. har enten søvnproblemer, mareridt, angstanfald eller mangler tillid til sig selv og andre. Andre reagerer ved at gå udviklingsmæssigt i stå, de tisser i sengen, nægter at tale eller har ufrivillig afføring.

Men selv i dag, efter at have været 4 1/2 år i plejefamilierne, har halvdelen af plejebørnene ét eller flere af de nævnte symptomer. En mindre del af børnene har været udsat for fysisk mishandling eller incest, men konsekvenserne af disse former for vanrøgt er af længerevarende karakter. Blandt de børn, der har været udsat for incest, lider næsten alle (95 pct.) af enten søvnproblemer, mareridt, angstanfald eller manglende tillid.

KAPITEL 6

KONTAKT MED FORÆLDRENE

Det er bistandslovens hovedregel, at plejeaanbringelsen skal følges op af foranstaltninger, der sigter mod, at opholdet uden for hjemmet ikke bliver længere end nødvendigt, uanset om plejeaanbringelsen er sket frivilligt eller under tvang. En følge heraf er, at adskillelsen af børn og forældre søges gjort så lempelig som muligt ved en hyppig kontakt mellem forældre og børn i anbringelsesperioden.

En hjemgivelse, der ikke er planlagt ved en forudgående tæt kontakt mellem børn og forældre, må tilsvarende antages at indebære en risiko for at mislykkes.

I kapitel 7 belyses det, om forældrene får tilbud om behandling, mens børnene er væk. Hvis behandlingen ikke iværksættes, kan det hænge sammen med, at man ikke bevilger de nødvendige ressourcer til at føre bistandslovens målsætning ud i livet. Men selv med en forøget indsats kan problemerne i nogle tilfælde være af en sådan art, at der ikke findes kendte behandlingsformer, der virker på situationen i hjemmet. Her kan nævnes visse former for psykiske lidelser, åndssvaghed eller uhelbredelige sygdomme. Narkomani og alvorligere former for alkoholisme mangler også i en vis udstrækning behandlingsformer, der kan genoprette forholdene i hjemmet, så situationen bliver normal.

Der kan sikkert gives eksempler på, at det er en umådelig vanskelig opgave at håndhæve en tæt kontakt mellem børn og forældre, hvis situation er hårdt belastet og uden bedring i sigte. I en sådan situation kan en hyppig kontakt med de

biologiske forældre stille meget store krav til plejefamilien. Det hævdes i den forbindelse, at det blandt socialarbejdere er en udbredt opfattelse, at man får vanskeligere ved at skaffe plejefamilier, hvis man forlanger, at de skal være indstillet på en meget hyppig besøgsfrekvens (jf. Lindén 1983).

Det er derfor vigtigt i første omgang at få beskrevet kontakthyppigheden mellem plejebørn og deres forældre. I de tilfælde, hvor der er manglende kontakt, hvilke årsager kan man da pege på?

Der kan i den forbindelse være tale om problemer med store afstande mellem plejefamilie og barnets forældre. I andre tilfælde ligger problemerne i, at barnet reagerer angstpræget ved forældrekontakten på grund af genoplevede uløste problemer med omsorgssvigt, eller at forældrene har det så dårligt, at de er ude af stand til at opretholde kontakten til barnet. I andre tilfælde kan den manglende kontakt hænge sammen med egenskaber ved plejeforældrene: nogle plejeforældre er bedre end andre til at sikre en stabil forældrekontakt.

Under alle omstændigheder kan plejebørnene let blive fanget i en loyalitetskonflikt imellem deres egne forældre og det nye plejeforældrepar, der på mange måder opfylder en forældre-rolle over for barnet. Hvilke problemer giver dette i praksis i plejefamilierne?

I nogle tilfælde søger plejeforældrene måske at tackle problemet ved at søge at lade være med at knytte sig følelsesmæssigt til plejebarnet. Modsat binder andre sig måske så stærkt følelsesmæssigt til barnet, at de frygter barnets hjemgivelse. Og endelig kan man komme i tvivl om, hvorvidt bistandslovens bestemmelser om en tæt forældrekontakt i alle tilfælde er i barnets interesse. Måske er barnet i nogle tilfælde bedre tjent med at blive bortadopteret (jf. Bohman, 1971).

6.1. Besøgshyppighed mellem plejebørn og forældre

På baggrund af bistandslovens hovedregel vedrørende kontakt mellem børn og forældre er det imidlertid bemærkelsesværdigt, at der er relativt mange af plejebørnene i undersøgelsen, der aldrig ser deres forældre. Faderen er i mange tilfælde en helt fraværende skikkelse. Det er således karakteristisk for børn og unge, der er anbragt i familiepleje, at når forældrene er skilt, ser børnene stort set aldrig deres fader. Omkring to tredjedele af de plejebørn, hvor faderen og moderen ikke bor sammen, ser aldrig noget til faderen (tabel 6.1). Kun omkring 8 pct. ser deres fader hver fjortende dag eller oftere. Kontakten med moderen er ofte mere stabil. Alligevel er det kun en tredjedel af børnene, der ser deres mor hver fjortende dag. Omkring en femtedel ser aldrig moderen.

Tabel 6.1

Plejebørn fordelt efter kontakthypighed med deres forældre.

Besøgshyppighed	Moderen	Faderen*)
	-----	pct. -----
En gang om ugen eller hyppigere	10	3
Hver fjortende dag	24	5
En gang om måneden	21	9
En gang i kvartalet	9	6
Sjældnere	12	7
Aldrig	21	65
Uoplyst	4	4
I alt	101	99
Procentbasis (antal)	674	599

Anm: Kun plejebørn, der ikke er forældreløse, er medtaget.

* Kun hvis faderen ikke bor sammen med moderen. Kun 12 pct. af plejebørnene bor sammen med begge deres forældre (jf. tabel 3.2).

Når over 40 pct. af børnene kun ser deres mor fire gange om året eller sjældnere, kan man altså konstatere, at en relativt stor gruppe af børnene mangler en så hyppig kontakt med forældrene, som ideelt set burde finde sted med henblik på

at muliggøre en vellykket hjemgivelse på et senere tidspunkt.

Det er på denne baggrund nærliggende at spørge, om årsagerne til den manglende kontakt skal søges i forældrenes belastende situation, i børnenes traumatiske oplevelser eller i helt praktiske problemer som fx afstanden mellem forældre og plejefamilie.

6.2. Afstand til forældrene

Ofte vil det måske være forbundet med vanskeligheder for den anbringende kommune eller plejehjemsforening at finde en egnet plejefamilie inden for lokalområdet. I andre tilfælde kan det også være udtryk for et helt bevidst valg, at man netop søger en plejefamilie i den anden ende af landet.

Hvis afstanden mellem plejefamilien og forældrene er stor, får det let betydning for samkvemmet mellem barnet og de biologiske forældre. Afstanden kan også blive en besværlig omkostningsbarriere for de kommunale sagsbehandlere, der skal koordinere en behandlingsplan for forældrene med plejefamiliens behandling af plejebarnet.

For at få et bedre skøn over det besvær, der geografisk er forbundet med at opretholde kontakten til forældrene, har undersøgelsen belyst, hvor lang tid det tager at rejse til forældrene.

Omkring 21 pct. af de 0-17-årige, der er anbragt i døgnpleje, har slet ingen kontakt med moderen.

For de børn, hvor der er etableret en besøgskontakt med moderen, er det muligt for fire femtedele af børnene at besøge moderen inden for en rejsetid på 2 timer. Alligevel er der en tydelig sammenhæng mellem transporttiden og kontakthypigheden (jf. bilagstabel 3 og figur 6.1).

Erfaringerne fra Sverige viser (Lindén, 1983), at en del forældre ikke magter at bevare kontakten med deres barn, når det er blevet anbragt i familiepleje. Undersøgelsesresulta-

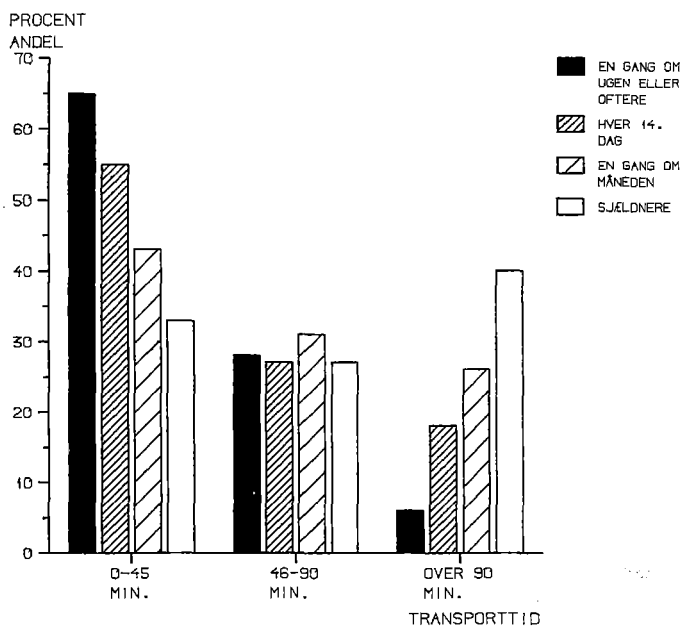
terne i den foreliggende undersøgelse giver en idé om, at den afstandsmæssige barriere rent praktisk kan være vanskelig at overvinde for forældre, og måske netop for de forældre, der i forvejen psykisk har et "underskud".

Men også plejeforældrenes muligheder for at besøge forældrene kan rent praktisk være hæmmet af store transportafstande, ligesom de større afstande hindrer især de yngre af børnene i selv at besøge forældrene.

I den forbindelse må man dog være opmærksom på, at nogle mødre i forbindelse med barnets anbringelse kan have stillet krav om, at man fandt en plejefamilie inden for overkommelig

Figur 6.1

Kontakthypighed mellem plejebarnet og moderen fordelt over transporttider.

Anm: Kun for plejebørn der har besøgskontakt med moderen.
(se i øvrigt bilagstabel 3).

afstand. Måske det netop er disse mødre, der har overskud til at fastholde kontakten til børnene, efter at de er anbragt. Man kan altså ikke fuldstændig entydigt slutte, at afstandsbarrieren alene er afgørende for kontakthyppigheden.

Det viser sig, at omkring halvdelen af de børn, der har under en halv times transportafstand til deres moder, ser hende hver fjortende dag eller oftere. Mens halvdelen af de børn, der har en transportafstand på 2 timer eller mere højst ser deres moder én gang i kvartalet eller sjældnere.

For de fædre, der ikke bor sammen med moderen, synes afstanden ganske på samme måde at være nøje sammenhængende med, hvor ofte faderen besøger eller får besøg af sine børn.

6.3. Andre forhold af betydning for forældrekontakten

Ud over de helt praktiske problemer forbundet med afstanden mellem plejebørnene og deres forældre kan også andre forhold spille en rolle for opretholdelsen af en hyppig forældrekontakt.

Tabel 6.2

Kontakthyppighed mellem mødre og deres børn hvor mødrene henholdsvis har og ikke har et mangeårigt misbrug, der er af et sådant omfang, at plejeforældrene regner med, at barnet bliver i plejefamilien gennem hele opvæksten.

	Mis- brugere	Øvrige	I alt
		pct.	
Hver 14. dag eller oftere	14	34	32
Én gang om måneden	12	21	20
Sjældnere	33	18	20
Aldrig	35	23	25
Uoplyst	6	4	4
I alt	100	100	101
Procentbasis (antal)	95	616	711

Anm.: Kun plejebørn, der ikke er forældreløse, er medtaget i tabellen.

Ved nærmere analyse viser det sig, at hvis forældrene er uhelbredeligt syge, får de oftere besøg af børnene. Forældre, der er sinker eller åndssvage, har ligeledes en hyppigere kontakt med børnene end gennemsnittet. Det eneste forhold, der helt åbenlyst stiller sig i vejen for en hyppig forældrekontakt, er et mangeårigt misbrugsproblem som fx narkotika eller alkohol hos forældrene (tabel 6.2).

Et andet forhold, der kan have betydning for kontakten mellem forældre og børn, er plejeforældrenes motiver til at tage et barn i pleje. Gunilla Lindén fremhæver netop dette som et af kardinalpunkterne i familieplejen (1983).

Plejebørn hos plejeforældre, der som motiv for at blive plejeforældre angiver et ønske om at adoptere et barn, er langt oftere end de øvrige uden forbindelse til deres moder. Omkring 41 pct. af de plejebørn, hvor plejeforældrene ønskede adoption, ser aldrig deres moder. For de øvrige plejebørn er det omkring 23 pct., hvor forbindelsen til moderen er afbrudt.

Tabel 6.3

Kontakthyppighed mellem mødre og børn i plejefamilier med udtrykt ønske om at adoptere et barn.

	Adoptions- plejeforældre	Øvrige	I alt
	-----	pct. -----	
Hver 14. dag eller oftere	23	32	32
En gang om måneden	9	21	20
Sjældnere	24	19	20
Aldrig	41	23	25
Uoplyst	3	4	4
I alt	100	99	101
Procentbasis (antal)	66	645	711

Anm.: Kun plejebørn, der ikke er forældreløse, er medtaget i tabellen.

Det kan selvfølgelig i en vis udstrækning hænge sammen med, at plejeforældrenes motiver til at adoptere et barn kan spille en rolle for deres eventuelle manglende ihærdighed

med hensyn til at opretholde kontakten med de biologiske forældre. Men det kan også skyldes, at de langvarige anbringelser, hvor en hjemgivelse på forhånd synes udsigtsløs (jf. kapitel 4), netop ofte er placeret i disse familier.

Undersøgelsen viser i øvrigt også, at de plejeforældre, der har en professionel baggrund, eventuelt med en pædagoguddannelse, tilsyneladende har mere held end de øvrige plejefamilier til at sikre forældrekontakten. Heroverfor står de plejeforældre, der er i slægt med plejebarnet (onkler, tanter mv.), de har relativt ofte helt mistet forbindelsen til forældrene.

6.4. Problemer ved forældrekontakten

Andre undersøgelser (jf. Mørup & Harbo, 1985) viser, at det i nogen grad kan komme bag på plejeforældrene, at de har fået en krævende rolle over for barnets egen familie. Barnet har ved anbringelsen "medbragt" sin egen familie, hvilket både direkte og indirekte får indflydelse på plejefamilien. Nogle af plejeforældrene er dermed blevet bragt i en situation, som de ikke på forhånd havde forestillet sig - og måske i virkeligheden heller ikke ønsket sig (jf. Mørup & Harbo, 1985).

Direkte adspurgte om, hvorvidt problemerne i den biologiske familie har haft større indflydelse på plejefamilien, end de havde forestillet sig, svarer en fjerdedel bekræftende. For over halvdelen af børnenes vedkommende var kontakten til den biologiske familie uden overraskelser, mens omkring 20 pct. enten havde regnet med, at problemerne ville være større, eller de var kommet i en situation, hvor der slet ingen kontakt var med den biologiske familie.

I de tilfælde, hvor der etableres en forældrekontakt efter en plejehjemsanbringelse, kan det være forbundet med problemer for barnet, som nystartede plejeforældre måske slet ikke er forberedt på. For omkring to tredjedele af

børnene i alderen 2-14 år kan plejeforældrene således iagttage reaktioner hos barnet som følge af hjemmebesøgene (tabel 6.4).

Barnet bliver måske trodsigt, usikkert, uroligt eller reagerer ved at komme ind til plejeforældrene om natten. Nogle af børnene reagerer ved sengevådning, andre med ufri-villig afføring.

Tabel 6.4

Plejeforældrenes beskrivelse af plejebørnenes reaktioner og oplevelser af hjemmebesøgene. Procentandel af de 2-14-årige plejebørn.

Er der problemer efter hjemmebesøgene?	Pct. andel
	JA-svar
Barnets reaktioner:	
Ja, for barnet bliver trodsigt	14
Ja, for barnet bliver usikkert	32
Ja, for barnet bliver uroligt	31
Ja, for barnet tisser i sengen	6
Ja, barnet får ukontrolleret afføring	3
Ja, for barnet kommer ind til plejeforældrene om natten	7
Oplevet forældresvigt:	
Ja, for barnet skuffes gang på gang, fordi forældrene lover "guld og grønne skove"	24
Ja, for barnet kommer i en loyalitetskonflikt	32
Ja, for barnet genoplever uløste problemer (fx alkoholmisbrug, omsorgssvigt mv.)	38
Ja, for forældrene overholder ikke aftalerne	23
Ja, for forældrene aflyser hjemmebesøg i sidste øjeblik	11
Ja, for forældrene kommer ikke og henter barnet som aftalt	6
Ét eller flere af disse problemer	61
Procentbasis (antal)	391

Anm.: Kun plejebørn med forældrebesøg.

Ud fra plejeforældrenes beskrivelser må disse reaktioner ses i sammenhæng med forældrenes adfærd i forhold til barnet og barnets oplevelse af at blive svigtet af forældrene.

En stor del (over en tredjedel) af børnene genoplever uløste problemer i familien - i forbindelse med hjemmebesøg - fx alkoholmisbrug, omsorgssvigt mv. En lige så stor del af børnene kommer ifølge plejeforældrene i en loyalitetskonflikt, de bliver usikre og urolige. Omkring en fjerdedel af børnene oplever i forbindelse med forældrebesøgene, at forældrene ikke overholder aftalerne. De oplever skuffelser, fordi forældrene populært sagt lover dem "guld og grønne skove". I enkelte tilfælde aflyses hjemmebesøg i sidste øjeblik, eller forældrene kommer ikke og henter barnet som aftalt.

Der er en tydelig sammenhæng mellem barnets reaktioner, og hvad det oplever som forældrenes svigt. Hvis barnet gen-

Tabel 6.5

Reaktionsforskelle mellem børn, der henholdsvis har og ikke har ét eller flere angstsymptomer. De 2-14-årige i familiepleje.

Problemer efter hjemmebesøgene	Barnet lider i dag af angstsymptomer (fx søvnproblemer, angstanfald, mareridt eller manglende selvtillid)	
	Ét eller flere flere af disse symptomer	Ingen af disse symptomer
	-----	Pct.andel -----
Barnet bliver usikkert	42	25
Barnet bliver uroligt	39	25
Barnet genoplever uløste problemer (fx alkoholmisbrug, omsorgssvigt mv.)	49	28
Procentbasis (antal)	184	216

Anm: Reaktionsforskellen på hjemmebesøgene mellem de børn, der har angstsymptomer, og de, der ikke har angstsymptomer, er statistisk signifikant. Sandsynligheden, for at de fundne statistiske sammenhænge er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,005 ved Fishers Exact Test.

oplever de uløste problemer i hjemmet i forbindelse med fx alkoholmisbrug, omsorgssvigt mv., reagerer barnet ved at blive trodsigt, usikkert og uroligt (se bilagstabel 5).

Hvis barnets generelle psykiske situation er præget af angst, søvnproblemer, mareridt eller mangel på tillid til voksne og manglende selvtillid, reagerer barnet i højere grad ved at blive usikker og urolig efter hjemmebesøgene (tabel 6.5).

Når børnene er placeret hos bedsteforældrene, reagerer de stort set uden problemer på hjemmebesøgene. Herved adskiller disse plejefamilier sig fra de øvrige familier. Børnenes reaktioner på hjemmebesøgene synes nemlig i mindre grad at have noget at gøre med plejeforældrene. Uanset om plejeforældrene har en særlig uddannelse eller ej, uanset om anbringelsen er sket gennem De Danske Plejehjemsforeninger, og uanset om plejeforældrene er organiserede i Plejeforældrenes Landsforbund, synes børnenes reaktioner på hjemmebesøgene alene at afhænge af forældrenes situation og barnets forhold til forældrene.

6.5. Loyalitetskonflikt

På trods af, at der kan være problemer med forældrekontakten, kan børnene alligevel samtidig savne deres forældre. Det er således en tredjedel af plejebørnene, der ifølge plejeforældrene savner deres forældre. Omkring 30 pct. af de 3-8-årige leger nogle lege, hvor forældrene indgår (tabel 6.6).

Det er kun ganske få (omkring 6 pct.) af plejebørnene, der ikke taler med deres plejeforældre om de biologiske forældre og kun for omkring 4 pct. af børnenes vedkommende prøver plejeforældrene at undgå at tale om forældrene. I de tilfælde er begrundelsen hovedsagelig, at plejeforældrene synes, at barnet skal have lov at være i fred. Enkelte er i øvrigt usikre på, hvordan det kan gøres.

Tabel 6.6

Plejebørn, der på forskellig måde afhængigt af aldersniveau, giver udtryk for et forældresavn ifølge plejeforældrene.

	Ja	Nej	Uoplyst	I alt	Pct. basis
	-----		pct. -----		antal
Barnet savner sine forældre	31	55	14	100	615
Forældrene indgår i barnets lege	29	65	7	101	121*

Anm: Kun plejebørn, der ikke er forældreløse, er medtaget i tabellen.

* Kun 3-8-årige der leger.

Tabel 6.7

De 3-17-årige plejebørn fordelt efter, hvor ofte de taler med plejeforældrene om deres forældre.

Barnet taler ofte (næsten dagligt) om sine forældre	34
Barnet taler en gang imellem om sine forældre	60
Barnet taler aldrig om (eller har ingen erindring om) sine forældre	6
I alt	100
Procentbasis (antal)	588

Anm: Kun plejebørn, der ikke er forældreløse, er medtaget i tabellen.

Omkring halvdelen af plejebørnene oplever aldrig eller kun en gang om året at være sammen med både plejefamilien og de biologiske forældre på én gang. Kun en fjerdedel af børnene oplever dette regelmæssigt en gang om måneden eller oftere (tabel 6.8).

Det er naturligvis forståeligt, hvis de biologiske forældre på den ene side opfatter plejeforældrene som en støtte og på den anden side som en trussel, i kraft af at de må-

ske vil overtage barnet. Disse ambivalente følelser kan tilmed være præget af forældrenes egne selvbefræjdelse. Hvis der så tilmed udvikler sig et konkurrenceforhold mellem barnets forældre og plejefamilien, kan barnet let blive fanget i en loyalitetskonflikt.

Undersøgelsen viser, at 16 pct. af plejebørnene er i en situation, hvor deres forældre frygter, at de mister barnet til plejefamilien - ifølge plejeforældrenes vurderinger. Mærkeligt nok er det især plejefamilier med en pædagoguddannelse, der har denne oplevelse. Det forekommer sjældent, når bedsteforældre eller slægtninge er plejeforældre.

Tabel 6.8

Plejebørn fordelt efter kontakthyppeghed mellem forældre og plejeforældre.

	Pct. andel
Barnet mødes mindst én gang om måneden sammen med både forældre og plejeforældre	27
Barnet mødes sjældnere med både forældre og plejeforældre	27
Barnet mødes aldrig eller højst én gang om året med både forældre og plejeforældre samtidig	46
I alt	100
Procentbasis (antal)	616

Anm: Kun plejebørn, der ikke er forældrelose.

Omkring to tredjedele af plejebørnenes forældre har ikke denne frygt, fordi de ifølge plejeforældrene ved, at barnet trives hos plejefamilien. Endelig er der omkring 17 pct. af plejebørnene, hvor forældrene er ligeglade med barnet. Det er især plejeforældre med et motiv om adoption, der oplever dette.

Blandt de forældre, der føler, at plejefamilien udgør en trussel med hensyn til at de mister barnet, har næsten halvdelen (49 pct.) af denne grund forsøgt at få barnet hjemgi-

vet eller anbragt et andet sted. Ud af samtlige plejebørn i alderen 0-17 år, der ikke er forældreløse, svarer det til omkring 11 pct. af børnene, hvor forældrene af disse årsager har forsøgt en ny anbringelse. Man kan imidlertid ikke heraf konkludere noget om antallet af tilfælde, hvor barnet rent faktisk er blevet flyttet på dette grundlag, enten fordi forældrene havde reelle grunde til flytningen eller på grund af faktiske misforståelser vedrørende barnets tilhørsforhold. Men man kan i den forbindelse få en mistanke om, at disse motiver spiller en vis rolle i forbindelse med genanbringelser.

Omkring halvdelen af plejebørnene siger "mor" og "far" til plejeforældrene, dog kun konsekvent for en tredjedels vedkommende (tabel 6.9). Omkring 70 pct. af plejebørnene omtaler plejeforældrenes forældre som "mormor", "farmor" osv. Dette kan tages som udtryk for, at alle de involverede ønsker et følelsesmæssigt tæt og ansvarligt familieforhold. Men forældrene kan opfatte dette som en trussel.

Tabel 6.9

Barnets brug af "mor" og "far" henholdsvis "mormor", "farmor" til plejeforældrene og deres forældre for forskellige plejefamilietyper.

Plejeforældre	Barnet siger mor og far			Barnet siger mormor farmor		
	Altid	Somme tider	Pct. basis	Altid	Somme tider	Pct. basis
	Pct. andel	antal		Pct. andel	antal	
Slægtninge	41	17	(49)	66	19	(48)
Adoptionslign. forhold	56	21	(67)	90	4	(65)
Alm. plejeforældre ..	41	14	(174)	64	9	(169)
Prof. behandlere	32	24	(133)	57	17	(129)
Pædagoguddannede	20	19	(280)	50	13	(281)
De 0-17-årige plejebørn	33	19	(703)	59	12	(692)

Anm: Kun de 0-17-årige i familiepleje er medtaget, hvis de ikke er i pleje hos deres bedsteforældre. Tallene i parentes angiver procentbasis.

Karakteristisk nok er det især de familier, hvor man har et adoptionsønske, at barnet siger "far" og "mor" til plejeforældrene og tilsvarende "mormor" og "farmor" osv. til plejeforældrenes forældre. I de plejefamilier, der har en pædagoguddannelse, bruges disse betegnelser sjældnere. Det kan selvfølgelig også hænge sammen med, at plejebørnene gennemgående er kommet tidligere ud i "adoptionsplejefamilien" og har været dér længere end i de øvrige plejefamilier.

Det er oftere i "adoptionsplejefamilierne", at plejebørnene ikke har nogen erindring om deres forældre (tabel 6.10). Omkring en fjerdedel af plejebørnene i disse familier kender ikke deres moder. Blandt plejebørnene som helhed gælder det, at omkring 10 pct. ikke kender deres moder.

Fædrene er ukendte for næsten en tredjedel af børnenes vedkommende. I adoptionsfamilierne var det over 40 pct. af børnene, der ikke kendte faderen.

Hvis forældrene af den ene eller anden grund har været helt fraværende i barnets tilværelse, kan ønsket om at adoptere plejebarnet selvfølgelig let opstå hos plejefamilien.

Tabel 6.10

Plejebørn der ikke kender deres forældre i forskellige plejefamilietyper.

	Moderen	Pct. basis	Faderen	Pct. basis
	pct.	antal	pct.	antal
Bedsteforældre	6	(41)	29	(42)
Andre slægtninge	15	(38)	31	(38)
Adoptionslign. forhold	27	(63)	43	(60)
Alm. plejeforældre	8	(158)	28	(156)
Prof. behandlere	12	(127)	37	(123)
Pædagoguddannede	6	(262)	23	(260)
De 0-17-årige i døgnpleje	10	(689)	30	(679)

Anm: Kun plejebørn, der ikke er forældreløse, er medtaget i tabellen.

På denne måde ville en latent trussel om barnets eventuelle flytning fra plejefamilien blive ryddet af vejen. Det sker i relativt få tilfælde hvert år, at et barn anbragt uden for hjemmet - hvad enten det er på institution eller i familiepleje - bliver adopteret. I gennemsnit er det omkring 40 børn om året, der har fået ændret det juridiske grundlag til adoption. Heraf var det dog kun omkring halvdelen, der oprindeligt var anbragt i en familiepleje. De øvrige blev bortadopteret fra en institution (jf. tabel 3.5).

Plejebørn og plejeforældre har en usikkerhed vedrørende plejeforholdets varighed. Dette er en konsekvens af, at det er den officielle politik, at anbringelsen uden for hjemmet sker midlertidigt med henblik på en senere hjemgivelse, når forholdene i familien er forbedret.

På spørgsmålet, om plejeforældrene holdt af plejebarnet, svarede stort set alle bekræftende. Kun 4 pct. svarede undvigende "ved ikke". Alligevel er det kun omkring 10 pct., der forsøger at lade være med at knytte sig følelsesmæssigt til barnet, fordi de (i hvert fald formelt set) må leve med risikoen for - måske med kort varsel - at skulle skilles fra barnet som følge af en hjemgivelse eller en anden anbringelse.

Sammenfatning

Lovgivningens målsætning om en tæt og hyppig kontakt mellem børn og forældre kan åbenbart kun vanskeligt gennemføres i praksis. Det er således kun omkring en tredjedel af plejebørnene, der besøger deres moder en gang hver fjortende dag eller hyppigere og langt de fleste (to tredjedele) ser aldrig faderen.

Årsagerne til den sjældne og manglende kontakt til forældrene skal blandt andet søges i afstandsmæssige barrierer. Men også andre forhold er af betydning for opretholdelse af forældrekontakten. For eksempel viser det sig, at hvis for-

ældrene er uhelbredeligt syge, sinker eller åndssvage, får de oftere kontakt med børnene end gennemsnittet.

Derimod betyder et mangeårigt misbrugsproblem (narkomaner og alkoholikere), at kontakten til børnene er vanskelig at opretholde.

Omkring en fjerdedel af plejefamilierne er overraskede over den indflydelse, den biologiske familie fortsat har på barnets udvikling og trivsel. For omkring to tredjedele af børnene kan man iagttage reaktioner efter hjemmebesøgene. Nogle af børnene genoplever uløste problemer i familien forbundet med forældresvigt, og der kan let opstå loyalitetsproblemer. Barnet reagerer med usikkerhed og forskellige angstsymptomer. Det er kun ganske få af plejebørnene, der aldrig taler om deres forældre. Langt de fleste har brug for at tale om deres forældre en gang imellem.

Loyalitetsproblemet afspejler sig også i, at plejebarnet sjældent er sammen med både biologiske forældre og plejeforældre samtidig. Omkring halvdelen af plejebørnene oplever højst dette én gang om året.

Omkring hver sjette af plejebørnene er i en situation, hvor deres forældre frygter, at de mister barnet til plejefamilien. Halvdelen heraf har af denne grund forsøgt at få barnet hjemgivet eller anbragt et andet sted.

Når plejebørnene tilmed begynder at sige "mor" og "far" til plejeforældrene, er det et ydre tegn på ændrede roller, som de biologiske forældre kan opleve som en trussel mod deres forældrerettigheder.

KAPITEL 7

SOCIAL BISTAND TIL FORÆLDRENE OG PLEJEFAMILIEN

Det sociale udvalg skal ifølge bistsandsloven iværksætte vejledning, rådgivning og andre hjælpeforanstaltninger for at støtte hjemmet, således at barnets eller den unges ophold uden for hjemmet ikke bliver længere end påkrævet (jf. Socialstyrelsen, 1984a). Forslag i den forbindelse kan være hjælp til uddannelse eller erhvervsmæssig optræning og omskoling. Der kan også i nogle tilfælde være behov for en behandling for misbrug (narkotika-, alkohol- eller medicinmisbrug).

Der er fra flere sider peget på behovet for, at der i større omfang end hidtil udarbejdes en behandlingsplan for forældrene, hvori plejeforældre indgår under supervision. Men hvor ofte sker det, at der rent faktisk sættes foranstaltninger af denne art i gang for at bringe hjemmet på ret køl? Og omvendt: hvor ofte sker det, at sagen bliver fuldstændig glemt, når først barnet er anbragt hos plejefamilien?

Det kan ofte i den slags sager være et problem, at man griber ind for sent, dvs. efter at barnet har været igennem en række traumatiske hændelser. Hvem tager imidlertid initiativ til anbringelserne? Er det moderen selv, sundhedsplejersken, børnehaven, skolen eller naboerne? Og i forlængelse heraf: hvor mange af børnene er tvangsanbragt hos plejefamilierne?

Forældrenes situation er ofte af en sådan karakter, at plejeforældrene regner det for sandsynligt eller helt sik-

kert, at barnet forbliver i plejefamilien gennem hele opvæksten.

Plejeforældrene angiver som begrundelse, at forældrene kan lide af uhelbredelige sygdomme eller være fysisk/psykisk handicappede i en sådan grad, at en hjemgivelse må anses for usandsynlig. Nogle af forældrene har et mangeårigt misbrugsproblem eller andre tunge problemer, der umuliggør en hjemgivelse. Undersøgelsen viser, at det gælder for næsten tre fjerdedele af børnene, at plejeforældrene regner med at beholde dem gennem hele opvæksten. På denne baggrund melder spørgsmålet sig, om plejefamilien får den nødvendige støtte. Føres der tilsyn med plejefamilierne, og opleves dette tilsyn som en kontrolforanstaltning eller en social støtte?

7.1. Behandlingsplan for forældrene

Det er vel forståeligt på baggrund af bl.a. fædrenes rolle som fraværende, at der stort set intet ofres på at gøre fædrene i stand til at få barnet tilbage. Plejeforældrene har således kun kendskab til 2 pct. af plejebørnene, hvor fæderen er i gang med behandling med henblik på barnets hjemgivelse.

Men for mødrenes vedkommende er behandlingsindsatsen også uhyre ringe. Ifølge plejeforældrene er det kun 12 pct. af plejebørnene, der har en moder, der modtager én eller anden form for behandling med henblik på en hjemgivelse. Kun ca. 5 pct. modtager enten psykiatrisk behandling, narkonedtrapning eller alkoholbehandling med henblik på at bringe dem i stand til selv at tage vare på barnet. Det er med andre ord færre end hver ottende af plejebørnene, at der foreligger en samlet behandlingsplan for forældrene, hvori også plejeforældrene indgår. I denne sammenhæng bør det nævnes, at nogle af forældrene kan være i gang med forskellige foranstaltninger med henblik på barnets hjemgivelse, uden at plejeforældrene er vidende herom eller tager aktivt del heri.

7.2. Anbringelser uden forældresamtykke

Bestemmelserne i bistandsloven om anbringelse uden forældres samtykke (par. 123) anvendes sjældent i praksis. Årligt drejer det sig 600-700 børn. Set i forhold til det samlede antal anbringelser på omkring 16.000 børn og unge er det uhyre beskedent. Men ser man på antallet af børn, der på ét eller andet tidspunkt har været anbragt uden samtykke fra forældrene i henhold til par. 123, er det omkring 9 pct. af plejebørnene.

I enkelte tilfælde kan der fx ske en akut anbringelse (par. 127), uden at forældrenes samtykke har kunnet indhentes, fx som følge af hospitalsindlæggelse eller død. Anbringelsen kan også være sket, på grund af at barnet eller den unge har akut behov for hjælp, fx når det har været udsat for vanrøgt, vold mv. (jf. Socialstyrelsens vejledning 1984a), uden at man har kunnet nå at forelægge sagen for det sociale udvalg. Ser man alene på sådanne akutte anbringelser, viser undersøgelser, at en relativt stor del af de akutte familieplejeanbringelser er anbringelser hos slægtninge. For de børn, der er anbragt uden forældres samtykke, viser undersøgelsen, at der er relativt mange, der er blevet anbragt hos en familie, der oprindeligt havde et ønske om at adoptere et barn (tabel 7.1).

Tabel 7.1

Andel af plejebørn, der er anbragt uden forældresamtykke, for forskellige plejefamilietyper (jf. par.123).

Plejefamilietype	Pct. andel	Pct. basis antal
Bedsteforældre	5	51
Andre slægtninge	1	50
Adoptionslignende forhold	20	68
Almindelige plejeforældre	8	175
Professionelle behandlere	10	133
Pædagoguddannede	11	285
Alle plejebørn	9	762

Anm: De akutte anbringelser er under paragraf 127.

Forklaringen herpå er antagelig, at man fra det sociale udvalgs side har været klar over, at familien ønskede et barn i pleje, evt. med henblik på adoption, og at man samtidig skønnede, at forældrenes situation var så håbløs, at en hjemgivelse ikke ville kunne komme på tale. Anbringelser uden forældres samtykke sker især for de mindre børn under skolealderen.

7.3. Initiativtagere til anbringelsen

Det mest almindelige er, at forældrene (moderen) selv tager initiativ til at anbringe barnet. Men det er næsten lige så ofte sagsbehandleren, der bringer en anbringelse på tale. Det er kun sjældent barnet eller den unge selv, der tager initiativet (tabel 7.2).

I tilfælde af, at det drejer sig om småbørn, spiller sundhedsplejersken en væsentlig rolle. Også daginstitutionen

Tabel 7.2

Plejebørn fordelt efter hvem der oprindeligt tog initiativ til barnets (første) anbringelse uden for hjemmet.

	Pct.
Læge, sundhedsplejerske	9
Skolen (lærer, skolepsykologisk kontor)	6
Fritids- eller daginstitution	4
Sagsbehandler	21
Naboer	1
Forældrene (moderen) selv	27
Barnet/den unge selv	3
Bedsteforældre, andre slægtninge	5
Andre	8
Ved ikke/uoplyst	16
Alle plejebørn	100
Procentbasis (antal)	762

Anm: Der skal dog tages det forbehold, at en forholdsvis stor gruppe af plejeforældrene ikke ved, hvem der tog initiativ til anbringelse. For hver sjette af plejebørnene er dette ikke oplyst.

eller fritidshjemmet kan tage et initiativ, når man fx bliver opmærksom på overgreb mod et barn (som fx incestforhold).

7.4. Tilsyn og støtte til plejefamilien

Administrationen af og tilsynet med plejefamilieanbringelserne foretages oftest af en plejehjemsforening eller af anbringende kommune. I enkelte tilfælde kan tilsynet forestås af amtet, plejefamiliens bopælskommune eller en døgninstitution.

Afhængigt af hvilke instanser der fører tilsynet, sker det med varierende intensitet. Det er næsten kun plejehjemsforeningerne, der konsekvent fører et regelmæssigt tilsyn med besøg hver tredje måned eller oftere (tabel 7.3).

Tabel 7.3

Omfanget af tilsyn med plejebørn og tilsynsmyndighed.

Tilsynets omfang	De Danske Plejehjems- foreninger	Anbrin- gende kommune	Andre*)	Alle pleje- børn
	----- pct. -----			
Besøg hver tredje måned eller oftere	82	29	44	55
Besøg hvert halve år	10	17	10	12
Sjældnere end hvert halve år	0	13	6	6
Svingende og uregelmæssigt	3	15	14	10
Kun efter anmodning	3	17	16	11
Kun telefonisk kontakt	1	6	6	4
Intet tilsyn	0	3	3	2
I alt	99	100	99	100
Anslået antal plejebørn	1.750	1.400	1.050	4.200
Procentbasis (antal)	330	222	178	730

* Fx amtskommunerne eller institutioner der anbringer i familiepleje.
Anm: Tilsynets omfang var uoplyst for 32 plejebørn, svarende til 222 plejebørn på landsbasis.

De andre instanser anvender enten kun tilsyn efter anmodning, telefonisk kontakt eller besøg hvert halve år eller sjældnere. Nogle plejefamilier får slet intet tilsyn. Det skal dog bemærkes, at tilsynet synes at være noget hyppigere hos de børn, der er anbragt af amtskommunerne, end hos børn, der er anbragt af primærkommunerne.

Tilsynet er særlig sjældent eller helt fraværende, når barnet er anbragt hos bedsteforældre eller andre slægtninge. Man er i øvrigt i den forbindelse inde på at lempe tilsynsforpligtelsen, netop fordi det drejer sig om anbringelse hos nære slægtninge.

Der er dog også andre forhold, der taler for, at plejehjemsforeningernes (DDP) tilsyn er mere omhyggeligt end den øvrige administration af plejebørnsanbringelserne. Plejeforældrene opfatter sjældent tilsynet som noget rent administrativt, når det er DDP, der udfører tilsynet. De oplever i disse tilfælde oftere tilsynet som en støtte til dem i deres rolle som plejeforældre.

Når den anbringende kommune selv står for tilsynet, oplever en del plejefamilier sig dårligere stillet med hensyn til støtte, end hvis tilsynet foregår gennem plejehjemsforeningerne (tabel 7.4). Den amtskommunale administration synes at placere sig i en middelposition mellem disse to poler.

Uanset hvem der administrerer tilsynet, er det ikke ual-

Tabel 7.4

Plejebørnene fordelt efter plejeforældrenes oplevelse af tilsynet.

Tilsynet opleves som	De Danske Plejehjems- foreninger	Anbrin- gende kommune	Andre*)
	-----	pct. -----	
Administrativt (fx økonomi)	6	29	15
Kontrol af plejeforældrene	6	7	9
En støtte for plejeforældrene	88	64	76
Alle plejebørn	100	100	100

* Fx amtskommuner eller institutioner der anbringer i familiepleje.

Tabel 7.5

Plejebørn fordelt efter antal tilsynspersoner, som barnet har haft i plejefamilien.

	Antal tilsynspersoner:				
	1	2	3	4 eller flere	I alt
	-----		pct.	-----	
Plejebørn	36	36	18	16	100

mindeligt, at tilsynspersonen udskiftes. Omkring to tredjedele af plejebørnene har oplevet et sådant skift, mens de var hos den nuværende plejefamilie. Ca. en tredjedel havde allerede på interviewtidspunktet oplevet to eller flere skift i perioden.

7.5. Plejefamiliernes samarbejde og kontakt til offentlige instanser

Som plejefamilie må man i mange tilfælde indstille sig på at skulle samarbejde med en række forskellige personer for at kunne tackle de problemer, der opstår. Foruden sagsbehandlere, konsulenten fra amtet eller kuratoren fra plejehjemsforeningen, er der skolelæreren, skolepsykologen og måske personalet i daginstitutionen eller psykiater og læge. Desuden er der måske også tale om et samarbejde med barnets forældre - in casu - moderen.

I gennemsnit må plejefamilien regelmæssigt samarbejde med tre-fire personer om det enkelte barn. Hvis der er flere plejebørn i samme plejefamilie, kan det være en krævende opgave, idet der sjældent vil være personsammenfald (tabel 7.6).

De personer, der almindeligvis er de mest brugte kontaktpersoner omkring løsning af barnets problemer, er de kommunale sagsbehandlere. Hvis anbringelsen er sket gennem en plejehjemsforening, er det kuratoren, der er kontaktperson,

Tabel 7.6

Antal kontaktpersoner, som plejefamilierne skal samarbejde med set i forhold til antal plejebørn i familien.

Antal plejebørn	Antal kontaktpersoner*)							Pct. basis
	0	1	2	3-5	6-25	I alt	gnsn.	
	----- pct. -----							antal
1 plejebarn	11	21	16	39	13	100	2.9	295
2 plejebørn	3	1	8	34	54	100	6.2	144
3 plejebørn	0	4	2	15	78	99	10.0	48
4 plejebørn	0	0	0	6	94	100	14.0	18
Alle plejefamilier	9	16	13	36	26	100	3.9	505

* Eksempler på, hvad der skal forstås ved kontaktpersoner, er nævnt i tabel 7.7.

Anm: Overlappende kontaktpersoner for flere af plejefamiliens plejebørn er talt med.

mens det er konsulenten, hvis anbringelsen er sket gennem amtet. Men der er alligevel 14 pct. af plejebørnene, hvor der ikke er nogen kontakt med de anbringende myndigheder.

Omkring en tredjedel af børnene har kontakt med en psykolog eller psykiater for at få behandling. Det kan fx nævnes, at for ca. en femtedel af alle plejebørns vedkommende har plejeforældrene kvartalsvis eller oftere kontakt med en psykolog eller en psykiater. Det kan være en klinisk psykolog, eller en børnepsykolog, men oftest er det for skolebørnenes vedkommende skolepsykologen.

I disse aldersgrupper er det især klasselæreren, der spiller en væsentlig rolle. For over halvdelen af børnene gælder det, at plejeforældrene regelmæssigt har kontakt med klasselæreren, kvartalsvis eller oftere.

Tallene vidner om de store krav, der stilles til plejeforældre med hensyn til samarbejde. De skal være villige til at opsøge en række forskellige offentlige instanser og fremlægge deres/barnets problemer. Det kræver tid og samarbejds- evne, men for en del af børnene er problemerne af et sådant omfang, at plejeforældrene er nødt til at have støtte.

Tabel 7.7

Plejebørn fordelt efter hvilke personer plejefamilien for tiden samarbejder med for at løse plejebarnets problemer.

	Kontakt uanset hyppighed	Kvartalsvis eller oftere
	----- pct. andel -----	
Kommunal sagsbehandler (for anbringende kommune)	64	37
Kurator (plejehjemsforening)	47	43
Psykiater	7	4
Klinisk psykolog	19	11
Klasselærer	67*	56*
Skolepsykolog	28*	12*
Sygeplejerske	9	3
Børnepsykolog	10	7
Aflastningsinstitution	3	3
Konsulent (amtet)	14	9
Aflastningsfamilie	8	7
Læge	30	8
Barnets biologiske forældre	46	37
Enten psykiater, klinisk psykolog, skolepsykolog eller børnepsykolog ...	36	21
Enten kommunal sagsbehandler, kurator eller konsulent	86	68

* Kun de 7-17-årige er medtaget ved disse opgørelser.

Sammenfatning

Selv om bistanndsloven kræver, at der iværksættes foranstaltninger for at støtte forældremyndighedsindehaverne, således at barnet kan hjemgives, er det kun omkring hver ottende af mødrene, der - ifølge plejeforældrenes oplysninger - indgår i én eller anden form for behandlingsplan med henblik på barnets hjemgivelse.

Det typiske er, at det er moderen selv, der tager initiativ til anbringelse, men det kan lige også hyppigt være sagsbehandleren. Sundhedsplejerske og daginstitution og skole kan også tage initiativ til barnets anbringelse. Selv om

anbringelser mod forældrenes samtykke er sjældne i Danmark, er det ca. 9 pct. af børnene, der på ét eller andet tidspunkt er anbragt uden samtykke fra forældrene. Det drejer sig især om mindre børn. Relativt mange af disse anbringes i en plejefamilie, der ønsker at adoptere et barn.

Plejefamilierne er ofte overladt til selv at klare opgaverne. Kun halvdelen får således besøg hvert kvartal fra tilsynsmyndighederne.

De Danske Plejehjemsforeninger adskiller sig fra kommunernes administration ved hyppigere at aflægge regelmæssige besøg hos plejefamilierne. Over 80 pct. af de børn, der er anbragt gennem plejehjemsforeningerne, får således besøg mindst fire gange om året. Plejeforældrene oplever disse besøg som en støtte. I modsætning hertil opleves de sjældnere besøg fra kommunerne i højere grad som noget rent administrativt (økonomisk) eller som en kontrol af plejeforældrene.

Tilsynet eller supervisionen fra andre anbringende myndigheder end kommunerne og plejehjemsforeningerne foretages ofte af amterne. Plejeforældrene opfatter denne tilsynsvirksomhed som mere støttende end kommunernes, uden at de dog modtager besøg lige så ofte som fra De Danske Plejehjemsforeninger.

Tilsynspersonerne udskiftes ofte. Kun en tredjedel af plejefamilierne har indtil nu haft den samme tilsynsperson.

Plejefamilierne må ofte samarbejde med en række instanser omkring det enkelte barn. Hvis der er flere børn, kan det hurtigt blive mange personer. I gennemsnit omkring 3-4 personer pr. barn. Det drejer sig oftest om skolelærere, skolepsykolog, sagsbehandler, læge, foruden barnets biologiske forældre. Omkring en femtedel af børnene har kvartalsvis eller oftere kontakt med psykolog.

KAPITEL 8

LØN OG ARBEJDSFORHOLD

Betalingen for barnets ophold i plejefamilien var tidligere fastsat i vejledninger fra socialstyrelsen (nu er det Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen). Disse regler indebærer, at plejeforældre kan få en løn, der varierer meget fra barn til barn. Aflønningen - plejevederlaget - sker med udgangspunkt i nogle særlige lønsatser, hvor der kan ydes to eller tre løndele. Lønnen kan forhøjes herudover, hvis plejefamilien opfylder ekstraordinært store krav med hensyn til tidsforbrug eller kvalifikationer (fx af uddannelsesmæssig eller erfaringsmæssig karakter (Socialstyrelsen 1984b)). Herudover betales udgifterne til kost, logi og beklædning efter nogle faste tariffer, afhængigt af barnets alder og antal plejebørn (1.950-2.200 kr. pr. måned). Der er sket mindre ændringer af reglerne og taksterne efter undersøgelsens gennemførelse.

Børn, der er fyldt 12 år, får udbetalt et særligt beløb til lommepenge, beklædning osv. Herudover kan der udbetales særlige beløb til at dække specielle udgifter, fx skole, daginstitution, kørsel, vådliggertillæg, telefon, psykologbistand, fritidsaktiviteter eller speciel kost.

Det er således kun plejelønnens størrelse, der kan fastsættes afhængigt af plejefamiliens kvalifikationer og plejebørnenes belastningsgrad.

8.1. Plejevederlaget

Da de samlede udgifter til børn anbragt uden for hjemmet gennemgående er relativt store på de kommunale sociale budgetter, har interessen især samlet sig om plejelønnens størrelse. Det er den eneste variable udgift i forbindelse med plejefamilieanbringelserne, da omkostningerne er fastsat i cirkulære.

Det viser sig, at for to tredjedele af plejebørnenes vedkommende ligger det månedlige plejevederlag på under 6.000 kr. Der er kun få plejebørn (dvs. 19 pct.), der udløser et plejevederlag på over 10.000 kr. månedligt (tabel 8.1).

Tabel 8.1

Plejevederlag for plejebørn fordelt efter forskellige plejefamilietyper.

	Vederlagets størrelse pr. måned (1988) kroner						Pct. basis
	-5.000	5.000- 10.000	10.000- 15.000	15.000- 20.000	I alt	Gnsn.	
	pct.					kr.	
Plejefamilietype:							antal
Bedsteforældre	92	5	0	3	100	2.700	44
Andre slægtninge	75	20	3	3	101	3.700	49
Adopt.lign. forhold .	52	36	9	3	100	4.800	66
Alm. plejefamilier ..	39	49	12	0	100	5.600	164
Prof. behandlere	43	39	17	1	100	6.100	123
Pædagoguddannede	17	52	26	5	100	8.200	282
Alle plejebørn	40	41	16	3	100	6.100	728

Anm: For 34 plejebørn var vederlagets størrelse uoplyst.

Langt den overvejende del (80 pct.) af de plejeforældre, der har et barnebarn i pleje, får den laveste sats (1 gang plejevederlag). Også plejeforældre, der på anden måde er i slægt med plejebarnet aflønnes for halvdelens vedkommende med laveste sats.

De mere professionelle plejefamilier og pædagoger, der er plejeforældre, ligger i overvejende grad på de højeste lønninger.

Det er kun meget få (under 3 pct.) af plejebørnene, hvor løndelen ligger over 15.000 kr. månedligt. Det gennemsnitlige plejevederlag ligger omkring 6.000 kr. månedligt (tabel 8.1).

Tabel 8.2

Plejefamiliers samlede plejevederlag i forskellige plejefamilietyper.

	Vederlagets størrelse pr. måned (1988) kroner						Gnsn.	Pct.
	-5.000 10.000	5.000- 10.000	10.000- 15.000	15.000- 25.000	25.000- I alt			
Plejefamilietyper:	pct.						kr.	antal
Bedsteforældre	93	3	2	3	0	101	2.950	38
Andre slægtninge . . .	64	27	5	5	0	101	4.700	39
Adopt.lign. forhold . .	55	22	13	5	4	101	6.700	41
Alm. plejefamilier . .	40	29	20	7	3	99	7.400	102
Prof. behandlere . . .	29	39	20	10	2	100	8.300	81
Pædagoguddannede . .	14	39	26	16	5	100	10.800	178
Alle plejefamilier	37	31	18	10	3	99	7.800	479

Anm: For 26 familier var plejevederlagets størrelse uoplyst.

I gennemsnit har plejefamilierne 1,5 plejebarn i døgnpleje (se tabel 3.7). Udregner man plejeforældrenes samlede plejevederlag for alle plejebørnene i plejefamilien, ændres billedet ikke. Plejevederlagets størrelse stiger gennem rækken af plejefamilietyper. Bedsteforældrene ligger for over 90 pct.'s vedkommende under 5.000 kr. om måneden, mens de pædagoguddannede plejeforældre i gennemsnit tjener godt 10.000 kr. månedligt. Nogle ganske få plejefamilier (3 pct.) tjener mere end 25.000 kr. pr. måned (se tabel 8.2).

Det viser sig, at de gennemsnitlige lønninger for at have et plejebarn inden for de Danske Plejehjemsforeninger ligger en smule højere end gennemsnittet. Denne forskel forsvinder dog, hvis man ser bort fra plejebørn, der bor hos bedsteforældre eller andre slægtninge (se tabel 8.3).

Tabel 8.3

Gennemsnitlige plejevederlag for børn anbragt i familiepleje gennem de Danske Plejehjemsforeninger sammenlignet med de øvrige. Specielt for plejebørn der ikke er anbragt hos slægtninge.

	Gennemsnitligt månedligt plejevederlag	
	Alle plejebørn	Plejebørn der hverken bor hos bedsteforældre eller slægtninge
De Danske Plejehjemsforeninger	6.400 kr.	6.600 kr.
De øvrige	6.000 kr.	6.800 kr.
Alle plejebørn	6.100 kr.	6.700 kr.

Forklaringen på dette forhold ser imidlertid ud til at være, at de billigere anbringelser hos bedsteforældre og slægtninge for det meste sker uden om plejehjemsforeningerne. Anbringelserne sker i øvrigt også ofte uden om kommunerne, idet de bringes i stand af forældrene selv, hvor kommunerne så godkender arrangementet efterfølgende.

Tabel 8.4

Plejebørnene fordelt efter plejefamiliens grad af professionalisme og plejevederlagets størrelse.

	Vederlagets størrelse pr. måned (1988) kroner					Gnsn.
	-5.000	5-10.000	10-15.000	15-20.000	I alt	
	pct.					kr.
Begge fuldtids- plejeforældre.....	15	17	37	31	100	11.700
Kun den ene fuld- tidsplejeforælder	21	51	26	2	100	7.500
Begge har andet arbejde*)	47	39	12	2	100	5.500
Alle plejebørn	40	41	16	3	100	6.100
Procentbasis (antal)	261	324	120	23	728	

* Eller kunne have andet arbejde (jf. afsnit 3.6).

Anm: Der var 34 uoplyste med hensyn til plejevederlagets størrelse.

Det generelle billede er, at de dyreste anbringelser findes hos professionelle plejefamilier, hvor begge plejeforældre har det som fuldtidsjob (tabel 8.4). Det er ganske vist kun omkring 4 pct. af plejebørnene, der er anbragt i sådanne plejefamilier, men vederlaget er her også for to tredjedele af plejebørnenes vedkommende på over 10.000 kr. månedligt. I gennemsnit er vederlaget 11.700 kr. pr. plejebarn i disse familier, uanset om anbringelsen er sket gennem De Danske Plejehjemsforeninger eller ej.

8.2. Plejebørnenes belastningsgrad

Det er vanskeligt på grundlag af den anvendte metode med selvudfyldte spørgeskemaer at vurdere, hvor belastende det er for plejeforældre at tage vare på et plejebarn.

Alligevel er der i det følgende forsøgt opstillet en række indikatorer for mere almindelige belastningssymptomer, der indikerer, at der er særlige psykiske og sociale problemer hos børnene, som plejefamilien må tage sig af.

Næsten to tredjedele af plejebørnene har ét eller flere af nedennævnte problemer (se tabel 8.5).

Tabel 8.5

Forekomst af forskellige belastningsindikatorer af mere almindelig karakter hos plejebørn.

	pct. andel
Barnet har faglige eller sociale problemer i skolen	27
Barnet har en manglende social alderssvarende udvikling	39
Barnet har kvartalsvis eller oftere kontakt med psykolog (klinisk psykolog, børnepsykolog eller skolepsykolog)	20
Barnet lider af fx søvnproblemer, mareridt, angstanfald, mangler tillid til voksne eller mangler selvtillid	42
Ét eller flere af disse problemer	64
Procentbasis (antal)	762

I det følgende opstilles en række indikatorer på alvorligere belastningsforhold hos plejebørnene. Undersøgelsen viser, at knapt 20 pct. af plejebørnene har én eller flere af disse indikatorer (se tabel 8.6).

Tabel 8.6

Forekomst af forskellige belastningsindikatorer af alvorligere karakter hos plejebørn.

	pct. andel
Barnet kom fra psykiatrisk hospital	2
Barnet havde været anbragt mere end 5 steder forinden	2
Barnet er psykotisk	3
Barnet har været udsat for incest	3
Barnet har haft et misbrugsproblem	5
Barnet har været sigtet for kriminalitet	4
Barnet har kvartalsvis eller oftere kontakt med psykiater .	4
Ét eller flere af disse problemer	18
Procentbasis (antal)	762

Det skal bemærkes, at hvis der forekommer et af de mere alvorlige belastningssymptomer, er der 90 pct.'s sandsynlighed for, at de mere almindelige belastningsindikatorer også forekommer. Det viser sig, at der er en meget tydelig sammenhæng mellem plejebørnenes belastningssymptomer og plejevederlagets størrelse (tabel 8.7). De mere belastede plejebørn kræver en større indsats, og ofte anvendes professionelt uddannede pædagoger som plejefamilie.

For de børn, der ikke viser nogen af de nævnte belastningssymptomer, er den gennemsnitlige plejeløn omkring to gange standardplejevederlaget på 1.790 kr. månedligt (omkring 3.900 kr.). Mens de mere alvorligt belastede børn i gennemsnit udløser et plejevederlag på 8.600 kr. månedligt, hvad der svarer til 4-5 gange standardplejevederlaget (se tabel 8.7).

Tabel 8.7

Plejebørn fordelt efter belastningsgrad og plejevederlagets størrelse

Belastningsgrad	Vederlagets størrelse pr. måned (1988) kroner					Gnsn.
	-5.000	5-10.000	10-15.000	15-20.000	I alt	
	----- pct. -----					kr.
Ét eller flere belastningssymptomer af alvorligere karakter ...	15	47	30	7	99	8.600
Ét eller flere belastningssymptomer af almindelig karakter	30	48	19	3	100	6.800
Ingen symptomer	67	29	3	1	100	3.900
Alle plejebørn	40	41	16	3	100	6.100

Kommunerne "køber" en større kompetence - ofte familier, hvor begge forældre kun arbejder som plejeforældre - til at klare de alvorligere belastede plejebørn. Udbetalingen af relativt høje plejelønninger kan således til en vis grad forklares ved plejebørnenes belastningsgrad, der kræver brugen af uddannede plejeforældre.

Næsten 60 pct. af de plejebørn, der udviser alvorligere belastningssymptomer, er kommet i en plejefamilie, der har en pædagog- eller psykologuddannelse. Det er også plejeforældre med et sådant professionelt behandlingstilbud, der har taget sig af over 40 pct. af de plejebørn, der udviser mere almindelige belastningssymptomer. De øvrige plejefamilier uden hverken erhvervsmæssig eller uddannelsesmæssig baggrund tager sig kun af knapt en fjerdedel af de alvorligt belastede børn (se tabel 8.8).

Selv om de plejeforældre, der har en erhvervsmæssig erfaring eller uddannelsesmæssig baggrund, ikke nødvendigvis behøver at være bedre plejeforældre end de andre, kan de alligevel gennem deres tidligere erfaringer have et "rygstød", som gør, at de tør tage selv de alvorligt belastede børn i pleje.

Tabel 8.8

Plejebørn fordelt efter belastningsgrad og plejeforældrenes eventuelle professionelle uddannelse.

Plejeforældrenes professionelle og uddannelsesmæssige baggrund	Ét eller flere alvorlige belastnings- symptomer	Ét eller flere al- mindelige belastnings- symptomer	Ingen symptomer	I alt
	----- pct. -----			
En eller begge plejefor- ældre har en pædagog- eller psykologuddannelse	58	44	25	40
En eller begge plejefor- ældre har erhvervsmæssig erfaring*)	20	25	24	24
Andre plejeforældre	22	31	51	36
I alt	100	100	100	100
Procentbasis (antal)	139	376	247	762

* Plejeforældrene har tidligere haft arbejde på en dag- eller døgninstitution (jf. tabel 3.18) eller som professionel behandler (jf. tabel 3.19) uden at have en pædagog- eller psykologuddannelse.

8.3. Er det et arbejde at være plejeforældre?

Det at være plejeforældre er altså et arbejde, der aflønnes af det offentlige. Det er nu alligevel de færreste plejeforældre, der alene kan betragte det som et arbejde i gængs forstand. Hvis man som plejeforældre er utilfreds med aflønningen, kan man af følelsesmæssige grunde ikke så let opsige plejekontrakten for at søge at få et plejebarn fra en anden arbejdsgiver, det være sig en kommune eller en plejehjemsforening.

I de fleste andre erhverv har man adskilt jobbet fra familien, men man opdager, når der tages et barn i pleje, at man er blevet en "offentlig familie". Arbejdsgiveren har krav på at få mange oplysninger om ens familieforhold. Der kommer tilsyn med familien, og de øvrige familiemedlemmer indgår som et led i den behandling, man giver plejebarnet.

Det kan i den forbindelse komme bag på nogle plejeforældre, at en af de smertelige oplevelser kan være, når ens egne børn skal tage afsked med plejebarnet ved hjemgivelse eller flytning til en anden anbringelse.

Det kan formelt set være sådan, at det er den ene af plejeforældrene, der har plejetilladelsen, mens den anden har et almindeligt arbejde. Alligevel fordrer det at have et barn i pleje, at begge forældrene deltager i løsningen af de problemer, der opstår i familien.

Plejeforældrene blev derfor spurgt, om de syntes, det var i orden at få løn for at have et barn i pleje: *Hvad syntes I, da I startede som plejeforældre - og hvad synes I i dag?*

En forholdsvis stor del af de plejeforældre, der er i familie med plejebarnet, startede som plejeforældre uden løn. Omkring 29 pct. af de plejeforældre, der har deres barnebarn i pleje, fik således intet plejevederlag i starten, mens 21 pct. af de plejeforældre, der havde deres nevø eller niece i pleje, gjorde det uden løn i starten. I dag får stort set alle de undersøgte plejeforældre et vederlag. Der er dog

Tabel 8.9

Procentandel af plejefamilier, der syntes, at det var i orden at få løn for at have et barn i pleje: "Det var på linje med ethvert andet arbejde". Forskellige plejefamilietyper fordelt efter deres holdning, da de startede og deres holdning i dag.

Plejefamilietyper	Da de startede	I dag	Pct. basis
	---- pct. andel ---		antal
Bedsteforældre	22	30	32
Andre slægtninge	29	37	37
Adoptionslignende forhold	38	56	44
Almindelige plejeforældre	64	69	137
Professionelle behandlere	74	76	116
Pædagoguddannede	82	89	227
Uanset plejefamilietype	66	71	593

Anm: Uoplyste og plejefamilier, der ikke får vederlag, er ikke medtaget i tabellen.

et ukendt antal børn i familiepleje hos familie og slægtninge, hvor plejefamilien ikke er registreret og dermed (formentlig) også ulønnet.

Undersøgelsen viser, at der er meget store forskelle mellem plejeforældrenes holdning med hensyn til at betragte det at have et barn i pleje som et almindeligt arbejde (tabel 8.9). Især når bedsteforældre og anden familie eller slægtninge tager sig af børnene, har de svært ved at betragte det på linje med ethvert andet arbejde. Kun 22 pct. af bedsteforældrene syntes, det var et almindeligt arbejde. Plejeforældre med en pædagogisk uddannelse eller anden professionel baggrund svarede for næsten 80 pct.'s vedkommende, at det var et arbejde på linje med ethvert andet. Men uanset baggrund ændrede plejeforældrene gennemgående holdning, således at flere i dag betragter det som et almindeligt arbejde i forhold til, hvad de mente, da de startede som plejeforældre. Især de plejeforældre, som havde haft et ønske om at adoptere et barn, ændrede opfattelse, således at de i langt større udstrækning i dag opfatter det som et almindeligt arbejde.

8.4. Bistandsloven giver kommuner mulighed for at dække særlige udgifter

Bistandsloven giver kommunerne mulighed for at dække særlige udgifter til plejefamilierne. Det kan fx dreje sig om udgifter til betalingsskole, daginstitution, fritidsaktiviteter, men også udgifter til kørsel, telefon, en speciel kost, vådliggertillæg eller psykologbistand.

Det er imidlertid yderst sjældent, at disse udgifter figurerer i budgetterne i noget nævneværdigt omfang. Det er kun udgifter til fritidsaktiviteter og kørsel-transport, som anvendes i et vist omfang (dog kun for mindre end 20 pct. af plejefamilierne). De samlede udgifter pr. plejebarn til sådanne særlige forhold beløber sig i gennemsnit til 231,- kr. pr. måned.

Tabel 8.10

Tilskud til dækning af særlige udgifter, angivet i kr. pr. måned.

	Procentandel af plejebørn med pågæld.tillæg	Gnsn. størrelse for tillægget	Gnsn.udgift pr. plejebarn medregnet ple- jebørn, der ikke får noget
Udgifter til dækning af:	pct.	-----	kr. -----
Skole	5	481	26
Daginst./dagpleje	8	771	62
Fritidshjem/klub	6	357	22
Kørsel/transport	18	289	52
Telefontilskud	1	216	2
Vådliggertillæg	5	162	8
Speciel kost	1	283	3
Supervision (fx psykologbistand)	0	529	1
Bohave	0	525	2
Fritidsaktiviteter	17	146	25
Andre faste udgifter pr. md.	5	555	29
Alle plejebørn	.	.	232

Anm.: Angivelser med 0 pct. betyder, at udgiften forekommer, men andelen er mindre end 0,5 pct.

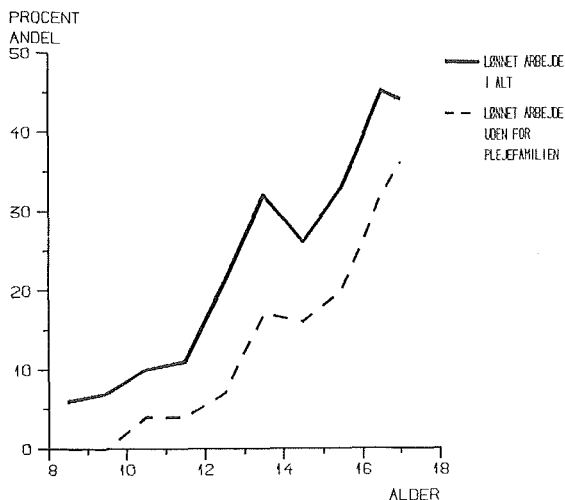
8.5. Plejebørnenes lønarbejde

I nogle tilfælde kan en del af behandlingen af de unge være, at de skal deltage i plejefamiliens bedrift, værksted eller tilsvarende. I andre tilfælde har de unge selv et job i fritiden uden for plejefamilien for ligesom andre unge at få nogle ekstra lomme penge.

Det er kun omkring en tredjedel af de 9-17-årige, der har en eller anden form for arbejde enten i plejehjemmet eller hos andre. For aldersgruppen 15-17-årige drejer det sig om knap halvdelen. Især er det, som man skulle forvente, de lidt større børn, der har lønnet arbejde uden for hjemmet. (se tabel 8.11, 8.12 og figur 8.1).

Figur 8.1

Procentandel af plejebørnene med lønnet arbejde inden for og uden for plejehjemmet i alderen 8-17 år.

Tabel 8.11

Andel af de 9-17-årige plejebørn, der har lønnet arbejde hos plejeforældrene. Gennemsnitlig ugentlig løn samt betaling for kost og logi, for plejeforældre der er selvstændige.

Plejeforældre	Procent- andel for de be- skæf- tiggede	Gnsn. ugentlig løn for de be- skæftigede plejebørn	Heraf betaler den unge for kost, logi og vask til pleje- hjemmet	Pct. ba- sis
		kr.		ant.
Selvstændige i landbrug, fiskeri eller gartneri	19	225	0	105
Selvstændige i byerhverv	16	230	11	55
Andre plejefamilier	8	345	36	400
Alle plejebørn i 9-17-års ald.	11	305	24	560

Anm: Der var 38 i alderen 9-17 år, hvor beskæftigelsen var uoplyst.

Tabel 8.12

De 9-17-årige plejebørns arbejde, løn og udgifter i plejefamilien og uden for plejefamilien.

	9-14 år			15-17 år		
	pct.	gnsn. uge- løn kr.	Heraf til kost, logi, vask kr.	pct.	gnsn. uge- løn kr.	Heraf til kost, logi, vask kr.
Den unge arbejder ikke	75	.	.	56	.	.
Den unge arbejder i hjemmet <u>uden</u> løn	6	.	.	8	.	.
Den unge arbejder i hjemmet <u>med</u> løn.....	11	100	0	11	240	15
Den unge arbejder uden for hjemmet med løn	8	180	3	25	550	55
I alt	100	140	1	100	450	40
Procentbasis (antal)	338			216		

Undersøgelsen viser, at en relativt stor del af de plejebørn, der bor hos en plejefamilie, der er selvstændige (fx i landbrug, fiskeri, gartneri eller byerhverv), arbejder i bedriften og får løn for det. Netop håndværkere og selvstændige som plejeforældre har mulighed for at give de unge en erhvervsmæssig træning.

Den gennemsnitlige ugeløn for de 15-17-årige er 450 kr., men heraf skal de aflevere omkring 40 kr. til plejefamilien som betaling for kost, logi og vask. I princippet skulle den unge kun selv beholde halvdelen af det indtjente ved arbejde uden for plejehjemmet (jf. Socialstyrelsen, 1987). Men dette ser ikke ud til at være gældende praksis.

8.6. Plejeforældrenes indboforsikring og arbejdsløshedsforsikring

Plejeforældrene er gennemgående usikkert stillet forsikringsmæssigt. Kommunen kan i familieplejekontrakten aftale med plejeforældrene, hvorledes man vil erstatte evt. skader på plejeforældrenes ejendom og indbo, der er forvoldt af plejebarnet. Det er imidlertid kun en fjerdedel af plejefamilierne, der har været ude for sådanne ødelæggelser, og i langt de fleste tilfælde har enten deres egen forsikring eller kommunen dækket skaderne (tabel 8.13). Blandt de familier, der havde været udsat for sådanne ødelæggelser, havde omkring en tredjedel problemer med at få skaderne dækket af kommunen.

Som man kunne forvente, er det de professionelle plejefamilier med de alvorligere belastede plejebørn, der oftest har været udsat for ødelæggelser af indbo mv. Det er også disse familier, der oftest har haft problemer med at få erstatet skaderne.

Tabel 8.13

Plejefamilier, der har været udsat for ødelæggelser forvoldt af plejebørnene, og hvor det har givet problemer med at få det dækket.

	Udsat for ødelæggelser	Andel af disse, der havde problemer med dækning af ødelæggelser
	-----	pct.andel -----
Begge fuldtidsplejeforældre ..	43	69
Kun den ene er fuldtidsplejeforæl- der	32	47
Begge har andet arbejde	22	30
Alle plejefamilier	24	35

Kun en mindre del af plejeforældrene er forsikrede i en arbejdsløshedskasse. I de tilfælde, hvor plejemoderen arbejder fuldtids som plejeforælder, mens ægtefællen har andet

erhvervsarbejde, er det kun omkring en tredjedel, der er i en A-kasse. I de professionelle plejefamilier, hvor begge er fuldtidsarbejdende som plejeforældre, er tre fjerdedele af fædrene arbejdsløshedsforsikrede, mens omkring 60 pct. af mødrene er forsikrede.

En af årsagerne til, at det langt fra er alle fuldtidsplejeforældre, der er medlem af en arbejdsløshedskasse, skyldes, at en række kriterier skal opfyldes: Blandt andet skal plejevederlaget (lønnen) svare til mindstelønnen for tilsvarende pædagogisk arbejde på fuld tid. Desuden skal opsigelsesfristen i plejekontrakten være på mindst én måned.

8.7. Ferie- og aflastningsmuligheder

Nogle af plejeforældrene kan selv have brug for aflastning eller ferie uden plejebørnene. Andre synes derimod, at barnet er blevet en del af familien, så det ville føles helt forkert at tage på ferie uden plejebarnet (tabel 8.14).

Det er især de professionelle plejefamilier - som også gennemgående har de mere behandlingskrævende plejebørn - der har bestemmelser i plejekontrakten om ferie og aflastning. For to tredjedele af disse familier har det også været muligt i praksis at holde ferie uden plejebarnet/-børnene.

For lidt over halvdelen af plejebørnenes vedkommende har der ikke været behov for ferie uden plejebarnet. Som begrundelse herfor angiver plejeforældrene, at barnet er blevet en del af familien. Det gælder især i de almindelige plejefamilier, hvor begge har andet erhvervsarbejde.

Selv om det kun er omkring 28 pct., der direkte har indføjet bestemmelser i plejehjemskontrakten om ferie/aflastning, har godt en tredjedel af plejebørnene alligevel været på sådanne ophold, således at plejefamilien har kunnet holde ferie uden plejebarnet.

Tabel 8.14

Plejebørnene fordelt efter plejeforældrenes behov for ferie uden plejebarnet, sammenholdt med plejekontraktens bestemmelser, samt faktiske ferie og aflastningsophold.

	Ikke behov for ferie uden plejebarn	Kontrakt om ferie	Kontrakt om aflastning	Faktisk ferie/aflastning	Pct. basis
	-----	pct. andel	-----		antal
Begge fuldtidsplejeforældre	22	39	34	68	46
Kun den ene er fuldtidsplejeforælder	49	22	17	41	182
Begge har andet arbejde ..	59	9	13	32	485
Alle plejebørn	55	13	15	36	713

Anm: I 49 tilfælde var spørgsmålet om aflastning ubesvaret.

8.8. Plejeforældrenes faglige videreuddannelse

Plejeforældrene har mulighed for at organisere sig i Plejeforældrenes Landsforbund (PLF), som giver råd og vejledning, afholder kurser og udgiver bladet "Familiepleje" med faglige artikler mv. Der er ikke andre faglige foreninger repræsenteret på området. Det er imidlertid kun godt en fjerdedel (27 pct.) af plejefamilierne, hvor den ene eller begge forældre er organiserede i PLF (tabel 8.15).

En del af plejeforældrene var slet ikke klar over, at der fandtes en sådan mulighed. Da det står nævnt i det udsendte spørgeskema, resulterede undersøgelsen i, at flere plejeforældre henvendte sig til PLF for at få yderligere oplysninger. Undersøgelsen kan således have resulteret i, at organisationsprocenten er blevet højere. På den anden side er det sådan, at en del plejeforældre ikke betragter det at have et barn i pleje som et egentligt arbejde og derfor heller ikke anser det for nødvendigt at være i en fagforening.

erhvervsarbejde, er det kun omkring en tredjedel, der er i en A-kasse. I de professionelle plejefamilier, hvor begge er fuldtidsarbejdende som plejeforældre, er tre fjerdedele af fædrene arbejdsløshedsforsikrede, mens omkring 60 pct. af mødrene er forsikrede.

En af årsagerne til, at det langt fra er alle fuldtidsplejeforældre, der er medlem af en arbejdsløshedskasse, skyldes, at en række kriterier skal opfyldes: Blandt andet skal plejevederlaget (lønnen) svare til mindstelønnen for tilsvarende pædagogisk arbejde på fuld tid. Desuden skal opsigelsesfristen i plejekontrakten være på mindst én måned.

8.7. Ferie- og aflastningsmuligheder

Nogle af plejeforældrene kan selv have brug for aflastning eller ferie uden plejebørnene. Andre synes derimod, at barnet er blevet en del af familien, så det ville føles helt forkert at tage på ferie uden plejebarnet (tabel 8.14).

Det er især de professionelle plejefamilier - som også gennemgående har de mere behandlingskrævende plejebørn - der har bestemmelser i plejekontrakten om ferie og aflastning. For to tredjedele af disse familier har det også været muligt i praksis at holde ferie uden plejebarnet/-børnene.

For lidt over halvdelen af plejebørnenes vedkommende har der ikke været behov for ferie uden plejebarnet. Som begrundelse herfor angiver plejeforældrene, at barnet er blevet en del af familien. Det gælder især i de almindelige plejefamilier, hvor begge har andet erhvervsarbejde.

Selv om det kun er omkring 28 pct., der direkte har indføjet bestemmelser i plejehjemskontrakten om ferie/aflastning, har godt en tredjedel af plejebørnene alligevel været på sådanne ophold, således at plejefamilien har kunnet holde ferie uden plejebarnet.

Tabel 8.14

Plejebørnene fordelt efter plejeforældrenes behov for ferie uden plejebarnet, sammenholdt med plejekontraktens bestemmelser, samt faktiske ferie og aflastningsophold.

	Ikke behov for ferie uden plejebarn	Kontrakt om ferie	Kontrakt om aflastning	Faktisk ferie/aflastning	Pct. basis
	-----	pct. andel	-----		antal
Begge fuldtidsplejeforældre	22	39	34	68	46
Kun den ene er fuldtidsplejeforælder	49	22	17	41	182
Begge har andet arbejde ..	59	9	13	32	485
Alle plejebørn	55	13	15	36	713

Anm: I 49 tilfælde var spørgsmålet om aflastning ubesvaret.

8.8. Plejeforældrenes faglige videreuddannelse

Plejeforældrene har mulighed for at organisere sig i Plejeforældrenes Landsforbund (PLF), som giver råd og vejledning, afholder kurser og udgiver bladet "Familiepleje" med faglige artikler mv. Der er ikke andre faglige foreninger repræsenteret på området. Det er imidlertid kun godt en fjerdedel (27 pct.) af plejefamilierne, hvor den ene eller begge forældre er organiserede i PLF (tabel 8.15).

En del af plejeforældrene var slet ikke klar over, at der fandtes en sådan mulighed. Da det står nævnt i det udsendte spørgeskema, resulterede undersøgelsen i, at flere plejeforældre henvendte sig til PLF for at få yderligere oplysninger. Undersøgelsen kan således have resulteret i, at organisationsprocenten er blevet højere. På den anden side er det sådan, at en del plejeforældre ikke betragter det at have et barn i pleje som et egentligt arbejde og derfor heller ikke anser det for nødvendigt at være i en fagforening.

Tabel 8.15

Andel af plejefamilier, der er organiseret i PLF, fordelt efter forskellige typer af plejefamilier.

	pct. andel	pct. basis
		antal
Begge fuldtidsarbejdende plejeforældre	71	18
Kun den ene fuldtidsarbejdende plejeforælder	50	110
Begge har andet arbejde	21	337
Alle plejefamilier	27	465

Anm: Ligesom i de øvrige tabeller er kun medtaget plejefamilier med børn under 18 år i døgnpleje. I 40 tilfælde var organisering uoplyst.

Især plejeforældre, der har et barnebarn i pleje eller på anden måde er slægtninge til plejebarnet, er yderst sjældent organiserede. Men næsten halvdelen af familierne med en pædagogisk uddannelse er organiserede.

Det er da også bedsteforældre og andre slægtninge, der er mest isolerede som plejeforældre. En stor del af disse (henholdsvis tre fjerdedele af bedsteforældrene og halvdelen af de slægtninge, der har et barn i pleje) kender ikke andre familier med plejebørn. For plejefamilierne som helhed gælder det, at omkring to tredjedele kender andre familier med plejebørn, som de snakker med en gang imellem.

Dette vidner om, at en stor del af plejeforældrene har fundet andre plejefamilier at snakke med. Der kan her være tale om støtte til løsning af de problemer, man står overfor.

I Danmark findes der ingen egentlig uddannelse af plejeforældre, så de kan være forberedt til at klare de ofte meget vanskelige problemer, de kan komme til at stå overfor. Der tilbydes dog af og til korte kurser og lignende beregnet på plejeforældre.

Kurserne arrangeres af fagforeningerne, plejehjemsforeningerne, amter eller kommuner. I næsten halvdelen af plejefamilierne har den ene eller begge deltaget i forskellige for-

Tabel 8.16

Plejefamiliers kendskab til og omgang med andre familier med plejebørn.

	Kender ikke andre pleje-	Kender andre, men snak- ker ikke	Snakker sammen m. andre plejefam.	I alt sammen	Pct. ba- sis fam.
	-----		pct. -----		ant.
Begge er fuldtidsarbej- dende plejeforældre	12	0	88	100	18
Kun den ene er fuldtids- arbejdende plejeforælder..	16	13	70	99	109
Begge har andet arbejde ..	31	14	55	100	370
Alle plejefamilier	28	13	59	100	497

Anm: Der var 8 plejefamilier, der ikke oplyste kendskab til andre plejefamilier.

mer for faglig efteruddannelse. Det kan være vanskeligt at deltage i arrangementer af længere varighed. For de plejeforældre, der betragter plejearbejdet mere professionelt, kan det være en hæmsko, at længerevarende kurser er praktisk uoverkommelige.

Tabel 8.17

Plejeforældrenes deltagelse i uddannelseskurser eller anden form for faglig efteruddannelse.

	Års- kursus	Uge- kursus	Week- end kursus	Dag- aften- kursus	Aften- møde/ foredrag	Mindst én af disse	Pct. ba- sis
	-----			pct. andel -----			antal
Begge er fuldtids- plejeforældre	4	0	55	18	31	60	18
Kun den ene er fuldtidsplejeforælder	3	4	37	38	49	68	105
Begge har andet arbejde	0	4	23	21	31	41	362
Alle plejefamilier	1	4	26	24	34	47	485

Anm: Der var 20 familier, der ikke oplyste om deltagelse i efteruddan.

Videreuddannelse er dermed umuliggjort for denne gruppe plejeforældre, hvilket begrænser deres karrieremuligheder sammenlignet med deres fagfæller, der arbejder på institutioner (tabel 8.17).

De korterevarende faglige arrangementer har imidlertid også betydning for nedbrydning af den enkelte plejefamilies isolation. Halvdelen af de plejefamilier, der har deltaget i sådanne arrangementer, fik ved denne lejlighed kontakt med andre plejefamilier, som de stadig taler med en gang imellem.

Sammenfatning

Plejeforældrene lønnes for at tage et barn i pleje. Plejelønnen er dog gennemgående på laveste niveau for plejeforældre, der er i slægt med plejebarnet. De højeste plejevederlag udbetales til plejeforældrene med en pædagoguddannelse, men de har også de vanskeligste børn, der er mest behandlingskrævende.

I de familier, hvor begge plejeforældre er fuldtidsplejeforældre, har de mulighed for at tage sig af de mest krævende børn. I gennemsnit er den månedlige plejeløn her omkring 11.000-12.000 kr., men det omfatter kun 4 pct. af børnene.

Undersøgelsen viser, at der er en tydelig sammenhæng mellem plejebørnenes belastningssymptomer og plejevederlagets størrelse.

De uddannede plejeforældre anser opgaven som et arbejde på linje med ethvert andet i lønmæssig forstand. Bedsteforældre og andre slægtninge, der tager et barnebarn eller nevø/niece i pleje, starter også for en dels vedkommende uden vederlag. De har også svært ved at betragte det som et almindeligt arbejde.

Ud over plejelønnen dækker kommunen omkostninger til kost og logi efter nogle faste tariffer. I 1987 udgjorde dette

2.200-2.500 kr. pr. barn pr. måned, afhængigt af antallet af plejebørn i familien og barnets alder.

Herudover har kommunerne mulighed for at dække udgifter til skole, daginstitution, transport, fritidsaktiviteter mv. Den samlede udgift til plejebørnene pr. måned hertil udgjorde dog kun 230 kr. i gennemsnit.

Ligesom deres jævnaldrende har plejebørnene lønnet arbejde i 15-17-års alderen. En tiendedel af de 9-17-årige arbejder hos plejefamilien med løn.

I de plejefamilier, der har de vanskeligste børn, er man udsat for ødelæggelser. Netop i disse familier har man problemer med at få skaderne dækket af kommunen.

Det er næsten kun de fuldtidsprofessionelle plejefamilier, der er arbejdsløshedsforsikrede. Det er forståeligt nok også i disse familier, at man har et stort behov for ferie og aflastning.

De mest isolerede plejeforældre er plejeforældre, der er slægtninge til plejebarnet. De er yderst sjældent fagligt organiserede og kender ikke andre plejefamilier, de kan snakke om eventuelle problemer med. Det kan i en vis udstrækning skyldes, at bedsteforældrene ikke oplever de meget vanskelige plejeforhold og derfor ikke har det samme behov for at snakke med andre plejefamilier.

I gennemsnit har omkring halvdelen af plejefamilierne på et eller andet tidspunkt deltaget i forskellige former for faglig efteruddannelse. Dette gav også i vid udstrækning kontakt med andre plejefamilier.

BILAG I

OM UNDERSØGELSENS REPRESENTATIVITET

I.1. Population og udvælgelsesramme

Det er undersøgelsens formål at beskrive én hyppigt anvendt anbringelsesform, nemlig *familieplejen*. I henhold til bistandsloven kan plejefamilier have op til fire børn i pleje. Da der ikke findes optegnelser over samtlige plejefamilier i Danmark, har valget - med hensyn til stikprøveudtagelse - stået mellem enten at opsøge et udvalg af kommuner for gennem det sociale udvalg at få en liste over de anvendte plejefamilier eller at kontakte amterne.

Ifølge de administrative regler skulle amterne modtage en registreringsblanket ved enhver anbringelse af børn og unge med angivelse af anbringelsesstedet.

Ved en lovændring i 1985 er kommunerne blevet pålagt at indsende en sådan blanket til amtet, som derefter refunderer halvdelen af udgifterne til anbringelsen.

Udløsningen af den amtskommunale refusion er imidlertid ikke direkte afhængig af primærkommunernes indsendelse af blanketterne, idet refusionen administreres ad andre kanaler. Man kunne derfor frygte, at en del børn var blevet anbragt af kommunerne, uden at der blev indsendt registreringsblanketter til amterne. Man kunne også frygte, at kommunerne var langsommelige med at ajourføre anbringelsesblanketterne og afmelde børn, der var hjemgivet eller flyttet til en anden anbringelse. I mange amter gjorde man på undersøgelsestidspunktet ingen brug af de modtagne registreringsblanketter, så her havde man ikke have nogle administrative procedurer, der checkede, om blanketterne blev indsendt.

Men da disse registreringsblanketter var let tilgængelige i amterne, og det var overkommeligt at besøge alle landets

fjorten amter samt Københavns og Frederiksberg Kommuner, blev den sidste fremgangsmåde valgt, idet en stikprøveudvælgelse blandt kommunerne i sig selv ville betyde introduktion af en unødvendig stor usikkerhed alene som følge af stikprøveusikkerheden ved et forholdsvis lille antal af de i alt 275 kommuner. Desuden kunne det være både vanskeligt og administrativt tidskrævende at få et overblik over samtlige anbragte børn og unge i den enkelte kommune.

Udvalgsrammen kom derfor til at bestå af samtlige blanketter med børn og unge anbragt i familiepleje i henhold til bistandslovens paragraf 33, stk.1 nr.3 (eventuelt par. 123 og par. 127), jf. par. 66, stk.1 og 2.

I.2. Stikprøven

En første gennemgang af registreringsskemaerne i alle landets amter viste, at der var registreret 7.867 børn i familiepleje. Ved hjælp af en særlig udvælgelsesprocedure blev der i første omgang udtrukket 33,33 af hver 100 børn anbragt i familiepleje. I alt blev der nedskrevet 2.622 navne og adresser på plejefamilier. Børn og unge i samme plejefamilie blev sorteret fra, inden spørgeskemaerne blev sendt ud til plejefamilierne. Herudfra blev der i anden omgang udtrukket i alt 1.155 børn og unge ved en simpel tilfældig stikprøve. Heri er også medtaget en del børn og unge, som ikke mere er i familiepleje, men som stod opført i amtets registreringssystem. Først i selve interviewfasen blev denne gruppe frasorteret. Derved kom udvalget til at bestå af i alt 924 familier.

En del af de registrerede familier havde ikke mere børn i pleje. I nogle enkelte tilfælde stod anbringelsesstedet angivet som familiepleje, men det drejede sig om en mindre institution, et kollektiv eller en ungdomshybel. I enkelte tilfælde havde den ene af forældrene fået plejetilladelse til at have barnet boende, og det var blevet opført som fa-

miliepleje. Voksne åndssvage anbringes også i familiepleje, men indgår ikke i denne undersøgelse.

Ved denne gennemgang af stikprøven viste det sig, at 20 pct. af de registrerede børn alligevel ikke var i familiepleje, selv om de var opført således på registreringsblanketterne (tabel I.1).

Tabel I.1

Antal udtrukne og besvarede skemaer.

<u>Udvalgsramme</u>	7.867
dvs. samtlige børn og unge i familiepleje ifølge registreringsskemaer	
<u>Foreløbig stikprøve</u>	1.155
fraregnet plejebørn i samme plejefamilie	
<u>Tilhører ikke populationen</u>	231
heraf:	
- har ikke plejebørn mere	206
- flyttet til udlandet/død/andet	4
- barnet på institution/kollektiv	10
- ungdomshybel/eller eget barn i pleje	10
- voksen åndssvag anbragt i familiepleje	1
<u>Reduceret stikprøve</u>	924
bortfald i alt	260
heraf:	
- flyttet/adressaten ubekendt	55
- nægter, ønsker ikke at deltage	92
- kan ikke deltage på grund af sygdom eller andet	3
- ubesvaret, årsag ukendt	110
<u>Opnået interview</u>	664

Tabel I.2

Børn og unge anbragt i familiepleje ifølge stikprøven sammenlignet med Danmarks Statistiks opgørelse fordelt efter anbringende amtskommune.

	Danmarks Statistik december 1986*)	Plejefamilie- undersøgelsen efteråret 1987
	Pct.	Pct.
Københavns Kommune	14	14
Frederiksberg Kommune	2	2
Amtskommuner:		
Københavns Amt	15	15
Frederiksborg Amt	7	6
Roskilde Amt	5	3
Vestsjællands Amt	7	5
Storstrøms Amt	6	8
Bornholms Amt	1	1
Fyns Amt	7	8
Sønderjyllands Amt	4	5
Ribe Amt	3	5
Vejle Amt	6	4
Ringkøbing Amt	5	5
Århus Amt	9	11
Viborg Amt	4	3
Nordjyllands Amt	6	5
I alt	101	100
Procentbasis	6.326	918

Anm: Bemærk de forskellige opgørelsestidspunkter. Der var 75 uoplyste med hensyn til anbringelseskommune i plejefamilieundersøgelsen.

* Kilde: Danmarks Statistik. Statistiske Efterretninger 1988:4.

Det var imidlertid ikke alle fra hele stikprøven, der blev kontaktet. En del var flyttet, og den nye adresse kunne ikke opspores. Andre reagerede ikke, hverken på det udsendte spørgeskema eller de efterfølgende rykkerskrivelser. Det er således uvist, hvor mange af disse familier, der burde indgå i undersøgelsen, Den reelle opnåelsesprocent vil derfor ligge over 72 pct.

De, der nægtede at deltage i undersøgelsen, udgjorde kun 92 personer, svarende til 10 pct. af den udtrukne, reducerede stikprøve.

Ved en første analyse af stikprøven viste den en fin overensstemmelse med Danmarks Statistiks opgørelser over antallet af børn og unge anbragt i familiepleje i de forskellige amter rundt omkring i landet, om end der er signifikante afvigelser mellem stikprøven og landstallene. Der er således lidt for få familier fra Vestsjællands Amt og lidt for mange fra Ribe Amt i stikprøven i forhold til, hvad man skulle forvente ud fra Danmarks Statistiks opgørelse fra året før. Forskellene kan blandt andet skyldes, at opgørelsestidspunktet er afvigende. Fra Vestsjællands Amt havde man dog en mistanke om, at en del anbringelser blev foretaget, uden at amtet modtog en registreringsblanket.

I.3. Beregning af plejefamiliernes udtrækssandsynlighed

Da udvælgelsesrammen består af samtlige børn og unge, der er anbragt i familiepleje, har en plejefamilie med to plejebørn en relativt større udvælgessandsynlighed end en plejefamilie med 1 plejebarn. En plejefamilie med 3 plejebørn har en endnu større udtrækssandsynlighed.

Med den valgte stikprøvestørrelse var sandsynligheden for, at et plejebarn ville blive udtrukket 0,1515 eller sagt på en anden måde: sandsynligheden for ikke at komme med i undersøgelsen var 0,8485.

Tabel I.3

Udtrækssandsynligheder for plejefamilier med 1, 2, 3 eller 4 plejebørn samt tilsvarende familievægte.

Antal plejebørn	Udtrækssand- synlighed	Familievægte (den reciprokke udtrækssandsynlighed)
1.	$1 - (0,8485)^1 = 0,1515$	6.5997
2.	$1 - (0,8485)^2 = 0,2800$	3.5703
3.	$1 - (0,8485)^3 = 0,3891$	2.5696
4.	$1 - (0,8485)^4 = 0,4817$	2.0759

Hvis en familie har 2 plejebørn, er sandsynligheden for, at de ikke bliver udtrukket $(0,8485)^2$, og dermed er sandsynligheden for, at de kommer med $1 - (0,8485)^2 = 0,2800$. Tilsvarende vil en familie med 3 plejebørn have 3 muligheder for at komme med i undersøgelsen eller med andre ord: sandsynligheden for, at de ikke kommer med, er $(0,8485)^3$. Denne families udtrækssandsynlighed vil derfor være $1 - (0,8485)^3 = 0,3891$.

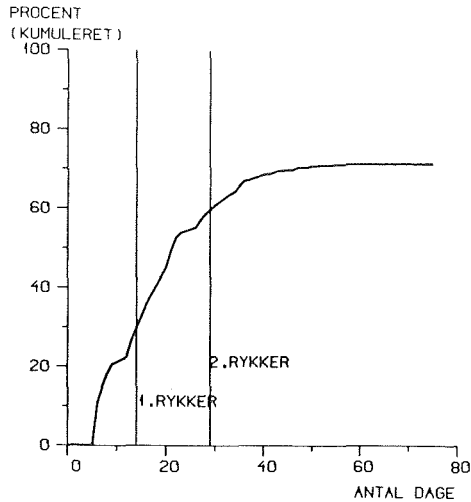
Hvis man ikke foretager en vægtning af datamaterialet, ville disse forskellige udtrækssandsynligheder ganske simpelt betyde, at der ville være en skæv fordeling af plejefamilier i de indkomne besvarelser, svarende til deres udtrækssandsynlighed. En eksakt korrektion af denne skævhed er foretaget ved beregning af familievægte, som er den reciprokke udtrækssandsynlighed (se tabel I.3).

I.4. Svarvilligheden

Postspørgeskemametodens afgørende svaghed ligger i, hvordan motivationsproblemet løses. Hvis svarpersonerne anser undersøgelsens emner og problemstillinger for at være relevante, vil motivationen være i orden. I denne undersøgelse skulle man på forhånd forvente, at plejeforældrene var særligt interesserede i, at offentligheden fik et nærmere kendskab til deres problemer og de opgaver, de som plejeforældre stod foran at løse. På den anden side var spørgeskemaet blevet meget omfattende (i alt 92 sider). Årsagen var, at plejefamilierne som nævnt kunne have op til fire børn, og det var nødvendigt at stille en række spørgsmål om det enkelte barns opvækst og særlige problemer. Plejeforældrene måtte således udfylde 20 siders spørgsmål for hvert barn, de havde i pleje, foruden 12 sider der omhandlede plejefamiliens egne forhold. For en plejefamilie med fx to børn i pleje betød dette, at de skulle besvare i alt 52 sider.

Figur I.1

Tilbagesendelseshastigheden. Kumuleret procent for tilbagesendte, udfyldte spørgeskemaer.

Efter fjorten dages forløb var der kun tilbagesendt og udfyldt omkring 30 pct., hvilket er relativt beskedent sammenlignet med andre postspørgeskemaundersøgelser. Der blev herefter udsendt et rykkerbrev. Efter yderligere fjorten dage blev der forsøgt telefoninterviewing med to tredjedele af de resterende plejefamilier, mens den sidste tredjedel blev rykket med endnu et rykkerbrev. Den samlede besvarelsesprocent kom derved op på 72 pct., svarende til 664 ud af i alt 924. Undersøgelsen kom derved til at omfatte 1.114 plejehjemsanbragte børn og unge.

I analysefasen er de unge, der var 18 år og derover, udeladt, ligesom børn, der kun var i aflastningsophold, ikke er medtaget (jf. tabel 2.2, s. 26).

Anvendelse af administrative registreringsblanketter til

sociologiske undersøgelser giver erfaringsmæssigt næsten altid nogle problemer. Den situation, hvori det administrative personale udfylder blanketterne, er sjældent befordrende for en egentlig videnskabelig undersøgelse.

I dette tilfælde har den enkelte sagsbehandler i forbindelse med anbringelse af et barn skullet udfylde en blanket, som skulle sendes til amtet. Konfronteret med klientens problemer kan udfyldelse af papirer, der ingen som helst betydning har for sagsbehandlingen, forståeligt nok blive betragtet som mindre væsentlig. Blanketterne blev i amtet i mange tilfælde blot sat i nogle ringbind og ikke umiddelbart anvendt til noget, hvilket betød, at en forkert udfyldelse ikke ville blive opdaget.

Alligevel er det få registreringsfejl, der er opdaget i denne undersøgelse. Og det samlede antal børn i familiepleje beregnet på grundlag af stikprøven stemmer overens med Danmarks Statistiks opgørelser, som baseres på et andet indberetningssystem. Det samlede antal børn og unge anbragt i familiepleje kan skønsvist opgøres til 6.400 i efteråret 1987, mens Danmarks Statistiks foreløbige opgørelse pr. 31. december 1987 viser, at 6.379 børn og unge er anbragt i familiepleje.

I.5. Sammenligning med andre opgørelser

På grund af datamaterialets beskaffenhed og registreringsmetoderne på området har det været vanskeligt at finde andre opgørelser over børn og unge i familiepleje, der gør det muligt at foretage en statistisk sammenligning.

Danmarks Statistiks opgørelse pr. 31. december 1986 giver mulighed for at sammenligne aldersoplysningerne og dermed vurdere, om undersøgelsesmaterialet er skævt sammensat som følge af manglende interview.

Det viser sig, at familieplejeundersøgelsen har en overvægt af de 0-11-årige, men en signifikant underrepræsenta-

tion af de 15-17-årige, når man sammenligner med Danmarks Statistiks opgørelse fra året før. Forskellene synes i øvrigt ikke at være alarmerende.

Ud over denne sammenligning med Danmarks Statistik kan man foretage en sammenligning med Plejeforældrenes Landsforbunds (PLF) statistik samt statistik fra sammenslutningen af De danske Plejehjemsforeninger (DDP).

Tabel I.4

Børn og unge anbragt i familiepleje fordelt efter alder. Danmarks Statistiks opgørelse sammenlignet med de interviewede i familieplejeundersøgelsen.

Alder	Danmarks Statistik	Familiepleje undersøgelsen
	december 1986	december 1987
	----- pct. -----	
0-11 år	39	44
12-14 år	22	22
15-17 år	28	23
18 år og derover	11	11
I alt	100	100
Antal	6.324	1.114

Anm: Familieplejeundersøgelsen afviger signifikant fra Danmarks Statistiks opgørelse for de 0-11-årige og de 15-17-årige.

I plejehjemsundersøgelsen er det muligt at opgøre skønsvist, hvor mange plejeforældre der er organiserede i PLF. Opregnet på grundlag af denne stikprøveundersøgelse bliver antallet af plejeforældre, der er medlem af PLF 1.460. Til sammenligning kan nævnes, at PLF i efteråret 1987 opgiver antallet til 1.546. Det skal bemærkes, at der har været en medlemsfremgang siden, så tallet er uaktuelt i dag, men som sammenligningsgrundlag udviser de to opgørelser en tilfredsstillende overensstemmelse, når man tager stikprøveusikkerheden i betragtning.

Ifølge DDP's statistiske opgørelser pr. 31. december 1986 (upubliceret) er der skønsvist 1.970 børn under 18 år i døgn-

pleje formidlet gennem DDP. Nærværende undersøgelse viser, at der er omkring 1.807 børn under 18 år i døgnpleje, hvor tilsynet mv. varetages af DDP.

Tager man de forskellige opfølgelsestidspunkter i betragtning, må man konstatere, at familieplejeundersøgelsen svagt underrepræsenterer antallet af børn, der er anbragt gennem DDP ($P < 0.05$).

I.6. Opvejning af de manglende besvarelser

Man anvender ofte postspørgeskemaundersøgelser af økonomiske grunde, fordi det er væsentligt billigere end besøgsinterview og telefoninterview. Men et postspørgeskema resulterer til gengæld ofte i en lavere besvarelsesprocent end ved de to andre metoder (jf. Christoffersen, 1984).

Bortfaldsproblemet bør imødegås primært ved at motivere og tilrettelægge undersøgelsen og spørgeskemaets udformning på en sådan måde, at svarpersonerne har let ved at besvare spørgsmålene. Emnernes relevans for de involverede er nok én af de mest afgørende faktorer.

Men når skaden er sket, og man har en formodning om, at de, der ikke har besvaret spørgeskemaet, gennemgående adskiller sig fra dem, der har svaret, kan man overveje, om man skal forsøge at foretage nogle statistiske korrektioner, der mindsker bortfaldets effekt på de indsamlede data.

Hvis bortfaldet er relativt stort, vil selv små forskelle mellem de interviewede og bortfaldet udgøre en forholdsvis stor fejlkilde.

I denne undersøgelse er der kun meget få oplysninger om de plejefamilier, der ikke har besvaret spørgeskemaet. Der var stort set kun oplysninger om den anbringende amtskommune og plejeforældrenes postnummerområde. Og da disse oplysninger næppe er særlig relevante som forklarende faktorer for, hvem der har besvaret spørgeskemaet, og hvem der ikke har, blev det opgivet at foretage en særlig vægtning af bortfal-

det. En forudsætning for undersøgelsens konklusioner er, at de familier, der har besvaret spørgeskemaet, ikke adskiller sig væsentligt fra dem, der ikke har medvirket i undersøgelsen.

Der er to forhold, man bør tage i betragtning, når man skal vurdere bortfaldets betydning for denne undersøgelses resultater.

For det første må man regne med - i lighed med tidligere erfaringer fra anvendelse af postspørgeskemaundersøgelser, at den skriftlige kommunikationsform diskriminerer de personer, der har haft en kortere skoleuddannelse. Tidligere undersøgelser viser, at jo længere skoleuddannelse, jo større vil tilbøjeligheden være til at besvare et postspørgeskema (Christoffersen, 1987).

I denne undersøgelse ville dette antagelig betyde, at der vil være en tendens til at overvurdere professionaliseringen af familieplejen.

For det andet må man antage, at de plejeforældre, der er stolte over deres arbejde, vil være mere tilbøjelige til at besvare skemaet end de andre, som ikke synes, at det lykkes for dem at være plejeforældre. Dette forhold vil i sig selv betyde, at undersøgelsens resultater i en vis udstrækning vil undervurdere plejeforældrenes vanskeligheder.

BILAG II

TABELLER

BILAGSTABEL 1

Plejebørn, hvor den ene eller begge forældre er døde.

Plejefamilietype	Begge foræl- dre døde	Moderen død	Faderen død	Den ene eller begge forældre døde	Pct. basis
	-----	pct.andel	-----		antal
Bedsteforældre	7	7	4	18	51
Andre slægtninge	19	24	8	51	50
Adoptionslign. forhold ...	2	3	7	12	68
Almindelige plejeforældre	6	6	7	19	175
Professionelle behandlere	3	4	7	14	133
Pædagoguddannede	6	5	6	16	285
I alt	6	6	7	19	762

BILAGSTABEL 2

Plejebørn fordelt efter plejefamilie.

	Pct.	Anslået antal	Pct. basis antal
Bedsteforældre	9	420	51
Andre slægtninge	8	340	50
Adoptionslign. forhold	8	370	68
Almindelige plejeforældre	23	1.010	175
Professionelle behandlere	17	760	133
Pædagoguddannede	35	1.580	285
I alt	100	4.480	762

Anm: Konstruktionen af disse plejefamilietyper er baseret på en prioritering af det motiv eller den sociale relation, der har været afgørende for plejeforholdet.

Plejeforældre i et adoptionslignende forhold kan således for enkeltes vedkommende have en pædagoguddannelse, men kriteriet er, at det er ønsket om at adoptere et barn, der var deres oprindelige begrundelse for at blive plejeforældre.

Ved professionelle behandlere forstås familier, hvor den ene eller begge plejeforældre har arbejdet på en dag- eller døgninstitution som fx rådgivningscenter/klinik for børn og unge, narkoinstitution/narkocenter, børne- og ungdomspsykiatrisk afdeling, behandlingshjem/skolehjem, forsorgshjem, observationsskole/specialskele, specialbørnehave, fritidshjem/fritidsklub, ungdomsklub eller anden døgn- eller daginstitution.

Plejefamilien kan også komme ind under denne kategori, hvis den ene eller begge plejeforældre har arbejdet som professionel behandler, som fx socialrådgiver, læge, psykiater, familierapeut, tale-høre-pædagog eller speciallærer.

Hertil er dog ikke regnet de pædagog- og psykologuddannede, som særskilt er opgjort under den sidste type af plejefamilier. Den ene eller begge plejeforældre er da pædagoguddannet fra et fritidspædagog-seminarium, børnehavepædagog-seminarium, lærerseminarium, socialpædagog-seminarium, anden pædagoguddannelse eller psykologuddannelse.

BILAGSTABEL 3

Besøgshyppighed mellem moderen og plejebarnet for forskellige typer af plejefamilier.

	Hver 14.dag eller oftere	En gang om må- neden	Sjæld- nere	Aldrig	Uop- lyst	I alt	Pct. ba- sis
	----- pct. -----					----- antal -----	
Bedsteforældre	30	14	27	21	7	99	46
Andre slægtninge	22	2	19	51	6	100	39
Ønske om adoption	23	9	24	41	3	100	66
Alm. pl.familier	23	26	23	22	5	99	164
Prof. behandlere	40	25	12	19	5	101	129
Pædagoguddannede	37	20	19	23	2	101	267
I alt	32	20	20	25	4	101	711

Anm: Kun plejebørn, der ikke er forældreløse, er medtaget i tabellen.

BILAGSTABEL 4

Kontakthypighed mellem plejebarnet og moderen sammenholdt med transporttiden. Kun plejebørn, der har besøgskontakt.

Kontakthypighed	Gnsn. min.	Afstand til moderen udtrykt i transporttid					I alt	Pct. basis antal
		0-30 min.	31-60 min.	1-2 timer	Over 2 timer	Uop- lyst		
En gang om ugen eller oftere	40	58	25	10	4	3	100	59
Hver 14. dag	60	46	25	19	10	0	100	161
En gang om måneden	80	33	25	23	13	6	100	145
En gang i kvartalet	125	22	20	21	32	5	100	59
Sjældnere	167	29	15	13	33	10	100	87
I alt	86	38	23	18	16	4	99	511

Anm: Omkring 25 pct. af børnene havde ingen besøgskontakt. Hverken disse børn eller de børn, hvis forældre er døde, er medtaget i opgørelsen.

BILAGSTABEL 5

Statistisk sammenhæng mellem de 2-14-åriges reaktioner efter hjemmebesøg sammenholdt med forældrenes adfærd ifølge plejeforældrenes beskrivelse. Fishers Exact Test.

Plejefor- ældrenes beskrivelse af forældre- nes adfærd	Barnets reaktion efter hjemmebesøg					
	Trodsig	Usikker	Urolig	Tisser i sengen	Ufriv. affø- ring	Kommer ind til pleje- foræl- drene om natten
	1	2	3	4	5	6
Sandsynligheden for at den fundne statistiske sammenhæng er en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden						
----- P< -----						
Barnet genop- lever uløste problemer (fx alkoholmisbrug, omsorgssvigt)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.04	0.000
Barnet skuffes gang på gang, fordi forældrene lover "guld og grønne skove"	0.000	0.000	0.001	0.06	0.02	-
Barnet kommer i loyalitetsskonflikt	0.000	0.000	0.006	-	-	0.001
Forældrene over- holder ikke af- talerne	0.000	0.001	0.000	0.02	-	-
Forældrene henter ikke barnet som aftalt	0.008	0.02	0.000	0.01	-	-

Anm: Kun de 2-14-årige, der er i familiepleje, og som har kontakt med forældre. Sammenhænge, der ikke er signifikante, er markeret: -
 Tabellen angiver statistisk sammenhæng mellem plejeforældrenes beskrivelse af forældrenes adfærd og barnets reaktioner. Hvis barnet oplever den beskrevne adfærd, er det sandsynligt, at barnet reagerer som beskrevet.

LITTERATURLISTE

- Andersen, Bjarne Hjorth: (Ingen titel) Analyser baseret på registerdata (udkommer i 1989).
- Bohman, Michael: A comparative study of adopted children, foster children and children in their biological environment born after undesired pregnancies. Acta Paediatrica Scandinavica, Suppl. 221, 1971.
- Boolsen, Merete Watt, Mehlbye, Jill & Sparre, Lisbeth: Børns opvækst uden for hjemmet. AKF. København 1986.
- Bowlby, John: Attachment and Loss. Vol I: Attachment. London 1969.
- Christoffersen, Mogens Nygaard: Brev, telefon, besøg. Socialforskningsinstituttets studie 51. København 1984.
- Christoffersen, Mogens Nygaard: The Educational Bias of Mail Questionnaires. Journal of Official Statistics, vol. 3, no. 4, 459-464, 1987.
- Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Diverse årgange.
- Danmarks Statistik: Statistisk Årbog. Diverse årgange.
- Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser, årgangene 1973-1985.
- Goldstein, Joseph, Freud, Anna & Solnit, Albert J.: Barnets tarv. København 1981.
- Grønhøj, Bodil & Pruzan, Vita: Idealer og praksis. Socialforskningsinstituttets publikation 63. København 1974.
- Lindén, Gunilla: Kan børn skifte forældre? København 1983.
- Lindén, Gunilla: Den goda föräldern. Om samhällets roll vid omhändertagande om barn. Nordisk Psykologi, 1984, nr. 4, 211-228.
- Mørup, Elsebeth & Harbo, Jens: Familiepleje - som plejefamilier ser det, del 1 og 2 (fortryk). Socialstyrelsens forsøgsudvalg, projekt 106. Viborg 1985.

Pruzan, Vita & Vedel-Petersen, Jacob: Forældremyndighed og børneforsorg. Socialforskningsinstituttets publikation 41. København 1970.

Rutter, Michael: Maternal Deprivation Reassessed. Middlesex 1981.

Socialstyrelsens vejledning nr. 4 af 21. november 1984a.

Socialstyrelsens vejledning nr. 6 af 19. december 1984b.

Socialstyrelsens vejledning nr. 1 af 21. april 1987.

Wegener, Morten: Sanktioner eller hjælp? Om anbringelse af børn uden for hjemmet. Retfærd 24: Børneret. København 1983.

Ydebo, Ib: Hjelpeforanstaltninger for børn og unge på grund af velfærdstrussel. København 1988.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS ØVRIGE UDGIVELSER OM
BØRNS OG UNGES ANBRINGELSE UDEN FOR HJEMMET

Bodil Grønhøj & Vita Pruzan: Idealer og praksis. Publikation 63. København 1974.

Bodil Jordahn, Knud Rasmussen, Svend Skyum-Nielsen og Jacob Vedel-Petersen: Børneværnenes tilsynspraksis. Publikation 10. København 1963.

Mogens Kjær Jensen: Børn og døgninstitutioner. Publikation 93. København 1979.

Inger Koch-Nielsen og Mogens Nord-Larsen: Splittede familier. Studie 24. København 1972.

Benny Lihme og Kurt Palsvig: Effekten af behandling på børne- og ungdomshjem. Publikation 78. København 1977.

Vita Pruzan og Jacob Vedel-Petersen: Forældremyndighed og børneforsorg. Publikation 41. København 1970.

Vita Pruzan: Født i udlandet - adopteret i Danmark. Publikation 77. København 1977.

Jacob Vedel-Petersen, Anders From, Tove Løve og Johs. Mørk Pedersen: Børns opvækstvilkår. Publikation 34. København 1968.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS UDGIVELSER
SIDEN 1.1. 1987*

Publikationer

- 155 Koch-Nielsen, I. & Transgaard, H.: Familiemønstre efter skilsmisse. 1987. 120 s. Kr. 48,00.
- 156 Rosdahl, A.: Arbejdsgiveres arbejdskraftefterspørgsel. Ansættelsesprocesser i industrivirksomheder. 1986. 240 s. Kr. 68,00.
- 157 Platz, M.: Længst muligt i eget hjem ... En undersøgelse blandt ældre i Odense. 1987. 138 s. Kr. 55,00.
- 158 Henriksen, I.: Mødet mellem indvandrerfamilier og social- og sundhedssystemet. 1987. 208 s. Kr. 75,00.
- 159 Hjorth Andersen, B. & Schultz Jørgensen, P.: Dagpasning for de 6-10-årige. 1987. 105 s. Kr. 48,00.
- 160 Just Jeppesen, K. & Høeg, D.: Private hjælpeorganisationer - på det sociale område. 1987. 182 s. Kr. 62,00.
- 161 Rosdahl, A. & Mærkedahl, I.: Uddannelses- og iværksætteruddelen til langtidsledige. 1987. 286 s. Kr. 98,00.
- 162 Bjerregård Bach, H.: Lønmodtageres geografiske mobilitet. 1987. 120 s. Kr. 55,00.
- 163 Kjær Jensen, M., Andersen, D., Fridberg, T. & Anker Nielsen, K.: Sociale netværk og socialpolitik. En undersøgelse i to lokalområder. 1987. 202 s. Kr. 70,00.
- 164 Juul, S.: Beskæftigelsesproblemet i Pandrup. 1987. 168 s. Kr. 56,00.
- 165 Nissen, M.: Min far og mor er skilt. 1987. 195 s. Kr. 55,00.
- 166 Kenneth Hansen, F., Møller, I. & Smidth-Fibiger, E.: De fattigste i Danmark. 1987. 105 s. Kr. 50,00.
- 167 Bengtsson, S.: En lov - femten navn. Regionale forskelle i ansøgninger, tilkendelser og afslag på førtidspension. 1987. 173 s. Kr. 65,00.

* En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til instituttet (se adressen side 4).

- 168 Nygaard Christoffersen, M.: Familien under forandring? - en statistisk belysning af småbørns familieforhold i 1974 og 1985. 1987. 96 s. Kr. 45,00.
- 169 Bjerregård Bach, H.: Lønmodtageres arbejdspladsmobilitet. 1987. 177 s. Kr. 65,00.
- 170 Nord-Larsen, M.: Den primære sundhedstjeneste og befolkningen. 1987. 131 s. Kr. 55,00.
- 171 Körmendi, E. & Melchior, M.: Medgang og modgang. Overgangen fra Dansk Flygtningehjælp til kommunerne. 1987. 264 s. Kr. 95,00.
- 172 Knudsen, R.: Sociale kontantydelse 1976-1987. 1987. 87 s. Kr. 40,00.
- 173 Bak, M. & Platz, M.: Forsøg først. En analyse af helhedsorienterede forsøg for unge arbejdsløse. 1987. 232 s. Kr. 95,00.
- 174 Nygaard Christoffersen, M., Bertelsen, O. & Vestergaard, P.: Hvem passer vore børn? Dagpasning for 0-6-årige. 1987. 168 s. Kr. 55,00.
- 175 Thaulow, I. & Gamst, B.: Enlige forsørgere mellem selvforsørgelse og bistandshjælp. 1987. 228 s. Kr. 90,00.

Rapporter

- 88:1 Olsen, H. & Gregersen, O.: De ældre og hjemmehjælpen. 1988. 216 s. Kr. 75,00.
- 88:2 Watt Boelsen, M.: Frivillige i socialt arbejde - hvem, hvad og hvorfor. 1988. 176 s. Kr. 70,00.
- 88:3 Kenneth Hansen, F. & Smidth-Fibiger, E.: Arbejde eller varig støtte. Hvordan går det personer med langvarige sociale sager? 1988. 234 s. Kr. 90,00.
- 88:4,1 Andersen, D.: Danskerne dagligdag 1987. Bind 1. 1988. 110 s. Kr. 45,00.
- 88:4,2 Andersen, D.: Danskerne dagligdag 1987. Bind 2. 1988. 145 s. Kr. 55,00.
- 88:5 Thue Skinhøj, K., Frølund, L. & Kiehn, S.: Behandling for alkoholmisbrug - ved danske alkoholambulatorier. 1988. 267 s. Kr. 95,00.
- 88:6 Holt, H.: Kvindefag - mandefag - tilgangen til de erhvervs-gymnasiale uddannelser 1975-1985. 1988. 130 s. Kr. 50,00.
- 88:7 Nissen, M.: Skilsmissens pris. 1988. 90 s. Kr. 45,00.

- 88:8 Platz, M.: Arbejdstid 1987. 1988. 110 s. Kr. 45,00.
- 88:9 Kjær Jensen, M.: Interview med børn. 1988. 235 s. Kr. 90,00.
- 88:10 Ploug, N.: Lønmodtager, arbejdsløs eller bistandsklient. 1988. 205 s. Kr. 80,00.

Pjecer

- 19 Nørregaard, C., Bunnage, D. & Petersen, S. (red.): BST - en vej til bedre arbejdsmiljø. 1987. 24 s. Kr. 25,00.
- 20 Just Jeppesen, K. & Kjær Jensen, M.: Privat hjælp på det sociale område. 1987. 43 s. Kr. 40,00.
- 21 Rosdahl, A.: Hvem får jobbet? -rekruttering til industrien. 1987. 42 s. Kr. 45,00.
- 22 Bunnage, D. & Nørregaard, C.: The occupational health service in Denmark: Organization, functioning, and effect - an evaluation. 1987. 60 s. Kr. 40,00.
- 23 Koch-Nielsen, I.: New Family Patterns. Divorces in Denmark. 1987. 32 s. Kr. 55,00.
- 24 Körmendi, E.: Refugees in Denmark. 1987. 34 s. Kr. 55,00.
- 25 Møller, I.: Hjælp til selvhjælp. Erfaringer fra forsøg med konsulenter på ældreområdet. 1988. 60 s. Kr. 25,00.
- 26 Watt Boolsen, M. & Holt, H.: Voluntary Action in Denmark and Britain. 1988. 24 s. Kr. 25,00.
- 27 Olsen, H.: Hjemmehjælpen til ældre - hvordan virker den? 1988. 62 s. Kr. 25,00.

Diverse

- 1987 Kenneth Hansen, F. & Mærkedahl, I. (red.): Udstødning og udstødningsmekanismer. Rapport fra seminaret Udstødning og udstødningsmekanismer, afholdt af Forskningsmedarbejdernes Uddannelsesudvalg på Socialforskningsinstituttet. 1987. 124 s. Kr. 60,00.
- 1985 Levevilkår i Danmark. Statistisk oversigt 1984. Redigeret af Henning Hansen. Udsendt af Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet i fællesskab. København 1985. 320 s. Kr. 97,00. (Living conditions in Denmark. Compendium of statistics 1984).

Alle priser er inkl. 22 pct. moms.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS BØGER KAN KØBES HOS BOGHANDLEREN.

Arbejdsnotater

Følgende arbejdsnotater kan rekvireres (begrænset oplag) ved henvendelse til Institutttet (adressen er anført på side 4).

Februar
1987	Bengtsson, S.: Regionale forskelle i afslag på førtidspension. Foreløbig rapport. 19 s.
September
1987	Nørregaard, C.: Delpensionens start. En forundersøgelse. 49 s.
December	Andersen, D.: Den danske befolknings tidsanvendelse 1987. Teknisk dokumentation af undersøgelsens database. 164 s.
Januar
1988	Bengtsson, S.: Arbejde i stedet for kontanthjælp - hinsidan. 34 s.
Februar
1988	Thaulow, I.: Arbejdsløshedens psykiske og sociale konsekvenser - en oversigt over nyere nordiske forskningsresultater. 54 s.
Februar
1988	Juul, S.: Arbejde, uddannelse eller kontanthjælp? - en evaluering af frikommuneforsøg med aktivisering af kontanthjælpsmidler. 173 s.
Marts
1988	Bjerregård Bach, H.: Deltagelse i efteruddannelse - omfang og fordeling. 89 s.
April
1988	Nord-Larsen, M.: Arbejdsmiljørelateret udstødning og mobilitet - et forsøg på indkredsning. 103 s.
Juni
1988	Fridberg, T.: Holdninger til sociale ydelser 1982-1987. 47 s.